

**TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİNCE
DÜZENLENEN
«İDARİ MAHKEMELER KANUNU TASARISI»
İLE İLGİLİ PANEL KONFERANS
TUTANAĞI**

**10.8.1972
ANKARA HUKUK FAKÜLTESİ**

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİNCE

DÜZENLENEN

" İDARİ MAHKEMELER KANUNU TASARISI "

İLE İLGİLİ PANEL KONFERANS

TUTANAĞI

10.8.1972

ANKARA HUKUK FAKÜLTESİ

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİNCE DÜZENLENEN

"İDARİ MAHKEMELER KANUNU TASARISI" İLE İLGİLİ

PANEL KONFERANSA KATILANLAR.

KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI ; II.Huk.Müş.Göngör TOYGAR

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUK.FAK; Asis.Dr.Sait GÜRAN

GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI; II.Huk.Müş.V.Mehmet TEKİN

TÜRKİYE NOTERLER BİRLİĞİ ; Mehmet KOCAMAZ

KASTAMONU BAROSU ; Av.Ercan ÜNAL

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ; Huk.Müş.Bahattin ABLUM

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİL.FAK;Doç.Dr.Metin KIRATLI

TARIM BAKANLIĞI ; Huk.Müş.Dr.İsmail İLHAN

YARGITAY ; 8.Hukuk Üyesi Sabahattin ERYURT

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI;Huk.Müş.vekili Hâk.Yb.Edip

GÜLTEKİN

ADALET BAKANLIĞI ; Huk.İşl.Gen.Müd.Müş.Fevzi UYGUNER

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI;I.Huk.Müş.Yüksel KORKMAZ

BAYINDIRLIK BAKANLIĞI;II.Huk.Müş.Leman YURDAKUL

ÇALIŞMA BAKANLIĞI; II.Huk.Müş.Dr.Hakkı DEMİREL

DANIŞTAY;Danıştay Başkanı İsmail Hakkı ÜLGEN

;12. Daire Üyesi Orhan ÖZDEŞ

MALİYE BAKANLIĞI; Hukuk Müşaviri Sahir DİNÇMAN

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI; Hukuk Müşaviri Dr.Veli PANCARCI

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI;II.Huk.Müş.Cemal
BOZKURT

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI;II.Huk.Müş.Hasan Basri ESMER

ULAŞTIRMA BAKANLIĞI;IV.Huk.Müş.Selâmi ÇEKMEGELİ

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI;II.Huk.Müş.Çetin Ziya
AKÇAĞLAYAN

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ DİSİPLİN KURULU BAŞKANI;Av.Mehmet
NOMER

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ DENETLEMEKURULU ÜYESİ.Av. Rahmi

TBB. Başkanı ; Av.Faruk EREM
TBB. Başkan Yardımcısı ; Av.Osman KUNTMAN
TBB. Başkan Yardımcısı ; Av.Enver ARSLANALP
TBB. Genel Sekreteri ; Av.Erdoğan BİGAT
TBB. Yönetim Kurulu Üyesi ; Av.Tacettin SIRMALI
TBB. Yönetim Kurulu Üyesi ; Av.Hikmet TUNCAY
TBB. Yönetim Kurulu Üyesi ; Av.Hilmi BECERİK
TBB. Yönetim Kurulu Üyesi ; Av.Mehmet KAVAKLILAR

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI Prof.Dr.FARUK EREM- Sayın Başkanımız, çok aziz meslekdaşlarım;

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği idarî mahkemelere ilişkin Kanun tasarısı üzerindeki düşüncelere ilgi gösterip teşri ettiğiniz için Yönetim Kurulumuz minnet ve şükranlarını arzeder.

Bu konunun,tüm hukukçuları ilgilendirmesi nedeniyle bu tartışmayı yalnız avukatlık mesleğinde olanlara değil,hepimize teşmil etmeyi uygun gördük.Bunda da isabetli hareket ettiğimiz zannındayız.

Şüphe yok ki,bu mahkemeler uzun süre özleniyordu.İlk ihtiyaç belki,Danıştayın yükünü hafifletmek gibi görülebilir.Şüphesiz,bunda gerçek vardır.Fakat biz Barolar Birliği olarak bu tasarının büyük önemini,her ile yayılan adalet örgütünün noksan kalan bölümünün de tamamlanması şeklinde kabul ediyoruz.Bugün illerimizde adliye mahkemeleri,adaletin bir bölümünü yerine getirebiliyor.Ama vatandaşın idare ile olan ilişkilerinde de adalete ihtiyaç içerisinde olduğu iddiaları da yersiz değildir.

Bu itibarla,her ilimiz artık adalet ihtiyacı açısından tamamlanmış hale gelebilecektir.

Bu panelin şüphe yok ki,Barolar Birliğine sağlayacağı büyük mânevi ve fikri fayda vardır.Biz bu Kanunun takipçisi ve en iyi şekilde çıkmasını sağlamak bakımından savunucusu olmak durumundayız.

Bu nedenle,izhar buyuracağınız her fikir,Birliğimizce değerlendirilecek ve onun gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.Sözlerimi burada bitirirken,her panelin bir yöneticisi olması nedeniyle,Barolar Birliği adına bu konuyu çok eskiden beri etraflıca incelemiş olan Nomer arkadaşımızın yönetici olarak kürsüye teşrifini rica edeceğim.Sağolunuz efendim.(Alkışlar)

YÖNETMEN Av. MEHMET NOMER-- Efendim, bu panelin yöneticisi olarak Türkiye Barolar Birliği Başkanı sayın meslekdaşım Av. Faruk Eren bendenizi önermiş olmakla, hakkımda büyük bir teveccüh eseri göstermiş bulundular. Buna teşekkür eder ve hepinize saygılar sunarak yöneticilik görevime başlarım.

İdarî mahkemeler kanun tasarısı adıyla H ükûmet tarafından hazırlanmış olan bir tasarı, bugünkü görüşmelerde görüş teatisinde bulunacağımız metni teşkil etmektedir.

İdarî mahkemeler kanun tasarısı, hakikaten memleketimizde büyük bir ihtiyacı karşılayacaktır. Tasarı gerekcesinde de etrafiyle belirtilmiş olduğu gibi, bir yandan Danıştayın mahmûl yükünü olabildiği kadar hafifletmek, diğer yandan da Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 140 ıncı ve Danıştay Kanununun 30 uncu maddesinde mevzuu- baha edilen Danıştaydan başka idari yargı mercilerine, Anayasasının 7 inci maddesi hükmü muvacehesinde kâmil mânâsiyle bir yargı organı hüviyetini vermek, bu tasarıda takibedilen amaçları göstermektedir.

Şimdi bendeniz, Türkiye Barolar Birliği adına bir yönetici olarak bu müzakerelerde, üzerinde durulması lâzım gelen noktaları sizlerin müsaadelerinize güvenerek belirtmeye başlamadan evvel, bu tasarı ile ve idari kaza ile yakın ilgisi bulunan bir zat, Danıştay Başkanı sayın İsmail Hakkı Ülgen beyefendi burada olduklarından, belki bu mevzu üzerinde görüşlerini önceden bildirmek isterler. Böyle bir arzuları varsa, kendileri lütfen kürsüyü teşrif buyursunlar. Ben sonra yöneticilik görevime devam ederim.

DANIŞTAY BAŞKANI . İSMAİL HAKKI ÜLGEN-- Muhterem arkadaşlar; yurdumuzun dört bucağından/önemli bir memleket hizmetine yardımcı olmak üzere burada toplanmış bulunan muhterem baro mensubu arkadaşla-

rıma ve çeşitli kuruluşların temsilcilerine hoş geldiniz der; bu toplantıyı tertibeden Barolar Birliğine, onun mümtaz ve değerli Başkanı Profesör Faruk Erem'in şahsında, teşekkürlerimi sunarım.

Konumuz, malûm olduğu üzere, İdare Mahkemeleri Kanun Tasarısının eleştirilmesidir. Bu tasarı, halen B.M.Meclisinde bulunmaktadır. Geçici Komisyona havalesi için karar alınmış, ancak bu Komisyon tamamıyla teşekkül etme imkânını bulamadan tatile girilmiştir. Bütün gayretimizle, Meclis açıldığında, tasarımızın süratle ve kemalini bulmak suretiyle Meclisten çıkarılmasına çalışılacaktır. İşte bu sahada, bugünkü toplantımızda değerli tenkitlerinizin ışığı altında şayet tasarıda noksan görülen veya doğru bulunmayan veya ikmali gereken taraflar varsa, bunların ıslâhına gayret edilecek ve verdiğiniz fikirlerin ışığı altında komisyonlarda değişiklik önerileri verdirilecektir.

Efendim, benim bu konuda izahat vermek üzere söz alışımın esas nedeni, bu tasarı ile ilgili olarak yargı yetkisinin nasıl kullanılacağına dair, bir madde ile ilgilidir. Bugün aktüel bir konu olan ve idarî yargı yerlerinin yargı yetkisinin kısıtlanmasına mâtufluk bir tasarı tekliflerle de ilgili olması nedeniyle meslek müntesibi olan arkadaşlarımızın huzurunda bir sohbet, bir dertleşme ve bu konuda, olayları eleştirerek kanaatlerini yaymaları yönünden bu konuşmayı yapmak istedim.

Esas İdare Mahkemeleri Kanun Tasarısının gerek tümü ve gerek maddeleri yönünden, bu işin başından beri bu tasarımı hazırlayan komisyondaki faaliyete iştirak etmiş sayın üyemiz Orhan Özdeş gerekli izahatı verecektir. Yalnız, asıl maksadım olan o maddeye ve o madde ile ilgili konulara temas etmeden önce, bu tasarının ne suretle hazırlanmış olduğu hakkında yüksek heyetinize biraz bilgi vermek isterim:

İlk derece idare mahkemeleri kurulması ihtiyacı, daha 1961 Anayasasından önce. Danıştay'ın kesif is hacmi. bunları basarmaktaki

zorlukları ve esasen Memlekette alt derece idare mahkemelerinin kurulup yaygın hale gelmesi suretiyle hizmeti vatandaşın ayağına -diğer adli mahkemelerde olduğu gibi- götürmek ve Fransadaki emsalleri veçhile idarî yargıyı yerinde ve mahallinde görmek arzusu, Danıştay belirmiş ve bu münasebetle de o tarihte - 1958 yılında- iki meslek mensubumuzu iki yıl süreyle Fransaya tetkike göndermiştik. Bilâhare 1961 Anayasası, yürürlüğe girdi.

Anayasamızın 140 ıncı maddesi, bildiğiniz veçhile, " Danıştay, kanunların başka idarî yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir" hükmünü getirdi. Bu madde hükmü, ilk derece idare mahkemelerinin kurulmasını öngörmekte idi. Bu nedenle, bir tasarı hazırlanması konusunda 1962 yılında Başbakanlığa bir yazı yazdık. Hükümet, verdiği olumlu cevapta üniversiteler, bakanlıklar ve Danıştay mensuplarından kurulacak bir komisyonda bu tasarrının, Danıştay'ın yönetimi altında, hazırlanmasını uygun gördü.

Ve o tarihte, İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakülteleriyle, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, bakanlıklar ve Danıştay temsilcilerinden mürekkep bir komisyon kurarak çalışmaya başladık. İlk toplantıya başkanlık eden de rahmetli Tahsin Bekir Balta hocamızdır. Bu toplantılarda Anayasamızın 140 ıncı maddesinin, ilk derece idare mahkemelerinin kurulmasını emrettiği ve bunun, Danıştay Kanununda olduğu gibi, belirli bir süreye bağlı olmadığı kararlaştırıldıktan sonra, bu mahkemelerin teşkilindeki ana esaslar, prensipler birer birer tesbit edildi.

Uzun devreli bir faaliyet oldu bu. Bu tarihte aynı zamanda 52 sayılı bugünkü Danıştay Kanunu hazırlığıyla da meşgul olduğumuz içi bu faaliyet biraz daha ağır tempo ile cereyan etti. Ve nihayet tasarı meydana getirildi. Ama bu meydana getirilişte, bilhassa bununla ilge

üç bakanlık (Maliye, İçişleri ve Gümrük ve Tekel Bakanlıkları) ve özellikle Maliye Bakanlığı- kendi teşkilâtı içerisinde de ihtilâflı olarak- daima bir mukavemet unsuru, karşı unsur olarak karşımıza çıktı. Maliye Bakanlığının temsilcilerinden Hukuk Müşavirliği ile tam bir fikir ve iştirak halinde olmamıza rağmen, Temyiz Komisyonu Başkanlığı ve Gelirler Genel Müdürlüğü olarak bir mukavemet mevzuu bahisti.

Bu tasarımı Başbakanlığa sunduktan sonra, Başbakanlık, bakanlıklara tekrar mütalâaya gönderdi ve o mütalâalarla birlikte tasarı yeniden gözden geçirilmek üzere bize geldi. Bu mütalâaların ışığı altında tasarımı yeniden değerlendirdik. Gerekli değişiklikleri yaptık. Fakat mütalâaların bir kısmı, hâlâ Maliye Bakanlığınıninki kökten muhalifti. Bunun esas nedeni, kişisel ve psikolojik yönleri bir yana, âdeta yetkilerin bakanlıkları elinden alındığı ve Danıştay'ın yetkisine girdiği fikir ve tem'asına bağlanıyordu.

Nihayet, 1969 yılında tasarımızı yeni şekliyle Başbakanlığa gönderdik. Ama bunun Meclise intikaline, bu sebeplerden dolayı, bil hassa Maliye Bakanlığının mukavemeti yüzünden, imkân bulamadık. Bu mukabil, Maliye Bakanlığı da yapmakta olduğu bir takım tasarıları zim mukavemetimiz yüzünden Meclise sevk edemedi. Bu konuda İçişleri ve Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ile daha anlayışlı hareket edebilme imkânını buluyorduk. Fakat her üçü de ayrı ayrı mahkeme kurmak (gümrük mahkemesi, vergi mahkemesi, idare mahkemesi gibi) ve bu mahkemelerle râbitali olmak, elemanlarını da bu mahkemelere yerleştirmek dâvasında idiler. Bu nedenle tasarımız Başbakanlıkta bekletilirken nihayet Maliye Bakanlığı ayrı bir " Vergi Mahkemeleri Kanunu tasarısı" nı hazırlayıp Başbakanlığa sevketti ve bu meyanda da Danıştay Kanununu değiştiren bir tasarımı da Başbakanlığa gönderdi.

İşte muhterem arkadaşlar; işin bu safhasında, Başbakanla ve ilgili bakanlarla görüşerek, on yıldanberi sürüncemede kalan bu büyük

Devlet işini halledelim; biz Devlet hizmeti görüyoruz, yoksa şu ve bu şekilde bir yetki almak sevdasında değiliz; yıllardanberi otuz-otuzbeş bin davaya muhatap olan ve 521 sayılı Danıştay Kanununda ü dava dairesi ilâvesine sebep teşkil eden elli binlik dava terakümü bulunan ve bugün altmış-yetmiş bin dava ile karşılaşan Danıştay'ı içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtaralım; idarî davaların sür'atle sonuçlandırılması lâzımdır; vatandaş davalarının biranevvel çözümlenmesini istiyor, idare de istikrarlı çalışabilmek için mevcut davaların sür'atle sonuçlanmasını bekliyor; halkı bu ızdıraplı halden, idareyi de müşkil durumdan kurtarmak için hizmeti vatandaşı ayağına götürmek zaruridir; bu, Anayasanın emrettiği adlî bir refadır; bunun yapılmasını istiyoruz, dedik.

Neticede, ikinci Erim Kabinasının Devlet Bakanı Ali İhsan Göğüş'ün Başkanlığında Maliye Bakanlığı mümessilleri ile birlikte to narak karşılıklı görüşlerimizi bildirdik ve direnmenin esas sebebi nin yetki konusu ve özellikle Danıştay allerjisi olduğunu gördük. B kuruluşların Danıştay'ın hâkimiyeti altında olmaması gerektiği gör şüne karşı biz de dedik ki; böyle bir durum yok, ama, idarenin eli attığı, idarenin vasıta olduğu, idarenin hâkim olabileceği bir yar yeri bahis konusu olamaz, bunun kesin olarak aleyhindeyiz; bunu ev velâ Anayasamız meneder; bu, Anayasanın sistematığına, mahkemeleri bağımsızlık ilkesine aykırı olur.

Meselâ, onların tasarısında bir madde var: Maliye Bakanı mah kemeyi teşkil eder, Maliye Bakanı mahkemeyi kaldırabilir diyor. Mal Bakanı davalı, Maliye Bakanı davacı. Kamu vicdanını nasıl tatmin e siniz muhterem arkadaşlar? Kaldığı, bu usul ile Ticaret Mahkemesin Ticaret Bakanlığı, İş Mahkemesini Çalışma Bakanlığı mı kursun ve k dırsın? Böyle bir sistem olur mu? Bu bir yargı manzumesidir. Nasıl ki başta Yargıtay olmak üzere Adalet Mahkemeleri, Askerî Yargıtay olmak üzere Askerî Mahkemeler var ise, Danıştay başta olmak üzere

idare mahkemeleri kurulacaktır. Bu sistem, bu manzume içerisinde, böyle mütalâa edilir. Özlük işleri, eleman işleri vesaire işlerin görüşelim, halladelim. Biz elemanlarımızdan kurulmasını istiyoruz diyorsunuz. İhtisas mahkemeleridir, tamam. Danıştay'ın hâkimiyeti sağliyacak madde istemiyoruz, deniliyor. Efendim, Danıştay'ın hâkimiyeti diye bir konu yok. Ancak, mahkemelerin hâkim sınıfı eliyle yürütülecek işleri vardır. Bu işlerin görülmesi için, ya Yüksek Hâkimler Kurulu gibi ayrı bir teşkilât kurulur; eğer paranız ve imkânınız varsa. Bugünkü haliyle daha yeni kurulacak idare mahkemelerinin yanında Yüksek Hâkimler Kurulu gibi ayrı bir kuruluş kurmanın gerek malî yönden, gerek idarî yönden müşkilâtı meydanda. Onun içindir ki, Danıştay olarak hizmet arz ediyoruz ve diyoruz ki, Danışta bağımsız hâkimlerden teşekkül etmiş, idaraya bağılı olmayan organı kuralım; bunlar hem idarî işleri, hem de denetim işlerini hallets hâkimlerin terfi, tayin, nakil gibi özlük işlerine baksın. Nihayet hallettik muhteram arkadaşlar meseleyi; mutabakata vardık ve sonr üç bakanlık mümessilleriyle Danıştay temsilcileri, tabarıyı bu so şekline getirdiler.

Bu tasarının esas maddeleri, 521 sayılı Danıştay Kanunu ile bu Kanunu değıştiren ve halen Senatoda bulunan Kanun tasarımızdan aynen alınmıştır. On yıllık bir mücadele mahsulü bir tasarıdır. Ciddi ve esaslı inceleme mahsulüdür. Bir yargı manzumesi fikrini, prensibi muhafaza eder. Çeşitli bakanlıkların düşüncelerine göre Mecliste ayrı ayrı muhtelif mahkemelerin kurulması gibi idarî yargı sistemi çok muğlak ve içinden çıkılması zor bir duruma sokacak olan düşünceler bertaraf edilmiş ve eğımen yargı yeri olan Danıştay'ımız birlikte bir manzume halinde kurulması prensibi muhafaza edilmekle birlikte takemmül etmiş ve Meclise sevk edilmiş bulunuyor. Bu tasarı üzerinde, gerek prensipler ve gerekse maddeler yönünden izahat ve miyeceğimi arz etmiştim. Yalnız şu kadarını ifade edeyim ki; bu tasarı kanunlaştıktan takdirde, idarî yargı alanında, Anayasamızın emrine

Mamleket ihtiyaçlarına uygun bir reform yapılmış olacaktır. Bu suretle idare hukuku, idarî yargı hizmeti vatandaşın ayağına götürmüş olacaktır. Bundan başka, idarî dava ve uyuşmazlıkların, esas itibariyle konulara daha yakından nüfuz edebilmeleri bakımından mahallî ilk derece mahkemelerinde görülmelerinin daha isabetli olacağı da aşikârdır. Ayrıca vatandaşlar yargı yetkisini Türk Millet Adına kullanan bir mahkeme kararının tatminkâr etkisi altında kalacaklar ve tamyiz yoluna başvurmaları için ortada psikolojik bir sebep bulunmayacaktır. Keza, ilk derece idare mahkemelerinin kurtuluşu, bir yüksek mahkeme olan Danıştay'ı bugünkü ağır iş hacminden de kurtaracak, bu müesseseye bir içtihat mahkemesi olma niteliğini daha kamaliyle yerine getirme imkân ve fırsatını verecek, bu suretle davalar daha sür'atle neticelenecek, bu da idarede istikrarı sağlayacaktır. Hülâsa bu tasarı adlî reformun esas kanunlarından birisidir.

Şimdi, muhterem arkadaşlar, asıl üzerinde konuşmak istediği konuya avdet ediyorum:

Bu tasarinın, " yargı yetkisinin kullanılması" diye bir 85 inci maddesi var. Diyor ki bu madde : " İdare mahkemeleri, haiz oldukları yargı yetkisini yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlandıracak tarzda kullanamazlar. İdarî eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez." Bu madde, aynen bizim, B.M.Meclisinde görüşülmekte olan uygulama kanunumuzun yani 521 sayılı Danıştay Kanunumuzun değişikliğine ait tasarıda da mevcut. Anayasanın değişik 114 üncü maddesinden aynen alınan bu hüküm, İdare Mahkemeleri Kanun tasarisinin 31 inci maddesinde gösterilen iptal davaları ve 74 üncü maddesinde yazılı yürütmenin durdurulması ile ilgili. Diğer bir anlatıyla, idarî işlemlerden menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılacak

davaların şekil, yetki, sebep, konu ve maksat yönlerinden yargı da netiminin kullanılması tarzı ile yani yargı yetkisinin sınırı il ilgili.

Bildiğiniz gibi, 22.Eylül.1971 de yapılan Anayasa değişikli gereğince altı ay içinde değiştirilmesi gereken Danıştay Kanunun ait tasarıya 114 üncü maddenin yeni şekli aynen alınmış ve Hüküm tarafından bu şekliyle meclise sevk edilmiş idi. Millet Meclisi Geçici Komisyonundan bu madde aynen geçti. Ve fakat Genel Kurul Adalet, Güven ve Demokratik Partili üç milletvekilinin verdiği bi takrirle yeni bir metin kabul edilerek değiştirilmiş bulunuyor. Halk tabiriyle tepeden inme- serpmə- derler buna; bunun çaresi y Metin şu: " Danıştay yargı yetkisini, telâfisi imkânsız ağır zar lar doğuracak nitelikte olan işlem ve kararlar hakkında 94 üncü denin ikinci fıkrası gereğince verilebilecek yürütmenin durdurul kararları saklı olmak üzere, idarî makamların, kanunlarda göster şekil ve esaslara uygun olarak yaptığı tasarrufları durdurucu, ge ciktirici veya ortadan kaldırıcı tarzda kullanamaz. İdarî eylem işlem niteliğinde yargı kararı veremez."

Bu metin hakkında dairlerimizden mütalâalar aldım ve bunl değerlendirilmesi yönünden de Genel Kurulu topladım. Sizi temin rim ki muhterem arkadaşlar, Danıştay'ın, bu mümtaz, İdare Hukuku ü rinde yetişmiş arkadaşlarımız bu hükmün anlam ve kapsamı üzerind görüşlerde mutabık kalamadılar. Ne demek istiyordu bu metin? Bir yönü ile yürütmenin durdurulması kararlarını hemen hemen kökten dırıyor, ancak telâfisi imkânsız ağır zararlar doğuracak hale is naen inhisar ettiriyor; diğer yönü ile de, acaba, idarî makamlar - hem de idarî makamların, yürütme organının değil- kanunlarda g rilen şekil ve esaslara uygun olarak yaptığı tasarrufları durdur geciktirici veya ortadan kaldırıcı tarzda kullanamaz diyerek ipt kararlarını da mı kaldırmayı veya kısıtlamayı öngörüyor?

Senatoya geldi bu metinde birlikte tasarı. Senato Geçici Komisyonunda tasarinin müzakeresine iştirak ettik. Bu matrin üzerinde, uzun tartışmalara girişildi. Ve biz, geniş izahat verdik. Şimdi bu izahatın tamamını burada anlatmada müsait zaman yok ama ana esaslarda bazı hususları belirtmekte fayda var:

Bir defa, maddenin yukarıki kısmı, tehiri icralara mâtuf, bunu büyük nisbette tahdit edici hüküm getiriyor, anlaşılıyor. Ama aşağısındaki kısmı, iptâl kararlarını da mı içine alıyor acaba? " Tasarrufları durdurucu..." Olsa olsa bu, idarî yargılamada tehiri icraya mâtuf. E, " geciktirici..." ? Yok böyle bir müesse hukukta. İdare Hukukunda, idarî yargı usulünde geciktirici diye bir sistem, bir müessese yok. " Veya ortadan kaldırıcı...." Bu, olsa olsa iptal kararına matuf olabilir. Eğer manası böyle ise dedik; Hukuk Devleti, Demokratik Hukuk Devleti zedelenir;

Anayasanın temel hükümlerine ve bizzat Anayasanın değişik 114 üncü maddesine de aykırı olur.

Filhakika, değişik 114. maddenin 1. fıkrası "İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır" demek suretiyi yargı yolunu tümu ile açık bırakmakta, yargı yetkisini kısıtlayı bir hüküm getirmedigi gibi, buna imkân vermeyen bir anlam da taşımaktadır. Maddeye ilâve edilen 2. fıkra hükümünün anlam ve kapsamına gelinece; bu hüküm, doktrinde ve Danıştay uygulamasında mevcut olmakla beraber, şimdiye kadar Anayasada ve diğer kanunlarda açığa ifade edilmemiş olan bir ilkeyi Anayasa metnine dahil etmekte. Bu ilke, yargı organının yetkisinin de kanunlarla sınırlı bulunduğu ve kanunların (ve Anayasanın) çizdiği yetki sınırlarını aşarak, yürütme organının yetkilerine tecavüz edemeyeceği ilkesidir. Bu ilkenin tabii sonuçları, Anayasanın 6. maddesinin koyduğu esas veçhile, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esasla

uygun olarak, başka deyişle, kanunlar çerçevesinde yerine getirilmesi için yargı yetkisiyle sınırlandırılmıyacağıdır. Bundan başka, idarî işlem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemeyecektir. Esas itibarıyla bu hüküm idare hukukunda, idarî yargıda mevcut durumu açıklığa kavuşturmayı, idaresinin adliye karşısındaki istiklâli ilkesini dillendirmeği öngörmüştür. Bu itibarla, bu hüküm, Danıştay Kanununun 30 uncu maddesinin (A) bendinde yer alan yargı denetimi yetkisini kısıtlayıcı bir anlam taşımamakta, bu yetkinin sınırını göstermektedir. Bu bir direktif maddesidir. Binaenaleyh, bu hükmün uygulama kanununa yani Danıştay Kanununa aynen alınması gerekli ve yeterlidir. Bu hüküm, kurulacak İdare Mahkemeleri Kanunu tasarisına da aynen konulmuştur. Bu suretle Danıştay ve kurulacak diğer idare mahkemeleri, bu hüküm gereğince karar verecek ve bâdema - eğer varsa ve doğruysa- bu sınırı aşmış ve taşmış kararlar veremeyecektir.

Bir senator, dedi ki, bu maddede anlaşılacak hiç bir şey yok; bunu herkes anlar; manası aşikâr. Bu hüküm yalnızca yürütmenin durdurulması kararlarına ait. Zira Anayasa, 114 üncü maddede değişikliği ile yalnızca ve doğrudan doğruya yürütmenin durdurulması kararlarını ortadan kaldırmıştır; iptal kararları ile ilgili değildir. İşte bu madde de bunu ifade ediyor; yürütmenin durdurulması kararlarının kaldırılmasını ifade ediyor. Hatta Anayasa, yürütmenin durdurulması müessesesinin tamamen kaldırılmasını öngördüğü halde, bu metin bir noktada onu muhafaza ediyor, yani Anayasa hükmünü tahfif ediyor; telâfisi imkânsız ağır zararlar doğuracak hallerde verebilirsiniz hiç değilse diyor. İşte okuyorum: "tasarrufları durdurucu..." Manası belli, tahiri icra kararları. "Geciktirici..." Tahiri icra kararı verilmiş, koymuşsunuz dosyayı dolaba, baş sana duruyor, geciktirdiniz. " Ortadan kaldırıcı..."

İşte bu dosya beş sene durunca, ortada verilmiş bir yürütmenin durdurulması kararı olduğu için idare de o muameleyi yürütmeyeceğine göre, o işlemi fiilen ortadan kaldırdınız demektir. Mânası budur.

Biz, Anayasanın 114 üncü maddesini bu manada anlamamakla beraber, teşekkür ettik muhterem üyeye. Demek ki, Millet Meclisinin kabul ettiği bu maddenin manası, yalnızca yürütmenin durdurulmasına mâtuftur. Onu tahdid ediyor, onu büyük nisbette kaldırıyor, ancak muayyen bir noktada imkân sağlıyor. Tamam. O halde ne lüzum var bu kadar mâna kârişikliğine sebep olacak bir tanzim şekline? Zaten maddenin ilk kısmı açıkça bunu belirtiyor. " Saklıdır" de. Kes. Altında, durdurucu, geciktirici, ortadan kaldırıcı demeğe ne lüzum var?

Şimdi dedik, maddenin birinci kısmı ile iktifa edileceğini bir an için kabul edersek, acaba bu doğru olur mu? Ve Anayasaya aykırı olmaz mı? Ve sonra İdare Hukuku yönünden yürütmenin durdurulması kararlarını bu hale getirmek doğru ve mümkün müdür ve özellikle Memleket ve Millet için, davacı olan şahıslar ve idare için faydalı mıdır, zararlı mıdır?

Bunun üzerine ve evvelâ, yürütmeyi durdurma kararları nâden ve nasıl verilir? Mahiyeti nedir? Bunun hakkında izahat verdik komisyonda. Yürütmenin durdurulması kararları, bir yönü ile Hukuk Usulündeki tedbiri ihtiyati kararlarına benzerse de, mahiyeti itibarıyla İdare Hukukunun niteliğine, özelliğine ait olarak ondan külliyyen ve esasta farklıdır. Yürütmenin durdurulması müessesesi, İdare Hukukunda iptal davalarının temelini teşkil eden ilk safhası ve ondan ayrılması mümkün olmayan bir cüz'ü, bir unsurdur. Öyle bir unsur ki, tehiri icra kararlarıyla bir taraftan vatandaşın kanuna aykırı olduğu görülen bir muameleden dolayı, onun iptaline karar verilinceye kadar muzdarip kalmasını, haksız muamelenin devamını önler iken; bir taraftan da

idareyi korumaktayız. Senin yaptığın muamele daha başlangıçta kanuna aykırı görülüyor, haksız görünüyor, ergeç bu muamele iptal edilebilir. O zamana kadar sen bu muameleyi yürütürsen, bilâhare iptal kararı karşısında içinden çıkılmaz, infazı mümkün olmaz/^{hallerde} düşebilirsin. Ve haksız bir muameleyi yürütmüş bir idare olarak belki yıllarca, yani karar verilinceye kadar halkın şikâyetine, ithamına maruz kalırsın. İdarî muamelelerde sür'at ve istikrar gerektir. İşte seni, yürütmenin durdurulması kararı vermek suretiyle, buna ağâh ediyorum; muameleni askıya al, diyorum; o muamelenin üzerine eğil, gerekirse hemen düzelt, yürütme diyorum.

Filhakika, muhterem arkadaşlar, bugün Danıştay'a gelen dava adedi 65 bin oldu 1971 de. Yani önceki yıllara göre bir misli arttı. Elli bin dava karara bağlanabildi. Teraküm yani 1972 ye devredilen dava dosyası yine 50 bine yükseldi. Bir Personel Kanunu çıktığı, 20 bin dava birden geldi. Finansman Kanunları çıkıyor, daha ne kadar dava gelecek belli değil? 17 bini buldu yalnız Gelir ve Kurumlar Vergisi davaları. Memleket büyüyor, halk tenevvür ediyor, dava açıyor efendim. Böyle bir ahvalde vatandaşın davasının haline ne zaman sıra gelecek, takdirinize bırakıyorum. İşte bu muameleleri, eğer işlemin haksızlığı, mevzuata aykırılığı; daha peşinden saziliyorsa, dosya tekemmül etmeden, yürütmenin durdurulması kararıyla önlüyoruz. Bir misal vereyim: Bir memur başkanlık emrine alınmış; diyelimki bu işlemin haksızlığı, kanuna aykırılığı daha başlangıçta aşikâr ve neticede iptale mahkûm. Bu işlem hakkında yürütmenin durdurulmasına karar veremezsek ne olur? Vatandaş kapılarda sürünüp yatar, belki yıllarca yani iptal kararı verilinceye kadar ızdırap çeker. İdare ise, işleminde tereddüdü olmadığı için, onun yerine bir başkasını tayin etmiş, belki zincirleme bir sürü tayinler yapmıştır. İptal kararları makable şamildir, yani ta işlemin tesis edildiği tarihten itibaren o haksız işlemin ortadan kaldırılmasını, düzeltilmesini gerektirir.

E, böyle bir halde idare iptal kararının infazında elbette müşkilât çıkar. İşte ondan sonra Danıştay itham altında kalır, kararlarında kusur aranır. Yürütmenin durdurulması kararlarının mahiyet ve bünyesi bu. İdarayı koruyor bir taraftan, onu kanuna bir an evvel irca etmek ve muamlesini düzeltmek imkânını sağlıyor; diğer taraftan da vatandaşı koruyor, onun ızdırabını, onun haksız muameleye maruz kalmasının yıllarca devamını önüyor.

Şimdi, tekrar madde metnini gelelim: Danıştay'ın yargı yetkisini, yürütmenin durdurulması kararları yönünden ve telâfisi imkânsız ağır zararlar doğuracak nitelikteki işlemlere inhisar ettiren bu hüküm, Anayasanın değişik 114 üncü maddesinin açık tuttuğu yargı yolunu, yargı yetkisini yürütmeyi durdurma kararları yönünden, adeta tamamen kaldırıyor. Biz düşündük; telâfisi imkânsız ağır zarar hâline ait, belki yıkma kararları dışında, belirli bir misal bulamadık. O halde, bu şekliyle madde Anayasa'ya aykırı olur. Bunu bir tarafa bırakalım. Şu anlattığımız hadiseleri göre, pratik yönden, hukuk yönünden, yargı teminatı yönünden Memleketin ihtiyacına külliyan aykırı bir metin oluyor. O halde ne yapalım? diye kuruldu Komisyonunda. Efendim dedik, bunun emsal Fransız Danıştay'ı için 1962 dekresiyle kabul edilmiş bir şekli var. Maksat, değişik 114 üncü maddeye göre tehiri icra kararlarının sınırını tesbit ise, Fransadaki esasları aynen alabiliriz. Bu esaslar, esasen Danıştay'ca gözönünde tutulan ve İdare Hukukunda mevcut olan esaslardır. Danıştay'ın bu sınırı aştığı şeklindeki ithamlar da önlenmiş olur. İfade ettiğimiz metin şu:

" Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz. İdarî eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.

Danıştay Kanununun 94 üncü maddesinde yazılı yürütmeyi durdurma kararları, telâfisi güç durumlar ortaya çıkması veya dile

çade ileri sürülen hususlar, dosyanın durumuna göre ciddi ve idarî veya yargı kararının iptalini haklı gösterecek nitelikte olması halinde verilebilir.

Dava Daireleriyle Dava Daireleri Kurulunca yürütmenin durdurulması istemli davalarda 76 inci maddede yazılı süreler kısaltılabileceği gibi, tebliğlerin memur eliyle yapılmasına da karar verilebilir."

Teklifin 1 inci fıkrası, yine Anayasanın değişik 114 üncü maddesini aynen muhafaza etmekte. İkinci fıkrası, tehiri icra kararlarının sınırını, yani bu yönden yargı yetkisinin sınırını belirtiyor. Biraz evvel söylediğim gibi, yürütmenin durdurulması kararları zaten bu nitelikteki hallerde verilmektedir. Fakat mademki böyle olmadığı, aşırı kararlar verildiği (doğru değilse, her ne ise) iddiaları var; işte bu hüküm ile bunlar da önlenir. Ve badama Danıştay, yürütmenin durdurulması kararlarını, telâfis güç durumların ortaya çıkması veya o işlemin iptalini haklı gösterecek nitelikte ciddi delillerin bulunması hallerinde verir. Son fıkra ise, yürütmenin durdurulması isteklerine ait kararlar daha çabuk verilebilmesi imkânını sağlamaktadır. Zira, bildiğiniz gibi, çoğu halde, dava dilekçesinde ileri sürülen sebeplerle deliller derhal karar vermeye yeterli olmamakta, bu nedenle idareden savunma veya ara kararıyla bilgi istenmekte, zamanında cevaplar veya savunmalar gelmemekte, süreler uzatılmaktadır. İşte bu fıkra süreleri kısaltma^{yl} ve ayrıca postadaki gecikmeler yüzünden süre kaybını önlemek için tebliğlerin, duruma göre, memur eliyle de yapılabilmesini öngörmektedir. Biz, böyle bir me nin kabulüne razıyız dedik.

Uzun tartışmalardan sonra, büyük bir anlayış gösteren Senato Geçici Komisyonunda, o gün Komisyona başkanlık eden zâti bunu bir öneri haline getirip takabbül etmesiyle raya konu ve

aynen kabul edildi. Bu suretle mesele normal mecrasına girdi. Şimdilik. Ama, bunun akibatinin ne olacağını bilemiyoruz. Meclis açılınca tasarı Senato Genel Kuruluna gidecek, orası şayet böyle kabul ederse tekrar Millet Meclisine gidecek, Millet Meclisi benimseserse Kanunlaşacak, eğer benimsemeyince Karar Komisyonuna giderek, ondan sonra tekrar Millet Meclisine gidecek. Bekliyoruz, bakalım ne olacak? tabii, İdare Mahkemeleri Kanun Tasarımızdaki madde de buna göre veçhe alacak; onun için arz ediyorum.

Şimdi muhterem arkadaşlar, mesele bu safhada iken bir de baktık ki Anayasanın değişik 114 üncü maddesi, yeniden değiştirilmek isteniyor yargı yetkisi yönünden. Hükümet beyanı diye Başbakanlıktan bir tabliyle partilere yapılan bir teklif halinde karşımıza yeniden bu mesele çıkıyor ve hayretle müşahade ediyoruz bu tabloyu. Nitekim, Komisyonda da bu durumun tasarıya müessiriyeti münakaşa edildi. Ama tasarı var, Senato^{ya} gelmiş, Anayasa altı ayda çıkacak diyor, biz buna göre teammül ederiz, sonra Mecliste bu Anayasa tadilleri nasıl çıkarsa o akibete göre veçhe alır denildi. Ve bu maten kabul edildi.

İşte muhterem arkadaşlar; böyle güzide bir meslek mensubu topluluğu içerisinde rahat bir konuşma imkânının verdiği bir huzur ile, büyük bir Mülkete meselesi üzerinde yani Anayasa da yeniden yapılması istenilen yargı yetkisinin kısıtlanması ile ilgili değişiklik teklifi üzerinde konuşmak, bu husustaki düşüncelerimizi, vaktin darlığının elverdiği nispette, belirtmek istiyorum. Huzurunuzda söz alışmanın esas maksadı da budur.

Biz Yüksek Yargı yeri olarak, kendimizi kamu oyu önünde müdafaa etmeyiz. Şimdiye kadar radyolarda, televizyonlarda, basında kendimizi savunduğumuzu müşahadeylediniz mi? Yargı yerleri polemik mevzuuna girmesin. Biz, ancak vazifelilerle, yetkililerle görüşür, kanaatlerimizi onlara sözlü veya yazılı olarak

bildiririz. Tuttuğumuz yol ve prensip budur. Biliyorsunuz, bilhassa 12 Marttan bu yana başta Danıştay olmak üzere, Anayasa Mahkememiz dahil, bütün yargı yerleri çeşitli ithamlar altında bırakıldı ve maalesef resmî ağızlardan ve radyolardan da alayhimizde beyanlar vâki oldu. Biz, bunları, aynı araçlarla karşılamıyoruz. Bizim kararlarımız bizleri bizatihi müdafaa eder. Yerecekse, kararlarımız yerer. Her türlü ilmî tenkide kararlarımız açıktır. Ancak, bu ithamlardan suç mahiyetinde, hakaret mahiyetinde olanları savcılık kanalıyla takip ettiriyoruz elbette. İşte muhterem arkadaşlarımız; sizler, barolar, üniversiteler, hukuk bilginleri, hukuk hocaları, münevver vatandaşlar, mülkün temeli olan bu şerefli adalet meselelerini savunacaksınız. Devletin teminatı olan bu asırlık müesseseler her şeyden evvel sizlerindir. Bunları, her ne şekilde olursa olsun, kimden ve nereden gelirse gelsin, örselenmekten, tahrip edilmekten korumak, Hukuk Devleti İlkesine aykırı teşebbüslerin karşısında olmak hepimizin Memleket borcu, Memleket hizmetidir. İşte bu yönü ile söylüyorum, konuyu eleştiriniz, düşüncelerinizi her türlü araçlarla yayınınız, yazınız. Bu düşünceler kamu oyuna mâl olsun. Biz slogan halinde söylenen ve incelenip tetkik edilmeden bizi ithama vesile teşkil eden baş-on karar bahane edilerek, ikide birde ellenmesi esasen doğru olmayan Anayasa gibi temel bir yasanın yargı yetkisine aivaz geçilmez ana esasının kısıtlanmasına matuf her türlü teşebbüsün karşısındayız.

Şimdi önümde Başbakanlıkca yapılmış olan bu teklifi ihtiva eden Milliyet gazetesi var. Bundan, teklifi kısaca tahlil etmek istiyorum. Ama, zamanın darlığı sebebiyle sabrınız azalıyorsa işaret buyurun, daha da özetleyeyim. Aksi halde bizim konumuz daha çok sürabilir. ("Devam edin" sesleri) teşekkür ederim. Teklifi aynen okuyorum: "Hukuk Devleti İlkesinin bir gereği olarak Anayasamız, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu

açık tutmuştur. Fakat, yargının yürütme organının yerine kaim olurcasına, Kanunla verilmiş takdir haklarına fiilen tahdit ve hatta iptale varır kararlar vermesi Devlet hayatımızı düzensizliklere götürme istidadı taşımaktadır."

Muhterem arkadaşlar, daha 6 Haziranda güven oyu almış bir Hükümet 13 Temmuzda böyle bir teklifle bizleri karşılaştırıyor. Acaba şu kısa müddet içinde hangi kararımız, hele Anayasanın bu tâdilinden sonra, hangi kararımız Hükümeti bu teklifteki ifadelere götürmüş ve kararlarımızın Devlet hayatını düzensizliklere götürme istidadını taşıdığını bayan ettirmiştir? Bunu anlamak mümkün değil. Anayasa değişikliğine esas teşkil eden ve beş-on karar içinde cereyan eden eski sloganların tekrarı oluyor herhalde. Biran için, mahiyetleri incelenmeden bizi ithama vesile teşkil eden bir kaç kararımızın kusurlu olduğunu, daha doğrusu yetki sınırlarımızı aşmışımızı - katıyan öyle değil ya- kabul edersek, yılda 50 bin davayı karara bağlayan bir müessesede hukukî yönden kusurlu sayılabilecek bir kaç karar bulunamaz mı? Ve böyledir diye yargı yetkisini kaldırmak veya kısıtlamak mı lâzım? Halbuki, zaten bunlar üzerine yapıldı Anayasa değişikliği. Yargı yetkisinin sınırı tesbit edildi. Şimdi bu haliyle bir ay gibi kısa bir devrede Devlet hayatını düzensizliğe götürme ithamı mümkün olmadığına göre; demekki Hükümet, bizzat Başbakanın bakar olarak üyesi bulunduğu önceki kabinedin teklifiyle yapılan değişikliğin gerektiği şekilde yapılmadığına yani yeterli bulunmadığını söylemek istiyor herhalde.

Devam ediyorum: " Duyulan ihtiyaçlar muvacehesinde Anayasanın 114 üncü maddesi ile yargı yetkisinin ne tarzda kullanılacağı hususuna bir açıklık kazandırılmıştır." Güzel. O halde, ne sele hallolmuş demektir. Devam ediyorum: "Lâkin, Devlet hayatında bazı kilit noktalara gelmiş kimselerin o yerlerde kalmalarındaki mahzurlar anlaşıldıktan sonra, yapılan idarî tasarrufların yürüt

mayı durdurma ve iptal kararlarına konu teşkil edebildiği de görülmektedir." Ne diyelim? Bir aylık devreyi henüz yani doldurdu Hükümet. Anayasa tādilinin işi daha yılı dolmadı. Bu değişikliğin tarihi 22 Eylül 1971 olduğuna göre demekki on ay bile olmadı. Bu direktif hükmünün henüz uygulama kanunlarına intikali söz konusu. Buna rağmen Danıştay, Anayasanın bu hükmünü de gözönüne almak suretiyle kararlarına düzenlemek, içtihatlarını ayarlamak yolunda. Bir aylık süre içinde ve hatta dokuz aylık süre içinde Danıştay ne gibi kararlar vermiş ki acaba yani Hükümet bu ifadeleri kullanıyor, belli değil? Misal yok.

Davam ediyorum: "Yargı organları şüphesiz idarenin yetkisi dışında olacak" E, onuda için alalım olsun bitsin." Ve fakat kendilerini mutlaka kanunlarla bağlı sayacaktır. "Kendilerini kanunlarla bağlı saymadığı ithamı var yargı organlarına, eğer okuduğumuz cümlenin manası bu ise. Halbuki yargı organlar kanunları gereği gibi uygulamayanlara kanunların yolunu gösteriyor. Onları kanun için çekiyo. İdare kanuna aykırı muamele yaptığı zaman, yargı organı, dava yoluyla, vatandaş şikâyet ettiği takdirde, onu iptal eder; gerektiğinde yürütmeyi durdurma kararını da verir ve idareye kanunun doğru yolunu gösterir. Kanuna bağlılığını temin eder idarenin. Bu onun Anayasal görevi. Kendisinin bizatihi kanunsuz bir davranışı nasıl olabilir? Olsa bu suç olabilir. Ama kanun anlayışında yargı organı idare ile her zaman aynı paralelde, aynı görüşte olmayabilir. Bu nedenle de idarenin kararını iptal edebilir. Her ne ise, biz kendimizi kanuna bağlı saymamışız demekki. Her halde gene o sloga halinde söylenen ve incelenmeden, mahiyeti bilinmeden ağızları dolayan ve yargı yetkimizi aştığımız şekilde ifadelendirilen beş-on karar kasdediliyor. Davam ediyorum: " yürürlükteki bir kanunun verdiği takdir yetkisini usulüne göre kullanmış idarî bir makamın tasarrufu, ne yürütmeyi durdurma kararına, ne de

netice itibariyle bir iptal kararına konu teşkil etmelidir."

İşte şimdi mesele biraz anlaşılıyor. Diyorki, yargı yetkisini bu yönden yani takdir hakkı yönünden kaldırmak istiyorum. Filhakika Anayasada yapılan değişiklik yargıyı önlemiyor, yargı yetkisinin ne suretle kullanılacağını düzenliyor. İdarî yargı bu sınır içinde kullanılacak diyor. Pekâla, belki biz bu sınırı aşmışız. Bunu bir an için kabul edersak, bundan sonra aşmıyacağız. Ama bu defa ne diyor Başbakanlık? Takdir yetkisini usulüne göre kullanmış idarî bir makamın tasarrufu ne yürütmeyi durdurma kararına, ne de iptal kararına konu teşkil etmemelidir. Usulüne göre verilmiş; yani şekline ve yetkisine diyecek yok. Ama esası sakatsa. Yani sebep, maksat veya konu yönlerinden sakat bir muamele ise? Partizan görüşe, menfaate, kayırmaya dayanan bir muamele ise? Bir kelime ile kamu yararına aykırı, kamu hizmetinin gerekleriyle ilgili bulunmayan bir işlem ise? Buna dokunma. Bunun adı ne olur, muhterem arkadaşlar? Keyfi idare olur. Netice nereye dönüşür? Siz takdir edin. Yarın, demokrasinin esas. icabı olan seçimlere yeniden gidilecek ve çoğunluk partileri, bu çoğunluğu Mecliste sağladığı nisbette kendi içinden çıkaracağı Hükümetler teşkil edecek (bilhassa bizde parti başkanları da Hükümet başkanı oluyor), iş başına gelecek. B.M.M. de çoğunluğu haiz parti ile onun Hükümeti ittifak haline geldimi, yargı yerinin kontrolünden azade her çeşit muameleyi yapabilme iktidarına malik olarak, Demokratik Devlet, Hukuk Devleti bir tarafa bırakılmak yoluna gidilebilir. Akibet bu olur. Tarih pek taze bunun misallerini gösterdi. Pek taze gösterdiği içindir ki, 114 üncü madde kondu Anayasaya. Bu madde neden kondu Bizim Kanunlarımızda bu yargı usullerimiz ve yetkilerimiz yıllardan beri aynı mevcut. İdarenin takdirine kamu yararı yönünden daima bakarız. İdare de bundan hoşlanmaz. Bilhassa 1950 ile 1960 arasındaki ve neticesinin nereye gittiği hepimizce bilinen devre

yi düşünelim. Danıştay'ı karşısına alan veya karşısında gören iktidar buna tahammül edememesi nisbétinde ne yaptı? "Danıştay'a başvurulamaz", "Danıştay'a dava açılmaz" diye bir çok kanunlara maddeler koydu. Akibét? Diğer bir çok nedenlerin yanında 27 Mayıs İhtilâli ve Yassı Ada olayları. İdaraya huzursuzluk verdiği söylenen bir kaç karar yüzünden bu imkânı mı sağlayacağız muhterem arkadaşlar? Buna mı gidilmesi doğru? Hani Hukuk Devleti? Hani yargı teminatı? İşte 114.madda bunun için getirilme Anayasa'ya.Yasama organının da böyle kanunlar vazetmek suretiyle dahi olsa, yargıyı önleyememesi için getirilirdi. Tekrar eski hale avdet etmek mi istiyoruz? Bunları yargı yetkisi yönünden söylüyorum; yoksa idarî rejim Devleti olmakla beraber, bu rejimin şu veya bu şekil alması yönünden söylemiyorum. Buna, yargı yeri olarak karışmayız. Ama yargıyı önlemek? Devlet hayatının üç temelinden birini, diğer iki kuvvet lehine kaldırmak? Yani Devletin temeli olan üç kuvvettan birini zayıflatmak? Niçin? Devleti güçlendirmek diyorlar. Anayasa diyorki, Devlet üç kuvvetin muhassalasından mürakkeptir. Bunlar da yürütme, yasama ve yargıdır. Bunlar arasında denge sağlanması gerekir. Bu üç kuvvetin dengesi, birbirini durdurması olmazsa, demokrasi olmaz.Bu denge bozuldu mu, Devlet hayatı sarsılır. Devleti güçlendireceğiz diye, Devletin bir ayağını, yargı yetkisini kısımağa çalışmak niye? Devletin güçlendirilmesi değil, zayıflatılması olur bu. Devleti güçlendirmek istiyorsak bütün yargı yerlerini, Anayasa Mahkemesini, Danıştay'ı, Yargıtay'ı, diğer mahkemeleri daha da güçlendirelim. Devlet böyle güçlenir. Ama idareyi de güçlendirelim. Yasama organını da güçlendirelim. Tamam. İdarayı güçlendirme, yargı yerini zayıflatmakla olmaz. İdarayı başı boş bırakmakla olmaz.

İdarenin bütetihî bünyesinde güçlendirilmesi gerekir. Esasen demokrasilerde idare fazla güç kazanır. İdare zaten güçlüdür. Bu gün dünya hukukçularını meşgul eden mevzu, demokratik bünyeleri haiz garp Devletlerinde, budur. Parlamento- lar zayıflamakta, yürütme organı kuvvetlenmektedir. Bu iki kuvvet birleşti mi tek kuvvet haline gelmektedir. Bunun karşısında dengeyi koruyucu kuvvet ne olabilir? Endişe budur. Arzettiğim gibi, çoğunluk partisi hikâyesi, çoğunluk partisinin hükümeti hikâyesi. Bu dengeyi, hukukçular, yalnızca yargı organlarında bulmaktadır. Şimdi biz, esasında üstün gücü bulunup da o gücü gereği gibi kullanamayan idarenin bu halinin nedenini bir başka müesseseye, Devletin temel yargı müesseselerine yüklemeye çalışıyoruz. Bir taraftan yargı erki Devletin temelidir, adalet mülkûn temelidir diyoruz. Diğer taraftan bu temeli sarsıyoruz. Mülkûn temelini bozarsak mülk ne olur?

Devam ediyorum: " Diğer taraftan, Devlet hizmetle- rinde çalışanların kazanılmış hakları da belli makam ve mev- kilerin, belli sıfatları her şart altında muhafaza etmeleri anlamında görülmemelidir. Devlet hizmetinde çalışan kimse- lerin aylık, kıdem ve derece gibi hakları saklı tutulduğu halde, bir başka göreve ve bir başka yere tayinleri..." Şimdi anlaşılıyor idarenin ne demek istediği. Yani, ben ma- saye oturur oturmaz, yapacağım bir takım memur değişiklikla- rinde rahat olayım. Nasıl olayım? Derece ve kıdemini vereyim ama, sıfatına bağlı olmayayım. Misal; eğer anlayabiliyorsam, vali veya müsteşar olmuş bir kimse, okuldan çıkıp stajyerlik yapmış, kaymakam olmuş, genel müdür olmuş ve nihayet vali veya

müsteşar olmuş otuz sene sonra. Ben yine onun derecesini ve kıdeminin muhafaza edeyim, ama, onu, otuz sene önce başladığı kaymakamlığa getirebileyim. İyi ama bu işin yargı yetkisi ile ne ilgisi var? Meselelerin ruhu burada muhterem arkadaşlar. Biz idarî rejime bağlı Devlet olmakla beraber idarî rejim üzerinde yapılacak yasama faaliyetlerinin ne savunucusu, ne muhatabı değiliz. Biz yüksek mahkemeyiz. Kanunları uyguluyoruz. Memur rejiminde değişiklik yapmak isterseniz, Anayasanın memurlarla ilgili 117 ve 118 inci maddelerine ve diğer esaslarına aykırı olmamak kaydıyla ve o çerçeve dahilinde istediğiniz değişiklik, memurlarla ilgili kanunlarda getirirsiniz. Amerika'daki sistem başka, İngiltere'deki sistem başka, Fransa'daki sistem başka, bizdeki de biza mahsus. Şimdi personel rejimi ile külliyan başka veçhe aldı. Biz buna evet veya hayır demeyiz, ancak bize sorulursa fikrimizi söyleriz. Biz Devletin aynı zamanda istişare ve inceleme organıyız. Yani Devletin- bir benzetişle- hukuk müşaviriyiz. Tasarı gönderilir, mütalâamız alınır, söyleriz. Ama onun dışında r- sen bir şey söylemeye yetkimiz yok. İdarî rejimi kendiniz tayin edersiniz. Nitekim, memurların tâyin, nakil ve tahvil şartlarını taferruatıyla kanunlarda, tüzüklerde, yönetmeliklerde tesbit ediyorsunuz. O şartları, o nizamları kendiniz getiriyorsunuz. Bunlara riayet etmezseniz biz de o işlemi iptal ederiz. O muamele kamu hizmetlerinin gereklerine uygun olmazsa iptal ederiz.

O halde, yukarıda arzettiğim misale göre, memur tayin ve nakillerinde serbestçe işlem yapmak isteniyorsa, bunu kanunlarda gösterirsiniz, kanunlarda tâdil yaparsınız. Biz, kanunlara riayet ederiz. Ama bizim yargı yetkimiz devam eder. O kanunun anlam ve kapsamı neyse, biz ona göre muhakeme yaparız.

Yani, bu teklifler ile ne yapılmak isteniyorsa, memur rejimi ile alakalı kanunlarda yapılması düşünülebilecek hususlardır. Yargı yetkisinin, Devletintemelini teşkil eden yargı yetkisinin rahnedar edilmesiyle, kısıtlanmasıyla, kaldırılmasıyla as la ilgili değilki bunlar? Bu yoldan nasıl gidilebilir?

Efendim, sonuca bir an evvel ulaşmakta zannederim fayda var. Yalnız tamamlamak istiyorum bir derece. Devam ediyorum: " Her zaman iptal davalarına konu teşkil ederse, Devletin kilit noktalarında yer almış ve devamları mahzurlu görülmüş kimselerin yerine daha ehil kimseleri getirmek imkânsız hale gelebilir. Bu bakımdan, kamu hizmetlerinde yer ve sıfat itibariyle iktisap edilmiş hak anlayışını sınırlamak zorunluluğu vardır. "

Efendim, yanlış. Bir müsteşarı değiştirebilir ve onun yerine daha ehil bir kimseyi getirebilirsin, muhterem arkadaşlar; söylenip duruyor diye bu misali aldım. Değiştirirsin ama, kanundaki şartına göre değiştirirsin, kanundaki şekline göre değiştirirsin, tayindeki usule göre değiştirirsin. Sebabi, maksadı kamu gereklerine uygunsa değiştirirsin. Ama, grağ bir misal arzedeğim; ev darlığı var, Devlet lojmanlarında usulüne göre oturan bir genel müdürü çıkarıp, yerine kayırmak istediğim bir başkasını koymak için, o genel müdürü bir başka ildeki bir başka göreve nakledersen, bu olmaz arkadaşlar; bunu biz iptal ederiz. Anayasa bize bu görevi vermiş. Her naysa. Evet; sınırlamak zorunluluğu varsa bu sınırlama yargı yetkisi yönünden olmaz. Bu sınırlama memur rejimi ile ilgilidir. Memurlarla ilgili kanunlarda olur.

Hülâsa muhterem arkadaşlar, şu teklif ile 114 üncü maddenin tekrar tadiline gidilmek istendiği anlaşılıyor. Ama mesele partiler arası komisyondadır ve bizim kasın kanaatımız

odur ki, komisyondan böyle bir mesalenin, tâbiî Danıştay'la ilgili kısım için arz ediyorum, çıkmasına imkân ve ihtimal vermiyoruz. Vermiyoruz ama, şayet bir an için bizim makbul sayamayacağımız, demokratik Hukuk Devleti İlkesine aykırı mahiyette bir metin çıkma temayülünde bulunduğu takdirde, bizim de bu hususta verilecek cevaplarımız olacaktır. Ortada bir metin olmadığı için şimdilik bekleme devrindeyiz. Temenni ederimki Öİmasin:

Efendim, bir kaç satır daha konuşmama müsaade ederseniz, ilk Anayasa tādiline de kısaca temas adayım: O zamanki Başbakan Sayın Nihat Erim'le bu konuda görüşmelerimiz oldu, dü-
şüncelerimizi söyledim ve tesbit edilecek metni/^{mütalâamıza} göndereceğini söylediler. Hakikaten bu metni gönderdiler. Baktık ki yargı yetkimizi büyük nisbette rahnedar ediyor. Derhal bir not gönderdim kendisine; böyle bir hükmün Demokratik Hukuk Devleti İlkesine aykırı olduğunu ve bu haliyle kabul edildiği takdirde 1924 Anayasasından da geriye gidilmiş olacağını bildirdim. Bu notun tarihi 5 Haziran 1971 dir. Aynı gün bu konu ile meşgul olan o zamanki Adliye Bakanı Sayın İsmail Arar ile Danıştay'daki odamda dört saat kadar konuştuk. Özellikle işaret ettim; bizden iptal kararı almış üç tane yüksek dereceli memur, o günkü Bakanlar Kurulunda üye idi bakan olarak. İşte Danıştay'ın iptal kararları ve naticeleri. Ehliyeti tam ki bu zevat, iptal kararı almışlar. İdarenin muamelesinden muzdarip hale getirilerek görevlerinden alınmış olan bu üç zat, bakanlık sandalyesine oturtulmuşlar. Verdiğim izahat üzerine tamamiyle tatmin olan Sayın Arar, bütün bu konuşmayı derhal Başbakana intikal ettireceğini söyledi ve o akşam Sayın Başbakan ile tekrar telefon konuşmamızda bu metni değiştirdiklerini ifade buyurdular. Bu değişik metin

Anayasa'da bugün yürürlükte olan hükümdür. Ama bugün, yani ve Sayın Başbakanla böyle bir görüşme yapma imkânımız olmadı ve tamamiyle bilgimiz dışında bir teklif yapılmış oldu. Ortada bir metin de olmadığı için durumun aydınlanmasını bekliyoruz.

Şimdi o münasebetle Hukuk Devleti İlkesi nedir? Taktir hakkı ne demektir? E gün (ve bugün) yapılmak istenilen değişikliklere karşı Danıştay'ın görüşü nedir? Bunu Danıştay'da bir komisyon halinde tesbit edip neşriyata vermiş bulunuyoruz kendi Dergimizde. Bu yazı Danıştay Dergisinin son üç numaralı nüshasında çıkmış bulunuyor. " Danıştay'ın Anayasamızda yapılması düşünülen değişikliklerden, Danıştay ile ilgili konular hakkındaki görüşleri" adı altında çıktı. Ben bu raporu size okumak istiyordum; Fakat vakit artık çok geç oldu. Bunu, hassaten, hadiseleri daha iyi değerlendirebilmek, bu meselelerin esasını, temelini daha ilmi şekilde mütalâa edebilmek için okumanızı, eleştirmenizi ve ona göre kanaatlerinizi pekiştirip yaymanızı rica ederim.

Bir de, muhterem arkadaşlarım; vaki ricam üzerine bir üyemiz tarafından hazırlanan ve yine aynı Dergimizde yani üç sayılı Danıştay Dergimizde " Danıştay'ın tarihçesi, kuruluş ve görevleri" adı altında yayınlanmış bulunan bir etüd daha var. Bu yazının giriş kısmında " Hukuk Devletinin nitelikleri" belirtiliyor. Bir sahifedir; lütfen bunu da görmenizi rica ederim. Bu etüdü, "Osmanlı Devletinin Hukuk Devleti olma yolundaki çabaları" kısmındaki bir iki pasaja temas etmeden geçemiyeceğim:

Bakınız, tâ Kanunî Sultan Süleyman zamanından başlıyor, Devlet idaresindeki yetkilerin saptırılması karşısında

ne yapılabilir, hikâyesi... Sultan Süleyman'ın Kanunnamesinde; "Devletin idaresi ulâma ile vükelâya tevdi edilmiştir. Padişahın doğru yoldan sapması halinde, ulâma ve vükelâ, ordu reislerini keyfiyetten haberdar ederek Padişahı tahttan indirip, yerine hanedan erkânından diğerini seçecek" deniliyor. Bu denildiği zaman, teokratik Devlet sisteminde, Tanrısal bir nazariyeye dayanan idare fikri hakim idi. Yani Padişahların, kralların Devleti idare etmek kuvveti, hukuk vazatme yetkileri, kändilerine Tanrının tevdi ettiği yetkidir fikri hakim olduğu sırada dahi bunu söyliyebiliyorlar; Devlet idaresindeki yetkilerin saptırılması haline karşı kanuni tedbir alıyorlar. Yine aynı etüdde görüleceği üzere; Yüzdört yıl önce Danıştay'ın "Şûrayı Devlet" adıyla ilk teşekkülünde, 1284 tarihli Şûrayı Devlet Nizamnamesinin 2 inci maddesinde Danıştay'ın görevleri sayılırken "Salısın: Hükümet ile eşhas beyninde olan davayı rüiyet edar" deniliyor. Yani Danıştay, Hükümet ile eşhas arasındaki teşekkülünden itibaren görmeye başlamış. Yüzdört senesinde olan davaları, yüzdört sene/sonra, bu davaların bir kısmını rü'yet edemezsin demek istiyoruz. Bu nasıl iş? Sultan Aziz'in 10 Mayıs 1868 Pazar günü Bâbiâlide verdiği açış nutkunda "... temini hukuku tebaa ve ahalimiz için... Şûrayı Devlet namı ile müceddat ve muntazam bir Meclis tertip ve teşkil olunmuştur." deniliyor. Ahalimizin ve tabeamızın hukukunu temin, diyor. Biz bu hukuku bugün, 1961 Anayasası fikirlerinin bu derece inceliğe yükseldiği, fert hukukunun, fert hürriyetlerinin bütün dünyada teminat altına alındığı bir devrede, bir yönü ile olsa dahi kısıtlamak, yargı yerinden geçirmemek endişesi içine düşüyoruz.

Son bir hatıra ile sözlerimi bitirmek istiyorum:

Efendim, yıl 1951. Antidemokratik kanunların ayıklanması için, o zaman tam bir demokrasi havası içinde görünen Demokrat Parti

iktidarı, o zamanki Adliye Bakanı Rahmetli Halil Özyörük'ün Başkanlığında bir ilmf' hayet topladı. Bu hayette sayın Başkan Faruk Erem de bulunuyordu. Yan yana oturuyorduk. Çok güzel bir hava, biz de gönüllü idik. Mesele münakaşa edildi. Acaba Antidemokratik Kanunlar ne demektir? Antidemokratik kanunlar demek, Anayasa'ya aykırı kanunlar mı demektir, yoksa Antidemokratik Kanunun ne demek olduğunun tarifini yapalım, Anayasa da dahil bütün kanunları bu ölçüye göre tatik mi edelim? Bu ikinci fikir hâkim oldu ve bir tarif yapıldı, Antidemokratik Kanun ne demektir? diye. Bu tarifi ilk tesbit eden Faruk Erem dostumuz oldu. Hatta bana, hatırlarsanız zannederim sayı başkan, sen bunu teklif et dedi. Yok dedim, tarifi sen tesbit ettin, bizzat kendin söyle. İşte bu ahval içerisinde bu tarif Hayete teklif edildi ve kabul edildi. Yayınlarda kolaylıkla bulamazsınız diye bu ölçüyü, bu tarifi okuyorum! "Siyasi hakları, amme haklarını ve insan haklarını lüzumsuz yere tahdit eden veya kaldıran hükümleri ihtiva eyleyen kanunlar, antidemokratiktir. Bu lüzum; a-Hukuku müşterakece kabul edilen sınırlar b-Türk cemiyetinin bekasını ve onun muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlayan hükümlerle teayyün eder."

Bu tarifte açıklanması gereken tabirler, Hayat raporunda etraflıca izah olunmuştur. Bunlardan yalnızca, "Hukuku merke" kavramının ne olduğunu Hayat raporundan aynen belirtey "Bu tabirden maksat, demokrat memleketler Anayasalarına hak hürriyetlerin sınırlarını tesbit ve muhtevalarını tayin bakımından hâlim olan esas ve prensipler ve medenf demokrat düny mezkûr haklar hakkında kıymet hüküm ve ölçüleri ve mezkûr esları kısmen ifade eden Hukuku Başar Beyannameleri, İngiliz Beyannameleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi metinlerdir

İşte muhterem arkadaşlar, bu hakların ve hürriyetlerin esas teminat yeri neresidir? Yargı yerleridir. Bu bir ölçüdür. Hangi Kanunu, Anayasa dahil, yapılmak istenilen tadiller dahil, bu ölçüye koyarsanız buna aykırı oldu mu, antidemokratiktir. Muasır medeniyet seviyesine erişmeyi amaç edinen Yüce Atatürk'ün memleketinde, bu ölçüye, bu kıstasa aykırı hükümler bulunması en büyük dileğimizdir.

Şimdi sözlerimi özetliyerek konuşmamı bitiriyorum:

Hükümet teklifinin memurlarla ilgili kısmı yönünden, Ansanın 114 üncü maddesinin yeniden tadiline asla ihtiyaç yoktur. Bu, memur rejimi ile ilgili bir meseledir. Ve arzulanan maksat ne ise, o husus- Anayasanın memurlarla ilgili hükümleri çerçevesinde- kanunla düzenlenebilir. Sırf bu nedenle 114 üncü maddeye yargı yetkisini kısıtlayıcı veya bu yönden kaldırıcı nitelikte bir hüküm getirilmesi, Demokratik Hukuk Devleti İlkesiyle ve Anayasamızın Başlangıç kısmı ve ikinci ve yedinci maddeleri hükümleri ve temel prensipleriyle asla bağdaşamaz. Böyle bir değişiklik, Devletin üçüncü kuvveti olan "yargı yetkisi" nin zedelenmesine yol açar. " Üç kuvvet" dengesi bozulur. Ve ilerde "keyfi idare" sistemine imkân verilmiş olur.

İleri sürülen vesileyle yargı yetkisinin kısıtlanmasına veya kaldırılmasına müntehi olacak bir değişiklik Demokratik Hukuk Devleti İlkesini zedelayıcı, kuvvetler ayrılığı prensibine göre bağımsız Yüksek İdare Mahkemesi olan ve Türk Milleti Adını yargı yetkisini kullanan Danıştay ile kurulacak idare mahkemelerine verilecek yargı görevini temsilden kısıtlayıcı bir nitelik kazanabilir. Böyle bir değişikliği haklı gösterecek hiç bir sebep yoktur. Gerek bugünkü ortamda, gerekse -özellikle- ilerisi için, Türkiye Cumhuriyetinin "hukuka bağlı Devlet" olma vasfını büyük ölçüde rahnedar edecek ve binnetice büyük mahzurlar doğuracak geri bir sistem yaratılmış olur. Bu itibarla, Anayasanın 114 üncü maddesinde yeniden bir değişiklik yapılmasına kesinlikle karşıyız.

Bu hususları dikkatinize arz edebildiğimden dolayı mutluyum. Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETMEN- Arkadaşlar,şimdi konuşmuş olduğumuz mesele İdare Hukukunun en mühim bahislerinden birine taallûk etmektedir. Bu vesile ile, memleketimizde İdare Hukukunun doğmasında,gelişmesinde büyük hizmetleri geçmiş olan hocaların hocası Sıddık Sami Onar'ı da hatırlamamız lâzımdır. Biraz gecikmiş olsa bile aziz hatırası için bir dakika ihtiram sükûtunda bulunmak suretiyle bunun yerine getirilmesi gerekmektedir.Sizleri ihtiram duruşuna davet ediyorum.

(Ord.Prof.Sıddık Sami Onar için bir dakikalık ihtiram duruşu yapıldı)

Teşekkür ederim, tanrı rahmet eylesin.

Müsaade ederseniz şimdi bendeniz konuşmak istiyorum.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ DİSİPLİN KURULU BAŞKANI Av.MEH

NOMER- Şimdi arkadaşlar, Sayın Danıştay Başkanının da temas etmiş oldukları gibi, idari mahkemeler diye yeni bir organizasyonun kurulmasında lüzum ve zaruret olup olmadığı noktası,biriplânda görüşmemiz lâzım gelen bir noktayı teşkil etmektedir.

İdari rejimi kabul etmiş olan memleketimizde, gerek eski Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda, gerek 1961 Anayasamızda Danıştay, Yüksek bir idare organı, yüksek bir idare mahkemesi olarak görevlendirilmiştir. Danıştay Kanununun 31 ve 30 uncu maddeleri, Anayasanın 140 ıncı maddeleri, Danıştayı Yüksek bir İdare Mahkeme olarak nitelemiş bulunmaktadır.

Arzettiğim bu kanun maddeleri hükümlerine göre,ayrıca Da

nıştay,diğer idare yargı mercilerinden çıkan kararlar için de,bir temyiz mercii olarak gösterilmiştir.Danıştaydan başka,idare yargı yerlerinin mevcudiyeti,bu suretle hem Danıştay Kanununda,hem Anaya da belirlenmiş bulunmaktadır.

İşte aslında ve esasında yeni bir idari mahkemeler manzum si teşkil etmek suretiyle idari kazaya kâmil mânasiyle bir hüviyet vermek,Anayasanın bu 140 ıncı maddesinde yer alan zorunluluktan doğmaktadır.Bizim memleketimizde bugün,idari yargı selâhiyetiye mücehhez bir takım kuruluşlar mevcuttur.İl,ilçe idare kurulları, itiraz temyiz komisyonları,hâkem heyetleri vesaire,vesaire. Bunların vermiş oldukları kararlar da,kaza-i kararlardır.Yalnız,Anayasamızın 7 inci maddesinin öngördüğü şekilde,bu kuruluşları bir mahkeme hüviyetinde telâkki edilebilmesi imkânı namevcuttur.Gerçi,şimdi işlerini andığımız ve sizin de hatırlayacağınız diğer başka kuruluşlar fonksiyonel mânada birer yargı merciidir,fakat organik bakımdan bir mahkeme hüviyetinde değildirler.

İşte,idari mahkemeler kurulmasının birinci zarureti böylece Anayasanın 7 inci maddesinde yer alan biçimde bir idare mahkemeler manzumesi kurulması için Hükümet tasarı hazırlamış ve bu tasarı da bugün bizim görüşme ve tartışma konumuzu teşkil etmiştir.

Binaenaleyh tasarıda ve tasarı gerekçesinde yer alan böyle mahkemeler kurulması için öne sürülen sebeplerden,Danıştayın yükünü hafifletmek konusu,bahanesi daha ziyade hukuki olmaktan öte,pratik bir tedbir hüviyetinde mütalaa edilmek lâzımdır.Aslında,Anayasanın 7 inci maddesine göre,idari ihtilâfları görece mahkemelere veya heyetlere de kâmil mânasiyle mahkeme hüviyetini vermektir. mesele budur.Bunda bir zaruret vardır.Zaruret olup olmadığı noktası etrafında

siz sayın arkadaşlarımızın, Türkiye Barolar Birliği olarak mütalâalarınıza müracaat edeceğiz, görüşlerinizle bu nokta daha da aydınlanmış olacak.

Şimdi, bir tarafta Danıştay, bir tarafta da idare mahkemeleri kurulurken, halli lâzım gelen mesele şudur; evveleminde adalet mahkemelerinin görevleri içerisinde kalacak hususlar, belli edildikten sonra, idari ihtilâfları Danıştayla idare mahkemeleri arasında tevzi ve taksim etmek meselesidir. Bugünkü 521 sayılı Kanunla kendisine verilen vazifelere göre Danıştayımız bir idari ihtilâflarda genel mahkeme hüviyetindedir. Yani selâhiyeti tahdid edilmiş değildir. Her nevi ihtilâfları, idari ihtilâfları görececek bir hüviyettir, istisnai olarak ta domin isimlerini andığımız kuruluşlardan çıkacak kararları temyizden tetkik edecek bir temyiz merciidir.

İdare mahkemeleri kurulmaya çalışıldığı şu sırada, bu idare mahkemelerine nasıl bir hüviyet vermek icabeder? Sayın Danıştay Başkanı da konuşmaları sırasında temas ettiler, zannediyorum altı, yedi sene evvel İçişleri Bakanlığı bir idari mahkemeler kanun tasarısı hazırlamıştı. Bu kanun tasarısı, modern anlamda bir idari mahkemeler kanun tasarısı hüviyetinde değildi. Modern anlamında idari kaza manzumesi tesbit edilirken, bazı ehemmiyetle görülen meseleleri birinci derecede ve kesin olarak karara bağlamak meselesi Danıştaya bırakılmakla beraber, her nevi makam ve heyetlerden çıkan kararlara karşı açılacak davaların tabii hâkim olarak, idare mahkemelerini görmek şeklinde mütalâa edilmek lâzım. İçişleri Bakanlığının o zaman hazırladığı şey, sadece vilâyet idare şube reislerinin almış olduğu bazı kararlara karşı, kurulması o zaman düşünülmüş olan idare mahkemelerinde iptal davaları açılması düşünülüyordu. Bu mahkemeler,

böyle bir salâhiyetle teçhiz edilmek arzu ediliyordu. Ayrıca, belediye-
dijelerin ve özel idarelerin bazı vergi ve resim ihtilâfları da
itiraz komisyonlarından alınmak suretiyle o kurulması düşünülen
mahkemelere bırakılmak isteniyordu. Tabii, kolaylıkla takdir buyuru-
cağınız veçhile, bu arzu edilen ve bugünkü tasarı ile ulaşılması
istenilen gayeden çok uzak bir şeydi, onun için iktisabı kat'iyet
etmediğini zannediyorum.

Şimdi, birinci mevzu olarak konuşmak istediğimiz idare mah-
kemeleri kurulmasında zaruret var mıdır, yok mudur meselesi, işte bu
gerçeğe içerisinde mütalâa edilmek icabeder. Bu Kanun tasarısında
eskiden yapılmış olan ve sonuçlanmaya tasarıya nazaran çok ileri
bir adım atılmış, her türlü vergi ve resimden doğacak ihtilâfların
da idare mahkemeleri bünyesinde te'kili düşünülen ayrı bir şube
içerisinde görülmesi uygun görülmüştür. Bu nokta, memleketimizde ih-
tilâflıdır. Daha geçen gün selâhiyetli bir zâtın, Maliye Bakanınının
ağzından, vergi mahkemeleri de kurulması düşünülüyor diye, yanılmı-
yorsam bir mütalâa aklımda kalmış.

Şimdi, idare mahkemelerinin kurulması nedenini âmme hizmet-
leri içerisinde yetişmiş olan kimselere, bu ihtilâfları gördürmek
şeklinde ifade ve hülâsa edilebilir. Bunun için, meselenin teknik ma-
hiyetine hukukçular tenas ederler. Mali ihtilâf bahis mevzuu olduğ-
zaman, bu teknik zaruret kendini bütün bütün, kuvvetle hissettirir.
Ama maliyecilerin ne kadar mukabil görüş serdederlerse etsinler, a-
lında ve esasında da vergi işi bir tarh idari muamelesinden ibare-
tir. Onun için ben kendi görüşümü kesin olarak söylemiyorum. Vergi
ihtilâflarının bu idari kaza manzumesi içerisinde, idari mahkemeli
bünyesi dahilinde görülmesi de düşünülebilir.

O itibarla bu tasarımı şahsen bu haliyle bendeniz benimsemiş durumdayım.Yani hem idari ihtilâflara baksın,hem de vergi ihtilâflarına baksın,bakması muvafık olur,çift masraftan korur,vessaire vessaire. Şimdi,üzerinde durmamız lâzım gelen mesele şu;

Mümkün olduğu kadar görüşme konularını vaktin müsaadesini de dikkate alarak en kalın çizgileriyle belirtme gayreti içerisindeyim,"idare mahkemelerinin kurulması,işleyişi,yetki alanları bu tasarıda kurulması düşünülen bir yüksek mahkemeler kurulu,İdare Mahkemeleri Yüksek Kurulunun düşüncesi alındıktan sonra,Bakanlar Kurulu kararıyla belli edilir" hükmü yer almış.Kurulmuş olan bir idare mahkemesinin kaldırılması da,ayni prosedür dahilinde cereyan edecek.Benim şahsi görüşüme göre,bilmem sizler nasıl mütalaa buyureceksiniz,bu hükmü biraz sakıncalı görüyorum.

Biliyorsunuz,memleketimizde mahkemelerin kurulması hakkında numarası 469 olan bir Kanun vardır.†şte bu tasarıda buna paralel hüküm sevk edilmiş ama,kurulmuş bir mahkemeyi de kaldırılmak Bakanlar Kurulunun salâhiyeti dahiline giriyor.Bunda şu sakınca var; vaktiyle rahmetli hocamız Esat Arsebüt bey,İstanbulda Ticaret Mahkemesi Başkanı iken,yine hocamız Mahmut Esat Bozkurt o mahkemeyi kaldırırverdi. Danıştayın düşüncesi alınır diyor tasarı maddesinde ama,bu düşünceye idare makamlarının kendilerini ne kadar bağlı sayacaklarını pek kestiremediğim için,konunda şu kadar idare mahkemesi kurulmuştur,Fransada 22 imiş,bir de Pariste varmış galiba, Orhan bey daha iyi bilirler,23 oluyor,şu kadar mahkeme kurulmuştur,kaldırılmak zarureti varsa yine bir kanun çıkartırlar,şu mahkeme kaldırılmıştır veyahut yetki alanı şu mahkemeye ilave edilmiştir diye.†tasarıda,idare mahkemesi:

bir Bakanlar Kurulu kararıyla yetkisi, selâhiyeti kalkıverecek bir idare mahkemesi hâkininde de ben kendim oranın hâkimi olsam, temi altında zannetmem. Onun için bu tasarımı hazırlayıcı arkadaşlardan bu hissimi mâzur görmelerini rica edeceğim.

Şimdi, idari tatbikatta başka bir şey var, bir kanun tasar hazırlanırken hususiyle bu tasarının üzerinde Danıştay mensuplar çok değerli mesaileri geçerken, başka kanunları da düşünmeleri lâ 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu var, ilçe kurulması kanunla olur diyor, ilçe kaldırılması kanunla olur diyor. Canım, mahkeme kurulması da kanunla yapın. Kaldırılmasını da kanunla yapın ki, hem istediği kâmil mânasiyle teminat müessesesi bu idare hâkimlerine bahşedilm olsun. Bu maddede söyleyeceğim bu. Yani, dikkatlerinizi teksif etme zi rica ettiğim nokta bu.

Şimdi, tasarının 10 uncu maddesi var. İdare mahkemelerinin idare mahkemeleri merkez kurulu marifetiyle denetime tâbi tutulacağı yazılı. Bir merkez kurulu var, bu, denetimi tasarıda derpiş edil bu merkez kurulu yapacak. Denetim nasıl olacak? Bu denetimin nasıl olacağı hakkında kanunda aydınlatıcı bir hükme rastlamak mümkün değil. Tüzükle yapılır diyor. İyi ama, Anayasanın 107 incimaddesi de rih. Denetim, tüzükle yapılacak denediğine göre, tüzüğün de kanundan vetini alması lâzım. Denetim şu, şu, şu hususlarda çereyan edecekti diye kanunda kat'i emirler olmalı, tüzük te ona göre yapılmalı. Bi enaleyh, 10 uncu maddeyi de sakıncalı görüyorum.

Şimdi, tabii benim imkânlarım çok mahdut, Fransada da Danıştay İdare mahkemeleri üzerinde böyle bir denetime sahipmiş. Zaman zaman, Fransız Danıştay Başkanvekili idare mahkemeleri başkanları falan konuşmuş, toplanırlarmış. Bu denetim görevini yerine getir

lermiş. Denetim de, idare mahkemelerinin yerleşmesi, fonksiyonel bakımdan durumu ve üyelerinin ehliyet ve liyakati gibi noktalara inhisar edermiş. Binaenaleyh, mademki oradan ışık aldığımızı, örnek aldığımızı öne sürüyoruz, bu kanunun 10 uncu maddesinde de Fransadaki bu tatbikatı dikkate alarak, belirleyici ibareler sevketmemiz faydalı olacaktır kanısındayım. Bunu da görüşlerinize arz ederim.

Şimdi, idare mahkemelerine üye olmak için gerekli şartlar, tasarrufların 12 inci maddesinde paragraf paragraf gösterilmiştir. Burada iki meslek mensuplarına karşı haksızlık edilmiş olduğu kanısındayım. Bir tanesi, kendi mesleğine karşı icra edilmiş bir haksızlıktır. Anayasa Mahkemesine, Yargıtaya, Danıştaya üye olabilmek için on beş sene ki kanunla kâfi görülmüş, sebebi o mahkemelere de baremin daha yüksek derecelerinde olan memurlar tâyin ediliyor diye. Canım, müsaad buyurun da idare mahkemelerine üye olacak avukatların da bilfarz on sene serbest avukatlık yaptıktan sonra olmaları mümkün olsun. Danıştay bu tasarımı hazırlamış, kendi mensuplarına karşı haksızlık etmiş. Danıştayda Baş muavin olan bir zat, bugünkü statüye göre, bir müsteşara, bir genel müdüre muadil vaziyettedir ve Danıştay üyesi olabilir. Başyardımcıyı bu sefer de idare mahkemelerine üye olmak için.. Pek fazla bu. Ne bileyim, 1. sınıf yardımcı veya o seviyedeki kanun sözcüleri diye yazılsa, oradaki arkadaşların da gönüllü hoşnut edilmiş olur.

Efendim, üye seçimleri için bir sistem kabul edilmiş, bir yüksek kurul var. Bu yüksek kurulda Gümrük Tekel Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı temsilcisi bulunuyor. Adalet Bakanlığı temsilcisi yok. Yargıtaydan bir temsilci yok. Ne bileyim, üniversiteler İdare Hukuku okutan arkadaşlardan bir temsilci yok. Bu haliyle bu

tasarıyı da, tasarıdaki bu maddesini de ben eksik görüyorum.

Şimdi bu vesile ile başka bir noktaya temas etmek istiyorum. Tasarıda ve tasarı gerekçesinde Danıştaya üye seçilmek, idare mahkemelerine üye seçilmek ve diğer bazı kişisel üyelerin durumlarının takibetmek üzere birtakım heyetler taazzuv ettirilmiş, işte yüksek kurul, bilmem şu kurulu, bu kurulu. Bunun böyle yapılmasında teknik hukuki bir zaruret mevcut olduğunu tasarı öne sürmüyor. Diyor ki, bunu, masraftan kaçınmak için yaptık. Masraftan kaçınmak için Danıştay bünyesinde bir iki başka bakanlık temsilcisinin katılmasıyla yapılan bu taazzuv masraf endişesi ile yapılmış gibi görünmüyor. Şimdi bu tasarının gerekçesinde Hükümet olarak, derler ki, idare mahkemeleri tam anlamıyla kurulduğu takdirde, Fransada işler % 75 azalmış, % 25 e inmiş Danıştayda, bizde de azalacak. Pratik gerekçe bu tasarının hazırlanması için bu idi. Hakikaten bu gerçekleşecekse, ki ben ona kail değilim, vatandaş yine falan mahkemeden aldığı kararı sonuna kadar götürecektir, bu artık bizde bir itiyat, ikinci bir tabiat haline geldi. Haklı mıyız vatandaş olarak, değil miyiz onu bilmiyoruz. Sade idari kaza manzumesinde değil, adli kazada da öyledir, sonuna kadar gitmek bizim için itiyattır. Bu ya psikolojik bir şeyden doğmaktadır, yahut ta mahkeme kararları yazılış tarzı itibariyle bizi tatmin etmekten uzak olduğu için vatandaş olarak bu yola gidiyoruz. Bunun münakaşası ayrı. Bir ayırma meclisi yapmayı düşünmüyoruz mas olduğu için, masraflı dâvet edeceği için, halbuki Danıştayda Umumi Kurulunu, bazı Daireler Başkanlarını falan kurul nâmı altında bunlar personel işlerini takibe memur ediyoruz. Aynı şey oluyor. Danıştayda esas vazifesinden, hüküm vermek işinden bazı değerli elemanları arıyoruz, bu personel işleriyle uğraşmaya memur ediyoruz, aynı şey oluyor.

Onun için, her türlü itirazı bertaraf edecek şekilde bir ayırma meclisi gibi bir kuruluşa yer ve imkân vermesini ben münasip görüyorum. Bunu sizin takdirlerinize arz ediyorum. Böyle bir müessese memleketimizde bugün için mevcuttur. İtiraz ve temyiz komisyonları için bir ayırma meclisi zannediyorum, 5665 sayılı Kanunla vardır. Onun gibi bir teşekkülle bu iş görülebilir ve Danıştay bünyesinden ayrı İçişleri Bakanlığında veyahut Başvekâlette böyle bir taazzuva yer verilirse daha iyi olur.

Şimdi tasarıda, 3. maddesinde kurulması düşünülen idare mahkemelerine bağımsızlık veriliyor. Bağımsızlık verildiğinden bahsedildikten sonra, "idare mahkemeleri bağımsızdır, her idare mahkemesinin yönetimi ve temsili o mahkemenin Başkanına aittir. İdare mahkemelerinin her türlü idari işleri, bu Kanun hükümleri dahilinde idare mahkemeleri yüksek kurulu başkanlığınca yürütülür." Şu halde, birinci fıkrada yer alan idare mahkemesinin temsil kudreti ve selâhiyeti ne oluyor? Yönetim başkalarının elinde, neyi temsil edecek? Bunu pek anlayamadım. Benim şahsi kanaatime göre, idare mahkemelerinin başkanları, kendi coğrafi selâhiyet hudutları dairesinde, idari işlerde kendi işlerinin hâkimi hüviyetine getirilmelidir. Bunu vaktiyle İçişleri Bakanlığının yapmış olduğu tasarı münasebetiyle de Ankara Barosuna verdiğim bir yazıda belirtmiştim.

Binaenaleyh, ne idare hâkiminin, mahkemesi başkanının yönetiminden ve ne de temsil kudretinden ve selâhiyetinden bahsetmeye imkân yoktur. Tasarıda bir başka, son maddelerde, bütçesi Danıştay bütçesinden sonra yer alır, birinci derecede itâ âmiri, idare mahkemeler kurulu başkanıdır, ikinci derecede itâ âmiri de idare mahkemesi başkanıdır diyor. Bütçesine hâkim olmayan, yönetim giderlerine sahip ol-

mayan bir mahkeme başkanının da idare ve temsil selâhiyetini neî sinde bulundurduğunu iddia edebilmek imkânı bugün için tasarının bu haline göre mefkuttur.3 üncü madde ile tasarının nihai hüküml rindeki o bütçe sarfiyat şoyleri gelişki halindedir. Buna da her türlü sürtüşmeyi bertaraf edecek ve idare mahkemesi başkanlarını hakikaten kendi yönetiminde hâkim olacak bir hüviyetebüründürmek icabeder. Kanun budur.

Şimdi, yani sade hükümete tarizde bulunacak değiliz. ^U iraz Danıştaya tarizde bulunalım, eğer İsmail Hakkı bey müsaade ederle se. Şimdi, Fransayı örnek aldık diyoruz, önümüzde Fransız Danıştay Fransız idare mahkemeleri, fakat o örneklerden işimize geleni alı yoruz, işimize gelmeyi almıyoruz gibi bir kanı içerisindeyim. Or da, idare mahkemelerinde alt kademede yardımcılık eden kimseler i Danıştayda zannediyorum bir yıllık bir staj müddeti kabul edilmi tir. ^O stajdan sonra genç bir hukukçu idare mahkemesinde yardımcı görevine başlar. Danıştaydan bir yardımcı, ikinci sınıf yardımcı, üçüncü sınıf yardımcı idare mahkemelerinde görev almak isterse, b mümkün değil. Kendi arzusu olduğu hâlde ^U anıştay Başkanı muvafaka etmezse, o yardımcı Erzurum İdare Mahkemesinde görev alamıyacaktı. Benim kanım, bu hükümlerin kaldırılması merkezindedir. Ve teklifim şudur; idare mahkemelerine ^U stanbul, Ankara, İzmir gibi işleri çok olan yerlerde başkanlık edecek olan zevatın, ^U anıştayda intisabı ki kalmak şartıyla belli sürelerde üyelere oraya başkan gönder melidir. ^U ndan sonra, başyardımcılığa ^U anıştay meslek mensupları yü selmeden evvel yine belli süre idare mahkemelerinde mecburi olan görev almalıdırlar.

Şimdi, idare mahkemeleri kurmak kolay, eleman bulmak mesel dir. Baremin belli derecesine geçmiş olan bir insan, kolay kolay

idare mahkemesi üyeliği yapamaz arkadaşlar. Bizde yanlış bir kanı var. İdare mahkemelerine, Danıştay da dahil olmak üzere, üye olabilmek için âmme hizmetleri süzgecinden geçmiş olmak. Bu zaruri. İdari kazanın kurulması sebeplerinden biride bu. Ama busade kâfi mi? Biz yanılıyoruz. Hizmetin içinde bulunmak, mutlaka hizmetten doğan hukuki ihtilâfları çözmeye kâfi gelir kanısındayız. Şu kadar, memlekette umum müdür muavini var, gümrüklerde ve maliyede şu kadar memur var, Çalışma Bakanlığında şu kadar müdiran var. Bunların hepsini oraya göndermek ile, kadroları kişisel olarak doldurmuş oluruz ama, bu Kanunla takibetmek istediğimiz maksada ulaşabilir miyiz? Bu şüphelidir. Onun için, personel yetiştirmek, idareci hâkim yetiştirmek mevzuunda da gayret ve mesai içerisinde olmalıyız. Şükranla belirtmek isterim, Danıştayımız bir iç eğitimi içerisinde. Bu kâfi değil. Yetiştirecek, idare mahkemelerinde görev alacak kimselerin belli tahsil merhalelerinden sonra yetişmeleri hususunda lâzım gelen tertibat ta alınmalıdır.

Şimdi, idare mahkemelerinde üye olacak kimseler için adliye muhitine hiç temas edilmiyor. Bu biraz gariptir ve üzerinde hakikaten hukukçuların hassasiyet göstermesi lâzım gelen bir konudur. Her halde, her mertebedeki savcılar, ve hâkimler idare mahkemesinde görev alacak bir olgunluk içerisinde. Çünkü, bir hukuki formasyondan geçmişlerdir, âmme hizmetinin işleyişi hakkında belki fikirleri yoktur diye bir düşünce öne sürülebilir. Ama, âmme hizmeti dediğimiz hukuki terim de, bir takım teknik ve hukuki ameliyelerden ibarettir. Tekniğini de zamanla öğrenir. Yine, aklında kaldığına göre, zannediyorum, idare mahkemelerinde görev alacak olan üyelerin, 1/6 inin Fransada adliye muhitinden seçildiği hakkında bir notum var. Doğru

mudur,değil midir siz bakarsınız.

Şimdi bunları böylece belli ettikten sonra, esas meselemiz geliyoruz; idare mahkemelerini kanunla kurduk. İdare mahkemesinin görev sahasına giren hususlar neler olacak? Danıştayın görev sahası girecek olan hususlar neler olacak? Bunları kesinlikle belli etmemiz lâzımdır. Şimdi, konuşmama başlarken demiştim ki, adalet mahkemesinin görevine giren hususlar ayrıldıktan sonra, idari ihtilâfları idare mahkemeleri ve Danıştay arasında tevziye tâbi tutmak icabed. Bu tevziyat yapılmış bu tasarıda, fakat kanımca yanlış ve eksik yapılmıştır. 31 inci madde, idare mahkemelerinin görevlerini sayıyor. Yarın bu tasarı kanunlaştığı gün, idare mahkemeleri bir genel mahkeme hüviyetini alacak, 32 inci maddede bunun görevleri dışında kalan şeyleri söylüyor, yani Danıştayın görev sahasında olan hususlar. Bu 32 inci maddenin yeri bu kanun yahut bu tasarı olmamak lâzım gelirdi. Danıştay Kanunudur bunun yeri. 32 inci madde tedvin edilirken yani Danıştayın ilk derecede ve son olarak, kesin olarak vereceği kararlar, terilirken, bazı eksiklikler yapılmış, kanısındayım. Fransa 953 ve 954 te idare mahkemeleriyle Danıştayın görevine girecek hususları kesinlikle belirtmiş, ordonans ile. Orada George Vedel, sahife 368, Raimo Odan 512, listesi var. Bu liste ona uymuyor, eksik. Sonra dünyanın her yerinde mesleki teşekküller mensuplarının kendi meslek kuruluşlarıyla olan muamele ve ihtilâflarında öyle etap etap mercileri takip mesisi hiç bir zaman murad edilmiş ve istenilmemiştir. Çünkü bir meslek mensubu kendi mesleki kuruluşuyla ve meslekdaşlarıyla uzunsürekli ihtilâfta bulunsun istenmemiştir. Hem o meslek mensubu için, de meslek için zarar mevcut olduğundan. Mesela kendimizden alalım avukatların inzibati ceza işleri şu, bu. Bizim bu işlerimiz doğrudur.

Danıştayda görülmek lâzım. Fransada da öyle, mesleki teşekküllerin işleri doğrudan doğruya vilâyet mahkemelerine bırakılmamış, oradan Temyizden Danıştaya gelsin, sonra Danıştay nihai kararını versin den memiş, Danıştaya ilk derece hâkimi gibi vazife verilmiş, orada görülsün denilmiş.

Ben bunun böyle olması lâzım geldiği hususunu, sizlerin görüşlerinize arz ediyorum. Bakalım arkadaşlarım ne gibi mütalâalar serdedecekler?

İdari mukaveleler mevzuunda da, biliyorsunuz her türlü mukavelede esas prensip akdin icra olunacağı yer hâkiminin dâvâyı görmesidir ama, mukavele ile hilâfına şart derpiş edilebilir. Bunda bu tasarıda Hukuk Usulü Muhakemelerine atıfta bulunularak deniliyor ki usul hükümleri âmme intizamındandır, binaenaleyh, mukavelelerde de işte şurası selâhiyetlidir. Yine Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve hukuk usulünün genel esprisi, mukavele ile selâhiyet bahsinin çözümlenebileceğini hükme bağlamış olduğuna göre, bu idari mukaveleler bahsindeki 31 ve 32 inci maddelerdeki şeyi katı görüyorum. İdare mahkemelerinin selâhiyetine giren hususlarda, âkitler falan yer mahkemesinde görülebilir diye mukavelelerine hüküm koyabilecekleri gibi, Danıştayda da görülebilir diye hüküm koymalıdırlar, koyabilme imkânı bunlardan alınmamalıdır.

Tasarının diğer hükümleri ve benim dokunmak istediğim noktalar bunlardan ibaret. Bazı muhakeme usulleri, memurlarıyla olan münasebetler vesaire. Bir önemli nokta var. Kanunların çeşitli idari merci ve kurullara bıraktığı görev ve yetkileri kaldırılmıştır deniliyor. 166 inci madde. Bu biraz sokıncalı ve müphem bir hüküm gibi görünüyor. İzah edeceğim. Meselâ yine mesleğimizi ilgilendirdiği için avukatlıktan ve Avukatlık Kanunundan bahsedelim

Hep biliyoruz ki, inzibati ceza verme mevzuunda yetkili organların aldığı kararlar, kazai kararlardır. Barolarda disiplin kurulu karar veriyor, ondan sonra Barolar Birliği Disiplin Kuruluna geliyor. Üst etapta, işte Danıştay oluyor. Bu ibareye göre, bundan sonra barolar disiplin kurulu tarafından verilen kararlara karşı, bunu genişletebilirsiniz, Etibba Odaları dersiniz, noterler dersiniz, artık üst, aynı kanunun bünyesinde gösterilmiş olan üst mercie gidilmeyecek te, direkt olarak vilâyet mahkemelerine mi gidilecek? İşte hikâye bu.

Şimdi diyorsunuz ki, 166 ıncı maddede, "kanunların çeşitli idari merci ve kurullara verilmiş olan yargı görev ve yetkileri kaldırılmıştır. Verdiği misal bu. Ünun için, butasarınının 32 inci maddesi kaleme alınırken, Fransıza da olduğu gibi işte şu, şu, şu görevler lâzım gelen rötüş yapıldıktan sonra, diğer kanunların ilk derecede görülmesini Danıştayda olmasını tensip ettiği hususlar diye de bir ibare konmak lâzım.

Bu tasarı iktisabı kanuniyet ettiği takdirde, Danıştay gayet mahmül bir yük altına girmektedir. Tasarıyı Danıştayın kazai görevlerini olabildiğikadar azaltmak pratik amaciyle de hazırlanmış olduğunu düşünüyoruz, öbür taraftan falan yardımcınının falan yere tâyini, Danıştayda bir zatın eline geçecek, o verecek, Sobasının tamiri Danıştaya geçecek, bilmem her türlü denetim işleri falan Danıştaya gidecek. İnsana öyle geliyor ki, bu tasarı çıktıktan sonra, mademki esas ihtilaflar % 75, % 50 nisbetinde azalacakmış, azalınca Danıştayda da bir kadro tensikati yapılmak lâzım. Bu tensikat yapılmasını diye bir takım idari görevler Danıştaya verilmek suretiyle statüko muhafaza edilmek isteniyor. Benim biraz neşelenelim diye aklıma gele bir şey de budur.

gececek. İdari kaza manzumesi, idare mahkemelerinin, mahkeme haysiyet ve hüviyetiyle kurulmuş olmasıyla tamamlanmış olacak. İdare mahkemeleri de sulh mahkemeleri, asliye mahkemeleri gibi teminatlı hâkim hüviyetine bürünmüş olacak. Fransada bu iş ilk çıktığı zaman bir yenilik denilmiş, bir novation denilmiş, sonra da reform diye nitelenmiş. Bizim memleketimizde de tasarıdaki noksanlıklar, muhtelif kişilerin ve kurulların fikirleri inzıman etmek suretiyle tasrih edildiği gün hakikaten reform niteliğinde bir kanun olacaktır.

Türkiye Barolar Birliği taa kuruluşundan beri hukukta reform yapılması gereğine inanmış bir kuruluş olması itibariyle, idari mahkemeler sahasında tahakkuk ettirilecek bur reformla, bizler Türk avukatları ancak kıvanç duyabiliriz. Hepinizi saygı ile selâmlarken, söz isteyen arkadaşların isimlerini kaydettirmelerini rica ediyorum.

(Alkışlar)

YÖNETMEN- Buyurun efendim.

ADALET BAKANLIĞI Huk. İşl. Gen. Müd. Müş. FEVZİ UYGUNER- Memleketimizde reform niteliği taşıyan bir tasarı hususunda konuşma fırsatını bize veren sayın Barolar Birliği ve sayın Genel Başkanına teşekkürlerimi arz etmekle sözlerime başlayacağım.

İdari Mahkemeler Kanunu tasarısı hazırlanırken, bizim de epeyce uzun çalışmalarımız geçti. Bidayette, idari Mahkemeler Kanunu tasarısı biraz evvelki konuşmacıların da belirttikleri gibi, İçişleri Bakanlığında başlatıldı ve İçişleri Bakanlığının hazırladığı tasarı Anayasanın esprisine ve bugünkü modern hukuk anlayışına uygun düşmediği için geri bırakıldı ve Hükümet yeni tasarınının hazırlanması için Yüksek İdare Mahkemesi Danıştaya görev verdi. Danıştay, tasarı üzerinde bir hayli geniş çalışmalar yaptı ve bu arada çeşitli kuru-

luşların ve bakanlıkların mütalaaalarına müracaat edildi. Bu meyanda biz de Danıştayca hazırlanan tasarıyı inceledik ve bazı tenkitlerde, temennilerde bulunmuştuk. Şimdi, tasarının son şeklini almış olduğunu görüyoruz. Ancak, tasarının son şeklinde dahi, bizim ortaya atmış olduğumuz bazı düşüncelerin nazarı itibara alınmadığını müşahede etmiş olduk. Şimdi bu düşüncelerimizden bahsedeceğim.

Evvelâ, tasarının esasları üzerinde Danıştayla mutabık olduğumuz hususları arz etmeye çalışacağım. Bir defa, idare mahkemeleri kurulmalı mıdır, kurulmamalı mıdır? gibi bir düşünce ortaya atılabilir. Evvelâ, Anayasamız idare mahkemelerinin kurulması için gereken temel şartları atmıştır. Zira, Anayasamıza göre, Danıştay bir yüksek dereceli mahkeme olarak çalıştığı gibi gerektiğinde bidayet mahkemesi olarak çalışır demek suretiyle, Danıştay Yüksek Mahkeme olarak çalışacağına göre, bidayet mahkemelerinin de kurulacağı öngörülmüştür.

Diğer yönden, Danıştay şimdilik kadar bir bidayet mahkemesi olarak çalıştığı için, Danıştayın görev alanına giren bütün davalar merkezde toplanmıştır, yani Ankarada görülmektedir. Bu bir ölçüye kadar, vatandaşın hak aramak imkânından mahrum etmektedir. Çünkü, memleketin uzak bölgelerinde bulunan vatandaşlar, bir hakkını elde edebilmek için Ankaraya kadar gelip dava açmak veya açtığı davayı takip etmek için uzun zaman kaybına ve masrafa uğramak durumunda kalmaktadırlar. Bu, vatandaşın hak aramasını geniş ölçüde önlemektedir. Bidayet mahkemeleri kurulduğu takdirde, yani bidayet mahkemesi durumunda çalışacak olan idare mahkemeleri kurulduktan sonra, vatandaşın idari alanda geniş ölçüde hak aramak imkânı bahsedilmiş olacaktır. Diğer tâbirle, adalet vatandaşın ayağına götürülmüş olacaktır.

İşin bir diğer yönü de, idare mahkemeleri, bidayet mahkemeleri olarak çalışacağı için, vatandaşın daha fazla hasır neşir ol

caktır, daha fazla içiçe girecektir ve vatandaşın dertlerini, sıkıntılarını daha yakından müşahede etmek imkânına sahibolacaktır. Bu yönüyle de bidayet mahkemesi olarak çalışacak olan idare mahkemelerinin, hakkın ve hakikatin tecellisinde çok önemli bir yeri olacak olan halkla yakın temas kurması, adaletin tevziinde çok önemli bir durum hâsıl edecektir.

İkinci problem, biraz evvel sayın Danıştay Başkanının üzerinde geniş ölçüde durdukları vergi mahkemeleri, idare mahkemelerinin içinde mi olmalıdır, yoksa ayrıca müstakil vergi mahkemeleri mi kurulmalıdır? meselesidir. Biz bu konuda, Danıştayın yanında yer aldık fikir itibariyle. Çünkü, ayrı vergi mahkemeleri kurulması ve bir ara hazırlanan tasarı gereğince, yani Maliye Bakanlığınca hazırlanan tasarıya göre, Maliye Bakanlığının dirije ettiği, yani Maliye Bakanlığı tarafından kurulan ve Maliye Bakanlığı tarafından denetlenen, geniş ölçüde üzerinde etki sağlanmak istenen bir vergi mahkemesi, şüphesiz Anayasamızın yargı esprisine uygun nitelikte bir mahkeme olmayacaktır. Ayrıca, idare mahkemeleri, şüphesiz bölge idare mahkemeleri olarak kurulacaktır, yani her vilâyette, her kasabada bir idare mahkemesi kurulmasına imkân yoktur, bölge mahkemeleri olarak kurulacaktır ve bu bölgeler de seçilirken, şüphesiz merkez olarak ittihaz olunacak yerler ulaşım imkânları, nüfus kesafeti, ekonomik imkânları araştırılacak ve merkez olarak seçilecek yerler buna göre tesbit edilecektir. Keza, kurulacak olursa vergi mahkemeleri de aynı esasa göre kurulacaktır. Yani bölge vergi mahkemeleri olarak kurulacaktır. Ve bu mahkemeler de kendi ölçülerine göre, yani onu kuracak olan merciler kendi ölçülerine göre bir takım bölgeler kuracaklardır, merkezler kuracaklardır. Vatandaş, vergi davası için falan yer vergi mahkemesine gidecektir.

Yani falan bölgede kurulan vergi mahkemesine gidecektir.Yine idari bir dava için başka bölgedeki idari mahkemeye gidecektir.Haddi zatında bunların aynı bölgede toplanmasında büyük fayda umulabilir ve dolayısıyla vatandaş,işini gördürebilmek için belli merkezlere gelecektir ve belli merkezlerden istifade edecektir.Bu da ayrıca vatandaşın bir kolaylık sağlayacaktır.

Tasarıda idari mahkemeleri kuracak olan,daha doğrusu idari mahkemeler hâkimlerini seçecek,tâyin edecek ve özlük işlerini tedvir edecek olan bir yüksek kurul düşünülmüştür.Bu bizim fikrimize uygun düşmektedir.Yani bu hususta tasarımı hazırlayan Danıştayla mutabık bulunmaktayız.Çünkü,bizim geçirdiğimiz bir tecrübe olmuştur; Yüksek Hâkimler Kurulu.Yüksek Hâkimler Kurulu,Anayasanın esprisine uygun olarak müstakil bir kurul olarak ele alınmış ve bir kısmı birinci sınıf hâkimlerden,bir kısmı da Yargıtaydan seçilen üyelerin iştirakiyle bir kurul kurulmuştur.Ve kısa zamanda bunun bazı mahzurları ortaya çıkmış ve yine Anayasada yapılan bir değişiklikle ve 45 sayılı Kanunda yapılan bir değişiklikle,Yargıtay bünyesine aktarılmıştır.Tasarı,bu tecrübenin ışığı altında doğrudan doğruya idare mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleriyle meşgul olacak olan heyeti, doğrudan doğruya Danıştay bünyesinde kurulmuş olan müstakil bir Kurula vermektedir.^Ancak,burada bir hususa temas etmek isterim,tasarıda,bazı hususlarda Danıştay Başkanına da görevler verilmiştir.Yani bir tarafta idare mahkemesi hâkimlerinin özlük işleriyle kurulacak olan,uğraşacak olan bir müstakil kurul kurulmuştur,bu kurulun bir başkanı vardır,ve içerisinde,bu kurulun içerisinde yine bir merkez kurulu ismi verilen bir kurul kurulmuştur,buna rağmen bazı hususlarda Danıştay Başkanına bazı görevler verilmiştir ki,biz bunu pek an-

layamadık.Yani bu görevler,yüksek kurulun başkanına verilebilirdi, verilmesinde fayda umulurdu,yüksek kurulun,fonksiyonunu tam yapması bakımından.Diğer yönden de,Danıştay Başkanı,Yüksek İdare Mahkemesinin Başkanıdır,ayni zamanda yargı fonksiyonu vardır,yargı fonksiyonu olan bir Başkana,bazı idari görevler verilmesi bizce sakıncalıdır.Çünkü,idari görevlerinden dolayı doğacak olan bir davanın,yargı lanması söz konusu olduğu takdirde,yargı görevi olan Yüksek Mahkeme Başkanı,yargı fonksiyonunu yerine getiremeyecek duruma düşecektir. Bilfarz,kendisine verilen idari bir görev dolayısıyla bir dava açılması söz konusu olsa,mesela Dava Daireleri Genel Kuruluna Başkanlık edecek olan Danıştay Başkanının,o görevini yapmaması lâzım.Bu bir sakıncadır.

Busebeple,Yüksek İdare Mahkemesi Başkanına bu kabil idari görevler verilmesinden kaçınılmasında,bizce fayda vardır.

Meselâ tasarınının 6 ıncı maddesinde,"ayni çeşit idari işlere bakan mahkemelerin,kendi aralarında yapılması gerekli işbölümünü tesbitine ilişkin hususlar,idare mahkemeleri yüksek kurulunca düzenlenecek ve Danıştay Başkanlığınca yayımlanacak bir yönetmelikte belirtilir" deniyor.Niçin Danıştay Başkanı yayımlasın? Mademki yönetmeliği kendisi yapmıştır,o halde kendisi yayımlasın.Burada Danıştay Başkanına idari bir görev verilmektedir ve dolayısıyla bu yönetmeliğin iptali söz konusu olabilir.

Yine,rastladığımız bir ikinci madde de,13 üncü madde,ikinci fıkrada;" isteklilerin,ilân tarihinden itibaren bir ay içinde Danıştay Başkanlığına başvurmaları gerekir" deniyor.Burada söz konusu olan,idare mahkemesine seçilmek isteyen adayların,başvurma mercii olarak gösterilmektedir.Niçin Danıştay Başkanına başvursun? Mademki

bir yüksek kurul kurulmuştur, mademki özlük işleriyle uğraşacak bir yüksek kurul vardır, ve onun da bir başkanı vardır, adayların artık yüksek kurula başvurması son derece tabii ve normal bir şeydir. Bu arada, Danıştay Başkanına başvurmasını biz, makûl bir sebebe bağlayamadık.

Bunun dışında yüksek kurulun, idare mahkemelerinin özlük işleriyle uğraşması, müstakil bir kurul hüviyetinde olarak meşgul olması, ^Anayasaya uygun olarak mütalaa edilebilir ve o hususta da mutabıkız.

Yine, tasarının en önemli vasfı, Anayasanın, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır tasarı. Yani, idare mahkemesi hâkimlerine, ^Anayasanın hâkimlere tanıdığı bütün teminatlar tanınmak suretiyle mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi korunmuştur.

Tasarının genel hatlarıyla mutabık olmadığımız hususlarına değinmek istiyoruz. İdare mahkemelerinin, kuruluş itibariyle, yani şekil olarak bizim müşahedemize göre, Danıştayın bir kopyası olarak, küçük bir kopyası olarak kurulmak istenmiştir. Yani, ^DDanıştayda muhtelif daireler vardır, bu dairelere müşabih olarak idare mahkemelerinde iki daire vardır. Bunlardan birisi idare mahkemesi, birisi vergi mahkemesi olarak vasıflandırılmaktadır. Yine ^DDanıştayda Dava Daireleri Kurulu vardır ve tasarıya da yine idare mahkemeleri kurulu getirilmiştir. Danıştayda üye yardımcılığı vardır, idare mahkemelerinde üye yardımcılığı getirilmiştir. Yani tâbiri caizse, idare mahkemeler Yüksek İdare Mahkemesi olan Danıştayın küçük bir kopyasından ibare gibi görünmektedir.

Şimdi biz, biraz evvel arzettiğimiz bir konu üzerinde duracağız. Dedik ki, idare mahkemelerinin vatandaşın ayağına götürülmesi

nin en büyük faydası, vatandaşla içiçe olmasıdır. Yani vatandaşı yakından dinlemek, onların dertleriyle yakından haşır neşir olmak ve kanunları uygularken, bölgelerin ve vatandaşın durumunu, sıkıntısını tesbit ederek hakkaniyete ve nasafet kaidelerine uygun olarak uygulamak. Şimdi, yardımcı meselesine temas edeceğim;

Hepimizin bildiği gibi, adliye mahkemelerinde yardımcılık müessesesi yoktur. Gerek münferit çalışan, yani münferit hâkimle çalışan mahkemeler ve gerekse Ticaret Mahkemeleri gibi müctemi çalışan mahkemelerde bir yardımcılık müessesesi yoktur, yani yardımcı yoktur. Biz deriz ki, idare mahkemeleri de mademki bidayet mahkemeleri olarak çalışacaktır, o halde yardımcıya ihtiyaç yoktur. Bunun en büyük sebebi, mahkemenin vatandaşla doğrudan doğruya temas etmesini sağlamaktır. Yani dinlesin ve tesbit etsin davayı, uygulamayı ona göre yap-sın, araya bir yardımcı girdiği takdirde mahkemenin, vatandaşla doğrudan doğruya teması oldukça azalır. Yani, yardımcı davanın her safhasını takibedemeyecektir. Yardımcı bir tarafta sadece dosyayı inceleyecek ve kanaatini belirtmek suretiyle heyeti aydınlatacaktır. Davanın seyri, safahatı hakkında aydınlatacaktır. Binaenaleyh, yardımcı dava sahibi veyahut ta tarafları dinlemek inkânından mahrumdur. Onu dinleyecek kimdir? Mahkeme dinleyecektir. Fakat tetkiki kim yapacaktır? Yardımcı yapacaktır. Ve mahkemeye yardımcı taktır edecektir. Yani, burada bir irtibatsızlık doğuyor, bidayet mahkemeleri için ama yüksek mahkemeler için bu söz konusu değildir, çünkü yüksek mahkemelere dosyalar hazırlanmış ve karar verilmiş olarak gelir. Yani bütün dava safahatı dosya içerisinde, bilirkişi tetkikatı, bilirkişi raporları, şahitlerin ifadeleri, diğer deliller ve mahkemenin kanaati, kararında gerekçeli olarak belirtilir ve dosya tamamlanmış olarak Yüksek Mahke

meye gelir. Ve Yüksek Mahkeme bunu her safhada yardımcıya inceletir eğer kifayetsiz görürse üyelere inceletir, üyelere birisi inceler ve neticede salim karar vermek yeteneğini kazanır. F-akat bidayet mahkemelerinde taraflarla yüzyüze gelen bir mahkemenin mutlaka dosyasını kendisinin tetkik etmesi lâzımdır. Ya bu heyetçe tetkik edilir ki normal budur, heyetin her zaman vakti müsait olmayabilir, o takdirde üyelere birisine, yani duruşmaya bilfiil iştirak eden üyelere birisine dosyanın tetkik ettirilmesinde ve mahkemenin bu şekilde aydınlanmasında biz kendi yönümüzden fayda görmekteyiz.

Diğer yönü, idare mahkemelerinde, Danıştaydakine müşabih olarak kurullar teşekkül etmiştir, idare mahkemesi kurulu. Bizce buna ihtiyaç yoktur. Çünkü, bidayet mahkemesi olarak çalışacaktır ve bunun bir temyiz mercii vardır artık. Danıştay Dava Daireleri Kurulu var, fakat temyiz mercii yok Danıştayda, onun için var, sıkıntısı orada oluyor. Bazı hususlar, temyiz mercii olmadığı için, Dava Daireleri Kurulunda tetkik edilmesi imkânı mevcut orada. Fakat, bidayet idare mahkemeleri, incelemesini yapacak, tahkikatını yapacak, kararını verecek eğer temyiz edilirse onu bir üst derecede inceleyecek Danıştay olacaktır. Bu sebeple, idare mahkemelerinde ayrıca bir mahkemeler kurulu biz ihtiyaç görmüyoruz.

Bizim, öteden beri diğer bir temennimiz de ki bunu biz Danıştay Kanununda da bir noksanlık olarak zaman zaman kabul ediyoruz, Danıştay Kanununda hukuk usulüne mahdut alanda atıflar vardır. Yine idare mahkemelerininin 65 inci maddesinde de, aynı mahdut alanlı atıflar yapılmakla yetinilmiştir. Filvaki gerek Danıştay Kanunu ve gerekse İdari Mahkemeler Kanunu kısmen kendi usulünü kendisi getirmektedir. Ancak, bunun dışında hukuk usulünün bazı lüzumlu maddelerinden

istifade edilmesini temin maksadıyla atıflar yapılmıştır.65 inci maddeyi şöyle bir okuyacak olursak;" Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda,hâkimin,davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi.Ehliyet. 3.şahsın davaya müdahalesi, tarafların vekilleri,feragat ve kabul, teminat,mukabil dava,bilirkişi,keşif,delillerin tesbiti, adli müzaheret hallerinde ve duruşmanın icrası sırasında tarafların sükûnu ve inzibatı bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde,Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun umumi hükümleri uygulanır" demek suretiyle,mahdut⁴ alanda bir atıf yapılmıştır.

Halbuki,biz deriz ki,Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu,genel bir usuldür.Ve çok geniştir.Hemen hemen bütün meselelere çare bulmaya çalışmıştır,usul yönünden,şekil yönünden.Ve öyle zannediyorum ki Danıştay zaman zaman bunun sıkıntısını çekmiştir.Danıştay Kanununa bakıyor,mahdut atıflar var,onundışına çıkamıyor,Danıştay Kanunundaki usul hükümlerine bakıyor,orada hüküm yok.O haldene yapacak? O zamanbelki kendine göre bir karar veriyor ve bu zamanla teamül haline geliyor.Fakat,şekli hukukun böyle bir teamüle pek tahammülü yoktur.Hukuk usulü,şekli bir usuldür ve hak aramanın yollarını gösteren kaideleri tesbit eder.Bu bakımdan,biz deriz ki,bu şekilde bir atıf yapılacağına,yani mahdut alanlara atıf yapılacağına,bu Kanunda açık hüküm bulunmayan hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır şeklinde genel bir atıf yapılmasında bizce büyük faydalar vardır.

Üzerinde durmak istediğimiz diğer bir mesele,idare mahkemesine tâyin edilecek kişilerin nitelikleri sayılmış burada ve bunlar arasında sayın Nomer'in de temas buyurdıkları gibi,hâkim ve savcılara yer verilmemiştir.Şenebilir ki,hâkim ve savcılar, esasen hâkimlik

mesleğine intisabetmiş ve kendi kademeleri içerisinde yükselme durumunda olan şahıslardır. Ayrıca hâkimlerin idari mahkemelere gelmelerinde zaruret var mıdır? Gelmezse ne olur? gibi bazı düşünceler ortaya atılabilir. Yine dikkatimi çekti, sayın Nomer, notlarında Fransa da 1/6 nisbetinde hâkimin, idare mahkemelerine tâyin edilmesinin, seçilmesinin zorunlu olduğunu belirttiler. Bu zorunluluk nereden doğmuş olabilir? İdare mahkemelerine seçilecek şahıslar, yine tasarıda belirtildiği gibi muhtelif meslek erbabı arasından seçilecektir ki bunlar daha ziyade avukatları bir tarafa alırsak, idari kademelerde çalışmış, vazife görmüş arkadaşlardır. Belki de, idari kademelerde başarı göstermiş kimselerdir. Ancak, idari kademelerde başarı göstermiş kimselerin, idare mahkemelerinde çok başarılı olacağı gibi bir kaziye ortaya atılamaz. Çünkü, mahkemelerin en önemli özelliği, yargı mekesidir. Yargı mekesinin teşekkül etmiş olması meselesidir. Bir insan idari alanda, çeşitli alanlarda ne kadar geniş genel kültüre sahip olursa olsun, ne kadar bilgili olursa olsun, yargının kendine mahsus usulleri vardır ve o şahsın icrai adalette bulunabilmesi için bazı mekelere sahip olması lâzımdır.

İşte, hâkim ve savcılarda zamanla bu mekelere teşekkül etmiştir. Eğer, idare mahkemeleri, hâkim ve savcılarını bünyesine dahil ederse bir kıymet kazanır, bir kuvvet kazanır. Çünkü, hâkim ve savcı idari mahkemede vazife aldığı zaman, yargı mekesinden istifade edilecektir orada. Ama, idari alandaki bilgisi başka bir husustur. O zamanla öğrenilecek bir meseledir, belki müktesebatı da vardır, çalıştığı alanlara göre. Ancak, burada hâkimin oraya götüreceği kuvvet, yargı mekesidir ve bu ihmal edilecek bir husus addedilemez.

Sayın Danıştay Başkanı, tasarıda bir hüküm bulunması dolayı-

sıyla tehiri icra konusuna değindiler. Ve bu konu üzerinde uzun uzur durdular. Biz, bu konuyu tartışmak istemiyoruz. Zaten üst seviyede bu mesele üniversitelerde, basında, politikacılar arasında, Parlâmentoda tartışılmalagelmekte olan bir konudur.^Ancak, sayın Danıştay Başkanı, burada, Danıştayın yetkilerinin kısılması söz konusu olduğu için belki tehiri icra müessesesinin savunmasını yaptılar. Biz şu kadarını burada ilâve etmekle yetineceğiz, problem ne idarenin devamlı kusuru hareket etmesinde, ne de Danıştayın lüzumlu, lüzumsuz tehiri icra kararı vermesinde. Bana öyle geliyor ki mesele biraz sistemden geliyor tehiri icra konusunda, sistemden geliyor. Bugünkü tatbik edilen sistemden.

Bir tarafta idari tasarruf var, idare bir tasarrufta bulunuyor. Mesela en hassas konu burada, memurlar üzerinde yapılan tasarruflardır. Diyelim ki, bir memurun görev yerini değiştiriyor, yahut memuru görevden alıyor, yahut işten elçektiriyor. Ortada bir idari tasarruf var.^Ama bu idari tasarruf henüz dosyasındadır. Yani idare, tahkikatını yapmıştır, incelemesini yapmıştır, müfettişler uzun mesai yapmıştır, bu yetkili organlarca incelenmiştir, gerekçeli kararlar yazılmıştır, bunların hepsi idarenin dosyasındadır. Öbür taraftan, işten alınan yahut işten elçektirilen memur, bir dilekçeyle Danıştaya geliyor ve orada sadece tek taraflı olarak işten elçektirilmesinin kanunsuz olduğunu, keyfi olduğunu ileri sürüyor vekendine göre mantıklı bir savunma yapıyor. Hem tasarrufun iptalini istiyor ve altında da yürütmenin durdurulmasını istiyor. Bu dilekçeyi alan ilgili daire, inceliyor. Elinde, incelediği yegâne vesika, davacı durumunda olan memurun savunmasından ibarettir. Şimdi burada tehiri icra kararı versin mi, vermesin mi?

ki olmasına,işte orada sıralanan kanun maddelerinin onun anlattığı hâdisenin şekline uygun olup olmamasına göre,bir takdir hakkı kullanılmak suretiyle yürütmenin durdurulmasına karar veriliyor.Mesela bu sistem hatasından doğuyor.Haddizatında,idarenin dosyası,daha doğrusu,belki dosyanın tamamıyla celbi her zaman mümkün olmaz,savması alındıktan sonra tehiri icra kararı verilse,idarenin de söyleyeceği şeyler vardır,açılan davakarşısında yürütmenin durdurulması talebi karşısında idarenin de söyleyeceği şeyler vardır,hatta elinde önemli belgeler vardır,vesikalar vardır,yani bunların da tetkikinden sonra yürütmenin durdurulması kararı verilebilse,belki bu mesele çok daha âdil bir çözüm yoluna ulaşmak imkânına kavuşacaktır.Bize öyle geliyor ki bu bir sistem hatasından ileri geliyor.Bu gerek idare mahkemeleri kanun tasarısında,gerekse halen Danıştay Genel Kuruluna intikal etmiş bulunan Danıştay Kanunu tasarısının incelenmesi sırasında her halde orta bir yol,salim bir yol,doğru bir yol bulunabilecektir.

Teşekkür ederim.(Alkışlar)

YÖNETMEN- Efendim söz sırası Sahir beyde.

MALİYE BAKANLIĞI HUKUK MÜŞAVİRİ SAHİR DİNÇMAN- Efendim,ben de deniz bu vergi mahkemelerinin kurulma çalışmalarına taa başından beri katılmış bir kimseyim.Bununyanında,Maliye Bakanlığı ayrıca vergi mahkemeleri kurulması yönünden de,çalışmalar yapmıştı.Bu çalışmalara da yine şahsen katıldım.

Bunların esasları üzerinde durmayacağım,çünkü vaktimiz çok daralmış vaziyette.Kanunun maddeleri teker teker okunsa ve onlar üzerinde söz alınsa,çok söylenecek hususlar mevcut.Ancak prensiple üzerinde durmak istemekteyim.

Birincisi, nitelik. Yani bu mahkemelere seçilecek üye ve reislerin niteliği konusu. Malûm olduğu üzere idari mahkemelerin reis ve üyeleri ve diğer hâkimlerden gayri kamu hizmetlerinde çalışmış olmak ve devletmemuriyetinde de muayyen bir dereceyi iktisabetmiş bulunması şartı aranmaktadır. Niteliğe ait 12 inci madde, bence biraz kısır bir madde. Yani istediğimiz elemanları bu mahkemeye verecek bir madde niteliğinde gözükmemektedir. Danıştay Kanununda da nitelikler sayılmıştır ve ayrıca Danıştay Kanununda, Dava Dairelerinde çalışacak üyelerin hangi mekteplerden mezun olması icabettiği ve kimlerden kurulacağı da ayrı madde halinde gösterilmiştir. Bir kişi Danıştaya üye olma vasfını haiz olabilir. Ve müracaat ta etmiş olabilir. Seçilmediği ahvalde, idari mahkemelerden birinde vazife almak lüzumunu hissedebilir veyahut ta orada hizmet etme durumuna geçebilir.

Binaenaleyh, bu niteliği gösteren maddede, Danıştayda namzetliğini koyacaklar yanında, maddede sayılanların da ayrıca bu mahkemelerde üye namzedi olabileceğini tasrih etmek. Yani şunu demek isterim ki, Danıştay üye namzedi olacak kişilerin de, burada yine namzet olarak yer alması gerekir. Bu nitelik bölümünde, vergi mahkemelerinin kurulma çalışmalarında Maliye Bakanlığında şöyle bir mutabakata varıldı; dendi ki, mahkemelere, vergi mahkemelerine birinci derecede hukukçu olan, bilhassa avukatlık yapmış olan kişilerin üye olması icabeder. Netekim Amerika örnek alındı ve Amerikada avukatlık mesleğinde çalıştıktan sonra muayyen bir devreden sonra bu vergi mahkemelerine gitme hakkı doğmaktadır. Binaenaleyh, biz bunu burada da tanıyalım dendi ve vergi mahkemelerinin kurulmasına ait çalışmalarda kanun metninde vergi işlerinde on seneden beri çalışmış avukatların

da yani bundan kastım,hazine avukatları,hazine avukatlarının da gi mesi,üye olması kabul edilmiş.Halbuki 12 inci maddede bakıyoruz, 12 inci maddede Maliye Bakanlığında gidecek kişiler sayılırken, Muhakemat Müdürü,Bölge Muhakemat Müdürü yer almış,onun yanında vergi işlerinde çalışan avukatlarımız yer almamış.Halbuki biz şimdiden hazırlık yapıyoruz,vergi işi biraz ihtisas işidir,nitekim kanun da ona göre hazırlanmıştır,ayrı bir seksiyon olarak bu mahkeme kurulmaktadır.Buralara gidecek,üye olabilecek avukatları şimdiden hazırlamak durumundayız.Fakat bakıyoruz onlara yer verilmemiş,Muhakemat Müdürüne yer verilmiş,halbuki Muhakemat Müdüründen daha üst derecede olan ve bu vergi işlerini bilen ve bu mahkemelerde hizmet edebilecek olan avukatlar yer almıyor.

Benim temennim,hukukçulara da biraz daha fazla yer vermek ve bu maddede,bu kısımda hazine avukatlarının da yer almasını arzu etmekteyiz.Bunun yanında,vergi bakımından Maliye teşkilâtı muhtelif çalışmalar yapmış ve bölge usulüne gitmiştir.Bu bölge usulünde de itirazlı işler konumuz ihtilâflar olduğuna göre,itirazlı işler muayyen vergi dairesinde toplanacaktır.Ve bu vergi dairesi ilk defa Ankarada kurulmuştur,İtirazlı İşler Vergi Dairesi namıyla Mithatpaşa Caddesinde faaliyettedir.Burada avukatlık stajını yapmış ve ruhsatnâmeyi almış bir çok elemanlar vardır,vergi işinde fiilen çalışmaktadırlar ve bunları da biz bu mahkemelere vermek istemekteyiz.Çünkü,hem avukatlık yapmıştır,yani avukatlık ruhsatını almıştır,avukat değildir bugün için ama,hem de vergi işinde çalışmaktadır.Bu elemanları da oraya vermek istemekteyiz.Binaenaleyh bu nitelik bölümünde,hem Danıştaya girebilecek kişilerin bu mahkemelerde üye olmak imkânını sağlamak,hem de arzettiğim gibi,hazine avukatlarına v

avukatlık hakkını almış olan, vergi işlerinde çalışmış olan kişilere de yer verilmesi gerekeceği kanaatindeyim.

Bu Kanunda, Danıştay Kanunundaki bir sistem kabul edilmiştir. Harice kapalı olma sistemi. Danıştay Kanununda da aynı sistem vardır, yardımcı arkadaşlar imtihana girer, kazanır, otuz yaşından aşağı olacaktır ve ondan sonra derece derece yükselir, en nihayet üyeliğe kadar çıkmak imkânı vardır. Bu harice kapalı bir sistem. Halbuki 521 sayılı Danıştay Kanunu yürürlüğe girmeden evvel, eski usulde yani eski Danıştay Kanununa göre, arada yardımcı olma veyahut ta başarı-dımcı olma imkânı mevcuttu, yani derece itibarıyla daha üst bir derecede yardımcı kadrosuna atanmak mümkündür. Bu vergi mahkemelerinde ben tamamen açık olsun demiyorum ama, burada girecek yardımcıları 10. derecenin ilk kademesinden başlamakta ve derece derece yükselmektedir. Hiç olmazsa iki üç derecelik bir tolerans tanımak ve buna yine kamu idarelerinde çalışan kişilerden yardımcı almak imkânını tanımak, yani bir dereceye kadar açık bir sistem kabul etmek gerekeceği kanaatindeyim. İkinci prensip bu.

Üçüncü prensip, bilhassa dava nevelerinde kendini gösteriyor. İdare Hukukunda bildiğimiz dava neveleri, hep sayarız, iptal davası, tam yargı davası, temyiz davası. Temyiz davası diye bugün uygulanan, Danıştayda, en başında vergi ihtilâfları gelir, ondan sonra da idare kurullarınca verilen kararlar veya kazai kararların tetkiki gelir. Ve Danıştay Kanununda bu tam yargı ve iptal davası yanında, bir de yorum davası kabul edilmiştir ve onun yanında da yine idari mukavelelerden doğan ihtilâfların halli de Danıştaya bırakılmıştır. Bu madde aynen alınmıştır.

Bence, bu maddeyi biraz daha kısıtlamak gerekir. Yani, Danış-

taydaki dava nevilерinin tamamını bidayet mahkemelerine vermemek icabeder.Çünkü,bazı işler vardır ki sür'at ister.Adalette birinci planda gelecek husus,o ihtilâfın sür'atle halledilmesi konusudur. Bütün ihtilâfları,Danıştaydaki dava nevilерini bu kurulacak mahkemelere verecek olursak,biraz gecikmeler olacaktır sür'at isteyen işlerde.Çünkü bu sefer o davalar temyizen Danıştaya gidecek ve temyizen tetkik edilecek,bu sefer o sür'at mefhumunu kaybedecek.Misal olarak şunu arzedeyim;bir yorum davası.Danıştayda yorum davası ne zaman açılır? Adliyede açılan bir davada,idari bir işlemin mahiye şumul veya anlamı hususunda bir tereddüt hâsıl olursa,o zaman Danıştayda dava açılır.Mahkeme bir mehil verir,yorum davası açılır. Binaenaleyh,mahkemede açılan bir dava mevzu bahis ve o yürüyecek. İlk mahkemede,kurulacak mahkemeye gideceksiniz,yorum davası açacaksınız.Onun temyizi için geleceksiniz Danıştaya,adliyedeki dava kalacak,bekleyedursun.Bu,sür'at isteyen bir husus.Bunu vergi işleri de de görürüz.Meselâ,götürü matrahlara itiraz.Bu bir dava değildi bir itiraz şeklidir fakat,bidayeten kurulacak bidayet mahkemesi diyeyim,bu mahkemeye verilmiştir.Bu götürü matrah her vilâyet itibale götürü olarak vergiye tâbi olacak,kişiler için matrahlar tesbi edilir ve o sene uygulanır o,yani hemen uygulanması lâzım,itirazı da onbeş gündür.Sür'atle tetkik edilir.Halbuki bakıyoruz ki,götürü matrahlara itirazları,kurulacak mahkemeye vermişiz.Ün dan sonra o temyizen yine Danıştaya gelecek,sür'at bunun neresinde kaldı?

Sonra bu idari mukavelelerden doğan ihtilâfları da yine Danıştaya bırakmak lâzım. Ve bunları kısıtlamak gereklidir.Esas mahim olan bir husus var,ben senelerden beri Danıştay işleriyle uğraşırım fakat anlayamadım burada,gerekçede de bir şey bulamadım;ver

davası. Bugün vergi davası konusu, Danıştaya temyizen giden bir davadır. Yani itiraz ve temyiz komisyonları tetkik eder yahut belediye resim ve harçlar da olur, yine onlar da komisyonlardan geçer ve bunlar gümrük işi ise hakem kurulundan geçer ve ondan sonra temyizen Danıştaya gider. Bu davalarda, Danıştay dava nevelerini sayarken bunu ayrı bir dava nev'ine, yani temyiz davası nev'ine sokmuş. Yani iptale sokmamış, tam yargıya da sokmamış, temyiz davası diye ayrıca bunu hep okur gideriz.

Bu mahkemeler kuru lunca, bu davaları hangi dava nev'ine sokacağız? Eğer idari bir işlem telâkki edersek bir vergi tarhiyatını iptal davası, ama konusuna bakarsak para, tam kaza davası. Yani, öyle bir çelişme olacak ki, kimisi bunu temyiz davası, tam yargı davası şeklinde tefsir edecek, ona göre müracaat şekilleri de başka oluyor müddetler başka oluyor, kimisi iptal davası şeklinde düşünecek.

Benim maruzatım, bu madde tedvin edilirken, vergi itirazlarını ayrı bir dava şeklinde göstermek. Yani vergi davası demek gerekecek. Çünkü, vergi davasının mahiyetinde bir miks dava şekli var, hem tam yargı davası hem iptal davası şekli var. Binaenaleyh, bu bakımdan bu dava nevini, Danıştay Kanununda olduğu gibi üçlü dava nevinden bir dava nev'i şeklinde zikretmek kanunda daha uygun olur kanaatindeyim, ama bu şahsi kanaatimdir. İdare Hukuku bunu belki iptale sokar, belki tam yargıya sokar, onu da daha işlemedik.

Usule ait hükümlere gelince, yine madde madde duruyorum, burada da bazı aksaklıklar var. Mesela ben bir tanesini arzedeyim; Danıştay Konunu örnek alındı diyoruz. Fakat bazı maddelere bakıyoruz ki örnek olmamış. Mesela, süre uzatma, cevap verme süresini uzatma. Malûm, dava açıldığı zaman 30 gün içinde buna cevap verilecek. Danıştay

Kanununda bir defaya mahsus olmak üzere 60 güne kadar bunun uzatılması istenebilir. Fakat, bu Kanunda 30 güne inmiş bu. Hiç bir idare, süre uzatma isteğinde bulunduğu zaman, 30 gün içinde cevap veremez. Ne yaparsanız yapın, otuz gün içinde ek süre içinde veremez. Zaten verecekse cevabını müddeti içinde verir. Ama, öyle hâdiseler vardır ki, tahkike, yazışmaya veyahut ta bir üzerinde, yeniden bir inceleme yapmaya muhtaç haller vardır. Bu ek süre, otuz gün kabul edersek, bu yetiştiremeyiz. Mademki Danıştay Kanunu örnek alınıyor, bunu da yine 60 güne çıkarmak gerekir.

Burada bir konu üzerinde daha durmak gerekiyor. Yüksek kurul var, bir de merkez kurulu var. Yüksek kurul malûm, Danıştaydan altı üye, Maliye Bakanlığı, G-ümrük Tekel ve bir de İçişlerinden birer üyeden müteşekkil. Bunlar seçimleri yapacak ve vazifeleri kanunda tâyin edilmiş. Bir de merkez kurulu var. Merkez kurulu, bu yüksek kurula girecek Danıştay üyelerinden müteşekkil. Yalnız en kıdemsizi toplantıya iştirak ediyor, yani beş kişi oluyor. Bunun vazifeleri, nakiller var, tâyinler var ve idari hizmetler var. Şimdi, yargı deneme yapan bir üyenin aynı zamanda idari hizmetlerle uğraşması, Anayasamız karşısında mümkün mü, değil mi? bunun üzerinde durulması gerekir bir konudur. Eğer bu üyeler, sadece bu işleri yapıyorlarsa, o zaman yargı vazifesini yapmamaları icabeder, bunları o vazifeden azaltmak gerekir.

İdari mahkemelerde üye ve reis olan kişiler, Danıştaya namzet olabilecek, yani Danıştay üyeliğine namzet olabilecek. Fakat, burada garip bir hal var; deniyor ki maddede " Bakanlar Kurulundan namzet gösterilir". Halbuki, Danıştaya üye olmak niteliğini taşıyan kişiler, Bakanlar Kuruluna müracaat edip, oradan namzet gösterilmelidir.

rini isteyebilecekleri gibi, Danıştaya da müracaat ederler, oradan da seçilmelerini isteyebilirler. Fakat bu mahkeme üyelerini yahut ta başkanını kısıtlamış, sade demiş, Bakanlar Kurulundan namzet gösterilebilirsin. Bu da yanlıştır. Bu bir nevi, Danıştaya müracaat etme yolu- nu, yani Danıştaydan namzet olma yolunu kapamadır. Diğer namzetlere tanınan bir hakkı, bunlardan esirgememek gerekir.

Yardımcılar ve başyardımcı hakkında cezalara bakıyoruz, cezalarda meselâ nakil. Nakili ceza olarak almış. Halbuki, Memurin Kanununda ve gerekse Devlet Memurları Kanununda bugüne kadar nakil bir ceza olarak ele alınmamıştır. Zaten bunun cezai mahiyeti olmaması gerekir. Eğer o hizmette kalması, o şahıs için mahzurlu ise, zaten bunu merkez kurulu düşünecek ve naklini teklif edecektir. Bu nakil, bir ceza olmaktan çıkmalı ve bunlar için yine 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda sayılan, meselâ kısa süreli durdurma, uzun süreli durdurma gibi cezaları da koymalı. Çünkü, bunların ilerlemeleri, Devlet Memurları Kanununa bağlanmıştır. Yani kademe yükselmeleri iki senede terfileri ama, yana gitme bakımından Devlet Memurları Kanunundaki prensipler uygulanır, kısa süreli durdurma Devlet Memurları Kanununda altı aydır, yani yana gitme durur, uzun süreli durdurma da iki seneye kadar olur. Binaenaleyh bu cezalara bakarsak, bir taraftan Devlet Memurları Kanununun bir çok maddelerini uyguluyoruz yardımcılar ve başyardımcı hakkında, öbür tarafta cezalarda bir ayrılık yapıyoruz.

Bütçe işine gelince, biz vergi mahkemelerini kurmak isterken, bütün düşüncemiz, onu Maliyeden ayrı bir mahkeme halinde kurmak oldu. Ve hiç birmüessesenin de, bilhassa öyle düşünülüyor, yani Danıştay da bunlar üzerinde bir etki yapmasın, bunları Danıştay Kanununda olduğu gibi, Danıştay da bütçe bakımından Başbakanlık eliyle yürütür, bu mah-

kemeler de bütçelerini yine Başbakanlık eliyle yürütmeleri, yani Danıştayda olduğu gibi, Danıştaya bağlı olmaksızın yürütme imkânını sağlamak gerekir.

Efendim, bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle işler azalacak değildir benim kanaatim. İşlerin azalması, muayyen işlerin bu mahkemelerde kesme imkânı, yani üst kademe olan Danıştaya müracaat etme imkânını ortadan kaldırmak hali mevcut olursa, o zaman Danıştayın işi azalır. Buna da 140 ıncı madde zannedersen mâni. Çünkü, 140 ıncı madde, Danıştayı tarif ederken, genel olarak üst derece mahkemesi demiş. Binaenaleyh bu şekilde o kısıtlamayı da yapmanın, biraz mümkün olmayacağı kanaatindeyim.

O halde, azaltma ne şekilde olur? Azaltma, arzettiğim gibi, azaltma değil de sür'ati temin, azaltma diyeceğim bunun yanında, bu dava nevelerini tefrik etmek, muayyen işleri onlara vermek ve öbürlerinde de doğrudan doğruya yine Danıştay eski vazifesini yapmakla sür'atin temin edilmiş olacağı kanaatindeyim.

Sevgi ile selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETMEN- Sayın Güran, buyurun.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUK.FAK. Asis. Dr. SAİT GÜRAN- Bu panelde katılmamın bir de özel sebebi var, Danıştay ve bölge idare mahkemeleri konusunda hasbelkader bir doçentlik tezi hazırlamış bulunuyorum Fakülte de bunu nazarı itibara alarak buraya benim gelmemde, özellikle kendi bakımından, tatbikatı da görmem bakımından çeşitli yararılar olduğu kanısını taşıdı. Hazırlığım bir hayli vakit alacak şekilde olmuş olsakla beraber, vaktin her zaman olduğu gibi vaktin kısalığı nedeniyle bazı temel noktalara değinmek istiyorum. Ve sayın Barolar Birliğine de, eğer gerçekten bunu bir reform tasarısı şeklinde nite-

yip ciddi bir çalışma yapmak istiyorlarsa, tasarının bu açıdan bakıldığında bir çok tenkitlere gelecek yanları olduğunu ve bir komisyon çalışması şeklinde yürüteceği bir faaliyetin, tasarımı olumlu hatlar getireceğini de eklemek istiyorum.

Evveleminde şunu arz edeyim ki, tasarı bir reform tasarısı olmak iddiasını taşıyor, yahut böyle isimlendiriliyor. Böyle olunca da, diğer alelâde her hangi bir kanundan daha çok tetkike değer bir kanunun mahiyeti alıyor. Bunun için de, kanunun evveliyatına biraz gitmek lâzım. Bu evveliyatın ne olduğu hakkında sayın Danıştay Birinci Başkanı, bizi gayet güzel aydınlattılar ve özellikle, kanundaki belli müesseselerin bir politik anlaşma ve tâvizleşmenin eseri olduğunu da belirttiler ki, özellikle Danıştay-Maliye çekişmesinin bu kanunun ortaya çıkışında büyük etken olduğu intibainı vermiş bulundular.

İkincisi, Danıştayın 104 üncü Yılı'nı idrak etmesi, bir iftihar ve şeref vesilesidir. Fakat üzelerek belirtelim ki, bu doktrinde de yapılıyor yer yer ve zaman zaman, biz hâla kendimize ait bir Danıştay veya Bölge İdare Mahkemeleri Kanun tasarısı hazırlarken, sanki mutlak doğruymuş gibi dönüp sadece Fransız sistemini inceliyoruz. Halbuki, mukayeseli çalışmalarda Fransanın, Türk idari yargısında büyük etki ve katkısı olmasına rağmen 104 üncü yılda ve Cumhuriyetin 50.yılına girerken, her halde artık Türk Danıştay ve Türk Bölge İdare Mahkemeleri üzerinde düşünürken, bakacağımız kaynaklar Türkiye üzerinde yapılacak bir araştırma olmalıdır. Üzülerek söyleyelim ki, Türkiye üzerindeki bir araştırma bugün ne Türk doktrininde, ne Türk uygulamacılarında mevcut değildir.

Bunun yanında şunu da arz etmek isteriz ki, Türk bölge idare mahkemeleri hakkında gerekçede, üstelik, memleket ihtiyaçlarına cevap

verecek bir reform tasarısı olduğu belirtilirken, uygun birreform yapmış olacaktır şeklinde de bir değer yargısı ile temas edilirken bu araştırma eksikliği kendisini ziyadesiyle hissettiriyor ve o de recede hissettiriyor ki, sayın Nomer beyin de belirttikleri gibi, te yiz konusunda biz Fransayı örnek gösteriyoruz. Danıştaya temyizen g dilmeyecektir veya % 25 gidilecektir, çünkü, Fransada % 25 gidiliyor diyoruz. Fransa ile Türkiyeyi hiç bir, yani ters mukayese yapmak ist miyorum fakat, Fransız Danıştayı ve alt mahkemeleriyle, Fransız dava cısının ve idaresinin psikolojisi ve tutumu ile, Türk davacısı ve idarecisinin ve Türk yargı teşkilâtının yapı ve psikolojisi arasın da büyük fark olduğunu yine sayın Nomer gayet isabetli bir şekilde belirttiler. Bunu şu nedenle arz etmek istiyorum ki, kendimiz hakkınd ki bir değer yargısına varırken, Fransadaki bir uygulamayı örnek gö termek gibi bir tutum içinde bulunuyoruz.

Bu itibarla hemen ve kısaca değinmekle yetineyim, bu Kanun tasarısını hazırlarken, daha buraya gelmeden evvel bu Kanun tasarısı yetkilileri tarafından, Danıştay başta olmak üzere, gayet tabii, büyük bir ciddi araştırmanın yapılması lâzım. Örneğin; hangi bölgelerden ne kadar sayıda dava gelir? Yılda ne kadar dava, ne tür dava geliyor? Bunlar bizim mahkememizde ne tür bir muhakemeden geçiriliyor? Ne kadar vaktimizi alıyor? Ne türlü çözümlere ulaşıyor? Ne gibi bir içtihat seyri takibediliyor? Bütün bu şekilde, kısmen kamu yönetimine de kayan bir ciddi araştırmanın, daha doğrusu Türk idari yargısının bilânçosunun çıkarılması lâzımdır ki, sıhhatli ve isabetli bir teşkilât kurabilelim. Bunu yapmadığımız takdirde, bir takım tahmini rakamlardan hareketle, yine tahmini sonuçlara varmış oluyoruz. Yine bu mesele incelenirken, tasarının dabelirttiği ve sayın Danışt

Birinci Başkanının da altını çizerek ifade ettikleri gibi, bu tasarıdan amaç, idari yargı, kamu hizmetini, adli yargıda olduğu gibi vatandaşın ayağına götürmektir. Oturalım ve soralım; bölge katında kurulacak bir mahkeme ile, gerçekten idari yargı teşkilâtını vatandaşın ayağına götürüyor muyuz? Buna yazılı usuli muhakemenin de uygulanacağını katarsak, soruyu tekrarlayabiliriz; vatandaş, kaymakamlığa veya valiliğe vererek, dilekçesini ha Danıştaya göndermiş, ha bölgedeki idare mahkemesine göndermiş. Büyük ölçüde fark arzedeceği kanısında değilim. Bunu hakiki surette vatandaşın ayağına götürmek istiyorsak, biz idari yargıda gayet ciddi kayıtlar altına alınmış, çok ciddi, özür dilerim, adliyedeki bir takım suiistimalleri veya kötü kullanmaları diyeyim, önleyecek bir takım ciddi hükümlerde bir sözlü yargılama safhası getirmek zorundayız. Ve idari yargıda, acizane kanaatimiz o merkezdedir ki, idari yargıda, sözlü yargılama, yani halen Danıştay Kanununda ve tasarıda öngörülen duruşma şeklinede değil, yargılama şeklinde karşılıklı sorulama şeklinde ve re'sen hâkim tarafından da yapılacak bir sorulama şeklinde getirilecek bir sözlü yargılama safhası, idari davaların gerçek yüzünün ortaya çıkıp çözümünde bir hayli katkısı olacaktır ve bilhassa idare ve zaman zaman davacı fert, yazılı usulün arkasındaki gizliliğe sığınmak yoluna gitmek fırsatını da bulamayacaktır. Gelecekler, yetkili ve ehliyetli bir idare yargıcının önünde, onun re'sen yönetme yetkisini de ilave ederek bahsediyoruz tabii, bu yetkinin de, yönetim yetkisinin de altında açık ve seçik olarak davalarının anatomisini yapacaklar, tartışacaklardır. Sanırız ki bundan da hâkimin ve mahkemenin sıhhatli bir sonuca ulaşması bakımından büyük katkıları olacaktır. Bu nedenle biz bölge idare mahkemelerini neden kuruyoruz? Bunu çok esaslı bir

baçimde tesbit etmemiz lâzımdır. Türkiyede demokratik hukuk devletinde idarenin, yargı organı tarafından denetlenmesini sağlayacak bir tesbitin, personel ve yargılama usulü getirmek zorundayız.

Yani mebde bunu aldıktan sonra, bunun yansıması olan bir teşkilât kanunu ve yargılama usulü ile gelmek zorundayız. Tasarının bu şekli ile, bunu yeterli bir biçimde getirdiği pek kolayca söylemez kanısındayım.

Kanunda bir de kuruluş ve yapı sorunları olarak bakabileceğimiz bir bölüm var. Bu bölümde özellikle yine sayın Nomer'in isabetle değindikleri gibi bizden evvel, yürütme ve idarenin bağımsız olduğu kanunda açıkça belirtilen yargı organı üzerinde bir takım gayet müessir yetkileri var. Mesela Yüksek Kurulda, idare mahkemeleri yüksek kurulunda İçişleri, Maliye, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarından görevlendirilecek birer temsilci. Af buyurun, ne işleri var? Yürütmenin bu üyelerinin, bir yargı organının, müteakip 17 inci maddede gayet ciddi ve hayati yetkiler taşıyan bu kurulda bir yeri olmak iktiza eder, eğer sebep mali mahkemeler, bizden seçilecek üyeler de yer alacak vesaireyse bir kimsenin kökeni maliye de olabilir, hariciye de olabilir, adliye de olabilir, fakat bir kimse ki yargıya intisabettikten sonra artık yargı kendi yönetimini kendi eliyle yürütmek iktiza eder. Yine bu yürütmenin bu yargı içindeki yetkilerin bir diğer örnek olmak üzere, iki yerde, özellikle 10 uncu maddede, ya lış hatırlamıyorsam, yer alan bir tüzükle düzenleme var. "u da yürütmeye yargı alanında, hem de tüzükle düzenlenecek husus yine sayın Nomer'in belirttikleri gibi alt mahkemelerin, Danıştay tarafından deneti tüzükle yapılır. Neyi denetecekler? Konusu, hükümleri, usul ve şekli bunu tüzüğe bırakmak, bu şekilde tüzüğe bırakmak, yürütme orga

nına yargı organı konusunda ağır bir müdahale imkânı vermekten başka bir şey değildir.Yine sayın Nomer'in çok isabetle belirttikleri gibi,bugün Danıştayda bir dairenin,değil bir mahkemenin,bir daireni kurulması ve kaldırılması,yanlış hatırlanıyorsa,kanunla oluyor.Biz mahkeme kuruyoruz,değil daire,mahkeme kuruyoruz,kaldırıyoruz,görev yetkisini kaldırıyoruz.Bunu Bakanlar Kurulu kararıyla yapıyoruz.Eğes yüksek kurulun mütalaası bağlayıcı bir mütalaa ise,bunu bir dereceye kadar kabullenebiliriz,o zaman müsaade edilsin,bu kararı yüksek kurul versin,araya Bakanlar Kurulunu sokmanın bir anlamı yok,yahut ta ideal usul olan,yasama organına bu yetki verilsin.

Yine kuruluş bakımından olmak üzere,değineceğimiz bir başka nokta,şu anda özetlediğim için pek hatırıma gelmiyor.

Bunun yanında,y-argılama usulü bakımından kısaca bir iki noktaya değinmek istiyorum.Yine gerekçenin de belirttiğı ve sözcülerin de değindikleri gibi,Danıştay Kanunu esas alınarak ve hatta büyük kısımda kopye edilerek hazırlanmış bir yargılama usulü karşımız çıkıyor.Unutmayalım ki Danıştay Türkiyede şu anda bağımsız ve merkekteki tek mahkeme olarak beliriyor.Bu şimdi,tek mahkemede uygulanacak yargılama usulü başka olmak gerekir,bölgeye kamu hizmeti götürüyor iddiasını taşıyan bir mahkemede uygulanacak bir yargılama usulü ve bidayet mahkemesi şeklinde fonksiyon görecek mahkemede yargılama usulü,şüphesiz bundan değışik olmak iktiza eder.Demin de arzetye çalıştığım gibi buraya bilhassa sözlü usulü getirmekte şahsen büyük yarar görüyoruz.Hatta,cüretkâr bir teklifle bir adım daha ileri giderek şunu da belirteyim ki,araştırmamızda ve çalışmamızda bunu acizane önermiş bulunuyoruz,bölge katında kurulacak bu yüksek mahkemele de araştırma ve yani tarafların sözlü tartışma ve yargılama safhası

yönetecek ve yürütecek bir duruşma hâkimi verdiğimiz tek bir hâkimi de ilçe katında önermiş bulunuyoruz. Bu suretle, yargılama kamu hizmetini vatandaşın gerçekten ayağına götürmek fırsatı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Mesele, bu hâkimin önünde, mesela toplu hâkimlerde bir tetkik hâkimi gibi veyahut bugün Danıştayda uygulanan naip hâkim usulünde olduğu gibi, âdeta bölge mahkemesinin bir üyesi durumunda bulunan bir diğer hâkim, ilçe katında vatandaşı dinler, ondan sözlü yargılama safhası orada icra edilir ve bu yargılamanın ürünleri toplanarak esas yargılamaya sunulmak üzere mahkemeye gönderilebilir. Bunu sadece şurada zikretmekle yetineyim, daha ileri gitmekte pek mâna görmüyorum. Yargılama usulü, kısaca arzedeyim ki, hiç değilse Danıştayda bugün mevcut usulün dışına çıkarılıp, geliştirilmek iktiza edilebilir. Yanlış görmediysem, gözümden kaçmadıysa tasarıda kanunsözcülerine yer verilmiyor. Niçin?

Şahsen ben kanun sözcülerinin, bizim uygulamamızda yeri olmadığı kanısındayım. Ya yardımcı olur, ya kanun sözcüsü. Çünkü ikisi âdeta aynı işi yapıyorlar, hiç değilse uygulamada. Bunu memnuniyetle karşılıyoruz ama niçin? Bunu biz eğer Danıştay yargılama usulünden bir değiştirme yapmak yolundaki bir isteği ifadesi olarak kabul edersek acizane teklif edelim ki, bu isteği lütfen biraz daha ileri götürelim ve **bidayet** mahkemelerindeki yargılama usulünü de daha köklü ve mahkemenin etken fonksiyonuna uygun yargılama usulü değişiklikleri getirelim.

Yargılama usulü konusunda değinmek istediğim bir iki nokta var. Bunların önemli olduğu kanısını taşıyorum. O da, bir tanesi şu, 75 inci maddede, " idare mahkemeleri kararları kesin olup, bu kararlar ancak Danıştay nezdinde temyiz olunabilir! Bu, o kadar geniş ve

mutlak şekilde yazılmış bir madde ki, biraz işi renklendirerek söyleyeyim, âdeta ara kararları bile temyiz olunurcasına bir anlam taşıyor. Maddeye bir açıklık vermek evveleminde gerekir.

İkincisi, sayın Maliye Bakanlığı temsilcisi beyefendinin de belirttiğinin aksine Anayasanın 140 inci maddesinin bazı kararların Danıştayın denetimine, mutlaka Danıştayın denetiminden geçmek şeklinde bir emri ihtiva etmediği kanısını da taşıyoruz. Anayasanın emri şu formülle halledilebilir; kararlar, Danıştayın incelemesine, alt mahkeme kararları Danıştayın incelemesine sunulabilir, üst tetkik mercii olarak, ancak, Danıştaya bu konuda bir takdir yetkisi tanınır, ancak kendisi tarafından tetkike değer gördüğü davaları alır, ince-ler, diğer davaları reddetmek suretiyle hem Anayasanın, bütün kararların üst mahkemeye gitmesi yolu açık tutulmuş olur, hem de Danıştay, kendisini lüzumsuz surette bir takım davalarla uğraşmaktan alakoymuş olur. Bunu da bir orijinalite olarak ta kabul edebilirsiniz.

Bir de değinmek istediğim husus, yargılama usulünün yetersizliğini arzutmeye çalıştın, bir de değinmek istediğim husus, 60 inci maddenin son fıkrası. Buna değinmeden önce şunu belirteyim ki, idari yargıda hedef, etkin ve tam tartışmalı bir yargılama ve denetim sağlamak. Bununla şunu kastediyorum, birincisi, sür'atli bir yargılama, ikincisi davaya bütün noktalarıyla nüfuz etme imkânı veren ve taraflara da davayı ve karşı davayı karşılıklı olarak, tam olarak tartışmalarına fırsat ve imkân veren bir yargılama usulü. Etkin yargılama ve yargılama usulü ile bunu anladığımız takdirde, üzülerek belirteyim ki, 63 üncü maddenin son fıkrası, bu prensibe açık ve seçik bir biçimde aykırı tutuyor. Bunun karşısında, devletin güvenliği, korunu ve sorunu unutmuş değilim, netekim o konu ve sorun yukarıda bir önce-

ki fıkırada öngörölmüş ve düzenlenmiş.Burada,görevli mahkeme veya k
rul tarafından getirdilen veya idarece göndertilen gizli her türlü
belge ve dosyalarla,reddi hâkim üzerine,reddedilen hâkim tarafında
bu hususta verilen cevapştaraf veya vekillerine incelettirilemez.
Bir delil,bir husus ki benim davamın kaybedilmesinde veya kazanılır
sında delil olarak,veri olarak kullanılacaktır,müsaade edilsin.ber
hiç değilse incelenme ve tartışmama sunulsun.Bunu ben idari yargıla
ma bakımından yukarıdaki fıkıra varken üstelik,bir önceki güvenlik
konusuna ilişkin bir fıkıra varken,bunu birazileri gitmiş bir hüküm
olarak nitelene gereğini duyuyorum ve demin arzelmeye çalıştım,ida
ri yargılamanın temel prensiplerine zıt bir hüküm olduğunu belirt
mek istiyorum.

Son değineceğim iki nokta var izin verirseniz,ve sanırım k
pek te uzun tutmadım,birisi kariyer meselesi.Bu konuda büyük tartış
malar cereyan etmiş ve bir hayli tartışma da cereyan ediyor.Fakat,
gerek bundan evvelki 69 tasarısının gerek bu tasarının açıkça beli
tiği gibi artık idari yargı da,adli yargı gibi bir kariyer olarak
düşünüüyor.Kariyer olarak düşünülmesiye benden evvelki sayın k
nuşmacının belirttiği gibi,dışarıdan elemanların bu mesleğe girmel
rini engellemeli,fakat bu mesleğin de tamamen kendi içindeki ele
manlara hasredilmesine de cevaz vermez.Kendi elemanlarına tabii ör
celik verecektir.Kendi elemanını idari yargı kendi içinde yetiştir
cektir,meseleye bu açıdan baktığımızda da kanunda büyük eksiklikle
v-ar.Yanlış hatırlamıyorsam,yine Gümrük Tekel,Maliye ve İçişleri İ
kanlığı memurlarına,yanılmıyorsam yardımcı veya mahkeme üyesi olma
sında kontenjan tanınıyor da mesleğin öz evladı-tâbirimi mazur gö
rün- olan yardımcı ve diğer kişilere,Danıştaya gitmekte veya mahke

başkanı olmakta kanuni bir müstesap, kontenjan tanınmıyor. Eğer bir kontenjan tanınacaksa, önce hakikaten ve bunu da bir kariyer olarak getiriyorsak kontenjanı belli esaslar dairesinde, yani dışarıdan intisabı da engellemeyecek, sekteye uğratmayacak bir biçimde meslek mensuplarına tanımakta çeşitli yararlar ve bildiğiniz yararlar var.

Son olarak İdare Hukukundaki bir parçalanmaya, belki de hadim olmayarak değinmek istiyorum.⁰ da şu; İdare Hukuku gittikçe genişleyen bir dal. Evelki gün yapılan bir seminerde, Doçent Özyörük'ün de belirttiği gibi, İdare Hukuku artık, âdeta diğer hukuk dallarını istilâ ediyor. Ve bu istilâ nedeniyle, yani kamu hukukundaki genişleme ile bir takım Medeni Hukuk meselesi olarak düşündüğümüz meseleler de bugün İdare Hukuku meselesi olarak beliriyor. Bunun yanında, bu yayılmanın yanında bir de teknikleşme ortaya çıkıyor. Uzmanlaşma ve teknikleşme ortaya çıkıyor ve biz bu teknikleşmeleri İdare Hukuku bütünü içinde mütalaa etmek zorundayız ki, bir tevhit ve bir sistem içine ve bir kalıp içine dökülebilelim. Aksi halde, her biri bağımsız birer dal olmak yoluna gider ki, bu da bir takım gereksiz parçalanmalara, ayrılmalara yol açar. Mesela bugün bir takım kavramlar ortaya çıktı, Kalkınma Hukuku, İmar Hukuku, Döviz Hukuku. Bunların hepsi İdare Hukukunun belli konuları, bunların hepsi İdare Hukukunun kendisi ve bu parçalanmaya maalesef Askeri İdari Yargıyı kurmakla, Anayasa hükmü ile başladık, bu tasarı ile de mali yargıyı getirmekle devam ediyoruz. Yani eğer mali konuların, İdare Hukuku dışında çok büyük özellik arzeden bir özelliği varsa, acizane iddia etmek cüretini göstereyim ki, diyebilirim ki bugünkü personel sisteminin de aynı özellikleri vardır, diyebilirim ki bugün aynı şekilde maden, döviz, transfer ve tahsis işlerinin de aynı derecede belki özelliği vardır.

Bu bir tartışma konusu.Aynı şekilde bir öğretmenler hukuku yaratabiliriz.İdare Hukukunu bu şekilde parçalayacaksak,o zaman İdare Hukukunu nerede bulup,nerede birleştireceğiz?B-u caı sual olur.Üstelik,bunların hangilerine de bir ayrı yargı mercii tanıyacaksak,konularımız Türkiye'de onbeş,yirmi tane bir ayrı yargı yeri ortaya çıkar.

Son olarak,-hep son olarak diyorum,uzatıyorum,kusura bakmayın- bu defa gerçekten son olarak bir noktayı daha arzedeğim, bugünkü 1961 Anayasası getirileriyle, Türk Danıştay ile Fransız Danıştay arasında acizane söyleyeyim ki büyük bir temel fark meydana gelmiştir.1961 Anayasasından evvel Danıştay,yargının içinde düzenlenmiş bir müessese değildi.Bu nedenle,Fransız tipine daha uyuyordu.Fransız'da da Danıştay, idarenin içinde mütalaa edilir ve hâkimleri hukuken bağımsız dahi değildir.Bu,İdare Hukukunun bilinen basit bilgileri.Halbuki 1961 den itibaren Türk Anayasa sisteminde Danıştay, artık bir Yüksek Mahkemedir.Biz,şu halde Fransa ile, Danıştayın temel yapısı ve devlet teşkilâtı içindeki yeri ve ilişkileri konusunda bir karşılaştırma yaparken,iki Danıştay arasında,iki Devlet Şurası arasında 1961 Anayasası ile beliren bu farkı da göz önünde tutmak zorundayız.Belki mali mahkemeler,Fransız sistemi içinde çok daha kolaylıkla kabul edilebilir,oraya maliyeden,şuradan,buradan gelen yargıyı yürütme ve idareden gelen elemanlarla kurulu bir yargı yeri,o sistemin içinde daha kabule şayan görülebilir.Fakat,Türk Anayasa sistemi için,üzerinde biraz daha düşünmek gerekir.

Teşekkür ederim ve saygılar sunarım.(Alkışlar)

YÖNETMEN- Buyurun efendim.

MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI HUK.MÜŞ.Vekili Hâk.Yb.EDİP GÜLTEK

Benden önceki konuşmacılar bir çok noktalara temas ettikl

ri için aynı noktalara temas etmemeye elinden geldiğince gayret edeceğim. Ancak, mahkemelerin bağımsızlığının sağlanabilmesi için idare-den ayrılması, idarenin baskısının mahkeme üzerinde azaltılması, üye seçilme şartlarında hâkim ve avukatlara imkân tanınması, bilhassa tasarıyı hazırladıkları anlaşılan üç bakanlık dışında, diğer bakanlık hukuk müşavir muavinlerine diyeceğim, kendi Bakanlığım için söz konusu değildir, birinci müşavirler Danıştaya üye seçilebileceklerdir, ikinci, üçüncü, dördüncü müşavirlerin durumu, hiç değilse idare mahkemesine bunlar seçilebilmelidirler. Danıştaya seçilme yeteneği olan kişiler, bu mahkemeye de seçilebilmelidirler.

Usul hükümleri yönünden Danıştay hükümleri alınmıştır. Danıştay Kanununda görülen aksaklıkların büyük bir bölümü, hazırlanmış bulunan tasarı ile, yani halen TBMM inde bulunan Danıştay Kanun tasarısındaki hükümler, bu tasarıya geçirilmiştir. Yalnız bu arada, diğer konuşmacıların temas ettiklerini fark edemediğim bir iki noktaya temas etmek isteyeceğim. Mesela 159 uncu maddede çalışmaya ara verme dava açma süreleri, çalışmaya ara verme günlerine tesadüf ederse, o takdirde tatili takibeden günde uzatılır diye bir hüküm var. Fakat bizatihi tatil gününe tesadüf ederse, buna ait bir hüküm yok. Danıştay Kanununda da yoktu, bir içtihatı birleştirme kararıyla halledildi. Bilmiyorum, ben mi yanlışlıyorum? 159 uncu maddede böyle bir hüküm göremedim. Böyle bir hükmün konulması faydalı olur kanısındayım.

Diğer yönü ile, idari yargıda bölünme olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Anayasada gerekli değişiklik yapılmış ve bu husus belirtilmiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi diye bir yargı organı kurulmuş, asker kişileri ilgilendiren idari eylemler ve işlemler hedeniyle açılacak davaların, bu mahkemede görülmesi Anayasa hükmü gereğidir

ve 1602 sayılı Kanun da çıkmış bulunmaktadır. Hazırlanan tasarı, bütün idari işlem ve eylemlerin evveleminde kurulmakta olan idare mahkemesinde görülmesini derpiş etmektedir. Bu hüküm, Anayasa ile çelişir durumda olsa gerek. Bu bakımdan asker kişilere ilişkin idari işlem ve eylemlerin Askeri İ-dare Mahkemesinde görüleceğini tekrar burada teyit etmek gerekecektir sanırım. Çünkü, sonradan çıkacak bir olacaktır. Bakamayacağı davalar arasında onlar da belirtilirse faydalı olur sanırım.

Sabrınızı taşımadığımı sanırım. Hepinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETMEN- Buyurun efendim.

DANIŞTAY 12. DAİRE ÜYESİ ORHAN ÖZDEŞ- Her şeyden evvel, idare mahkemeleri meselesini yüksek huzurunuzda tartışma konusu yapabilmek imkânını sağladığı için sayın Faruk Eremler teşekkür ederim. B

Bu tasarı üzerinde yapılan eleştirmeleri hakikaten dikkatle takibettim. Bir kısmında galiba anlaşılammadan mütevellit eleştiriler oldu, bir kısmında da hakikaten istifade edeceğimiz eleştiriler oldu. Ancak, bu eleştirilerin bir kısmında biz başta da mutabıktık, bundan evvelki tasarı arkadaşlarımla elinde varsa ki Nomerde daha evvel 69 tasarısı vardı. B-u tasarı ile onun arasında büyük bir fark var, doğrudur. Bu eleştirilerin bir kısmı öteki tasarıda yer almıştı, fakat bizim kudretimiz tek başımıza bizim yaptığımız, daha doğrusu biz yapmamıştık onu, bakanlıklar arası ve üniversiteler temsilcilerinin de iştirakiyle bir yüksek kurul tarafından bir alt komisyon kurulmuş ve tasarı o alt komisyon tarafından hazırlanmıştı, ama biz o tasarıyı yürütemedik. Bu sebeple, eleştirilere hedef olan bazı tavizleri vermek zorunda kaldık. Bu tavizin en büyüğünü de Maliye B

kanlığına, veya Maliye Bakanlığının ısrarı üzerine vermiş bulunuyoruz. Netekin, Maliye Bakanlığının ne istediği de kesin anlaşılmadı. Maliye Bakanlığının mensubu ayrı üç şahıs, ayrı ayrı da fikir beyan ettiler. Buna rağmen uzun gayretlerle bu son şekli verebildik. Bir kısım eleştirilere hakikaten ben de iştirak ediyorum, ama kudretimin dışına çıktığı, nihayet bir Hükümet meselesi, bu tasarı Hükümetten de o zaman geçmeyecekti, hiç bu kurulmayacaktı, netekin on senedir kurulamadı. Her bütçe yılında her Devlet Bakanı bunu getireceğini vaadetti, vaadettiği halde gelmedi. O itibarla, bu sefer hiç olmazsa Hükümetten geçirme başarısını gösterdik sayıyoruz kendimizi.

İdare mahkemelerine lüzum var mı? meselesi, eleştiriler arasında yer aldı. İdare mahkemelerine iki sebeple lüzum var. Birisi, bir defa ^A Anayasa emri olarak idare mahkemelerinin kurulmasına lüzum var. Bölge tâbirini kullanmıyorum, çünkü bölge tabirine de İçişleri Bakanlığının alerjisi var. Bölge İdare Mahkemeleri idi Kanunun ismi, bölge silindi, idare mahkemeleri oldu. İkincisi, maddi bakımdan buna lüzum var. Yani ^D Danıştayın ne nisbette olursa olsun-Fransayı orada biz bir misal olarak zikrettik, yoksa sayın arkadaşımızın söylediği gibi asla Fransa ile mukayese ettiğimiz için değil, çünkü Anayasalarımız birbirinden çok farklı, ^D Danıştaylarımızın kuruluşu da bugün birbirinde çok farklı, ve idare mahkemeleri kuruluşu da Fransadan çok farklı, kendimize özgü, kendi uygulamamızın bizde biriktirdiği neticeleri almak suretiyle tasarımı hazırlamış bulunuyoruz. Bir bu bakımdan da zaruri görüyoruz. Üçüncüsü, bölgeye de götürsek, yine hizmeti her vilayete, her ilçeye götürmemiş olacağız. Her ilçede bugün, senelerce adli yargı vardır, fakat her ilçede hâkimi, bugün, Adalet Bakanlığı temsilcisi arkadaşımız da kabul ederler, her ilçede hâkimi temin ede-

Bu itibarla birden bire bunu da yapabilmek imkânına sahip değiliz.Bu bir bütçe meselesi,iki,eleman meselesi.Bu itibarla iki şekilde de idare mahkemesine lüzum var,Anayasaya göre niçin lüzum vardır? Artık bunu burada benden evvelki konuşmacılar,arzettiler, o itibarla ben de tekrar arz etmek istemiyorum.Yalnız,961 Anayasası yürürlüğe girdiği zaman,hakikaten Danıştay büyük bir hukuki problemle karşı karşıya kaldı.Bu da şu idi,Anayasanın 7 inci maddesi,y-argı yetkisini bağımsız mahkemelere vermiştir.Anayasanın 31,32,131, 132,133 ve 134 üncü maddelerinde mahkeme tâbiri kullanılmıştır,halbuki öbür tarafta 114 üncü maddede ve 140 ıncı madde tutmuş,yargı mercii tâbirini kullanmıştır.Bizde mevcut idare içinde olmakla beraber yargısal karar veren ve yargılama usulüyle karar veren 16 kadar müessese var.^B Bu müesseseler,Anayasa yürürlüğe girdikten sonra acaba yargısal karar verebilecekler mi? meselesi,hakikaten Danıştay için bir hukuki problem olmuştur.İçtihatlar zor şekilde,yani biraz zorlama kabul etmektâzım,biraz zorlama ile onların geçici 7 inci maddeye göre iki sene içinde kurulması lâzım gelen müesseselerden olmadığı,kaldırılması lâzım gelen müesseselerden olmadığı yolunda biraz geçici zorlama ile,itiraz ve tenyiz komisyonları da dahil,mevcudiyetini muhafaza edebilmiştir.Bunu şunun için arzediyorum ki,idare mahkemelerinin kurulması bu sebeple de hukuki bir zorunluk halini almıştır.

Bundan sonra,ilk defa,tasarı hakkında genel bir bilgi vermek istiyorum.Bu tasarı esas olarak üç kısmı ihtiva ediyor,kuruluş,yargılama usulü ve elemanlarının tâbi olacağı hükümler,Devlet Memurları Kanunu karşısında.Kuruluştaki,İdare Mahkemeleri Yüksek Kurulu ve görevleri,biraz,eleştirici arkadaşlarım tarafından birbirine karıştırıldı,bu itibarla da,idare mahkemelerinde görev alacak hâkimler üzerinde idarenin bir etkisi olacağı eleştirisi yapıldı.Tasarıdaki

şekil böyle değildir. Bu etkiyi biz de düşündük ve bunu önlemek içindir ki, bir merkez kurulu kurduk. Dikkat edilirse, hâkimin özlük işleri hakkında karar alma yetkisi Merkez Kurulundur. Yüksek İdare Kuruluna üç bakanlık mensubunun alınması iki sebebe dayanmıştır; siyasi sebepler dışında iki esas sebebe dayanmıştır, bir tanesi, bu üç bakanlık en çok idari işlemleri dava konusu olan bakanlıklardır. Maliye Bakanlığı vergiler dolayısıyla, Gümrük ve Tekel Bakanlığı ithale terettüp eden bütün vergiler dolayısıyla, İçişleri Bakanlığı da valilerinin aynı zamanda Hükümetin temsilcisi olması ve geniş mikyasta idari tasarruflarda bulunmuş olması sebebiyledir. Fakat bunların komisyondaki yetkisi gayet mahduttur. Hâkimi etkileyecek seviyede değildir. İlk hizmete alınıştaki seçime iştirak edebiliyorlar, bir de idare mahkemelerinin nerelerde kurulması lâzım geldiği hakkında karar verebiliyorlar. Ve bir de idare mahkemelerinin o bölgelerde lüzum kalmamışsa- kaldırılması veya başka bir bölgede yeniden kurulmasında karar verebiliyorlar. Buna iştirak etmelerinin sebebi de, arkadaşım çok güzel işaret ettiler, elimizde hakikaten düzgün bir istatistik mevcut değil, yani Türkiyede nerelerde, hangi muntakadan ne kadar dava gelmektedir? Bu davaların nevilerine göre ayırımı yapılmış değildir. Sadece, bunu Danıştayın yapmasına imkân yoktur. Ancak bu üç Bakanlık ta Danıştayın yanında yer alırlarsa, bunu yapabilirler. Bu itibardır ki yüksek İdare Mahkemeleri Kuruluna bu üç bakanlık temsilcisinin de gelmesi şarttır. Hiç bir şekilde bunun Anayasaya aykırılığı yok. Çünkü, kararlar ekseriyetle alınacak, zaten diğer altı üye, tamamen bağımsız yüksek hâkim olan üyelerdir. Ve tabii ki kararlar danihayet yürütmenin bir etkisini sezerlerse, üç kişi devamlı şekilde ekalliyette bırakmak yetkisine sahipler. Bu itibarla bunda endişe edilecek bir husus biz görmedik. Merkez Kuruluna başka elemanlar alınmadığı

şeklinde de eleştiri yapıldı. Bizce işte asıl o Anayasaya aykırı olurdu. Netekim bunun bir misali var. Biliyorsunuz Anayasanın son tâdlinde Yüksek Hâkimler Kurulu sadece Yargıtay üyelerinden kurulmuştur ve Yargıtay Genel Kurulunca seçilecek denmiştir. Biz, Anayasanın kabul ettiği prensibi, idare mahkemeleri için de kabul ettik ve bu Kanuna geçirdik. Yani, Danıştay Genel Kurulunun muayyen süre için kendi arasından seçeceği üyeler, merkez kurulunu teşkil edeceklerdir. Aynı zamanda Yüksek İdare Mahkeme Kuruluna da iştirak edeceklerdir. Her iki yerde de başkanlık, bir daire başkanı seçilmişse, onun, dâğılse en kıdemli üyenidir. Yani yine yüksek hâkimin elindedir ve özlük işleri tamamen merkez kurulu üyeleri tarafından yapılacaktır.

Bu itibarla, İdare Mahkemeleri Yüksek Kuruluna etki yapabileceği şeklindeki eleştiriye biz bu sebeplerle vârit göremiyoruz.

Denetimin tüzükle yapılıp yapılmaması meselisi üzerinde duruldu. Şimdi denetim tamamen yüksek hâkimler tarafından yapılacak. Bu itibarla bunun tüzükle yapılmasında bir mahzur görmedik. Ben mukayese için söylemiyorum, hakikaten Anayasalarımız farklı fakat Fransısta da bu denetim bir tüzükle yapılmaktadır. Bizim Anayasamızın, denetimi tüzükle yapılacağına mâni bir hükmü mevcut değil. Yargılama usulüne ait bir hüküm tüzükle getirilemez, doğrudur. Fakat denetimin şu şekilde veya bu şekilde yapılacağı, teftişlerin şu veya bu ayda yapılacağı gibi hususların tüzükle belirtilmesinde Anayasaya bir aykırılık bulunduğu kanısında değiliz.

Kuruluş olarak zaten iki ana kuruluş var. Disiplin yönünden yeni kuruluşlar kurmadık, üst mahkemede disiplin cezaları vermeye yetkili olan kurulları aynen burada da kabul ettik. Yardımcıya Danıştay Yönetim ve Disiplin Kuruluna, üye ve başkansa Yüksek Disiplin Kuruluna vermek suretiyle kendilerini disiplin bakımlarından teminatlı kıldık.

yetler önüne çıkarmış oluyoruz.Hiç bir şekilde bu heyetlere yürütmeden iştirak eden kimse de mevcut değildir.Bu itibarla,kuruluştaki bu noktalarda bir aksaklık görmüyoruz.

Mühim bir mesele,nitelikler meselesidir.Bir noktada eleştirisi olmadı,ben olacağını zannediyordum, o da 11 inci maddenin başındaki 3.derece meselesidir,yani 3.dereceyi kazanılmış hak olarak almış olanlar,ancak bölge idare mahkemeleri başkan ve üyeliklerine seçilebileceklerdir.Affedersiniz,4 üncü derece.Bunu biz 3.derece olarak koymuştur,Maliye Bakanlığının itirazı üzerine 4.dereceye çıktı,fakat biz bunu Danıştay Kanunundaki,şimdi tâdilde giden şekliyle,Danıştay üyesi seçilebilmek için 2.dereceyi müstesap hak olarak almış olana getirmek ve muayyen bir tecrübeye geldikten sonra ancak idare hâkimliği yapabilmek yetkisini kendisine verebilmek için şahıslara,asgari 4.derecede tutmak mecburiyetinde kaldık.Bu hususta hakikaten Maliye Bakanlığı ile aramızda büyük bir görüş ayrılığı oldu,Maliye Bakanlığı,Sahir beyden biraz daha değişik,biraz daha ileri düşünüyorlardı,sadece avukatlık hizmetinde,yani vergi dairelerine şimdi hukuk mezunu alıyorlar,vergi dairelerine aldıkları hukuk mezunlarını değil,sadece orada tahakkuk ve tarh yapan memurları dahi bölge idare mahkemelerine üye yapabilmek için tekliflerde bulundular.Biz bunları iki noktadan mahzurlu gördük.Bir defa,karar vermek,o maddenin niçinöyle yazıldığını anlamak başka,maddeyi motomo ezberleyerek ona göre vergi tahakkuku tarhi yapmak birbirinden başka şeylerdir.Bu itibarla ikisini ayırdık.

Şimdi,ikinci noktada hakikaten tereddüde düşmüştük.Fakat henüz bugün kurdukları teşkilâtta daha 10.,9. derecede bulunuyor bu avukat arkadaşlarımız,Bu itibarla şimdi birden bire onu bir idare mahkemesinin bir hâkimi haline getirmenin de mahzurlu olacağı bizce aşikâr gibi görünüyor.Bu itibarla alamadık,ama hem o teşkilâtın ku-

rulması ki o teşkilatta henüz kanun şeklini almadı, kurulması da v
çalışmalarının aldığı neticelerden sonra tâdil yapmak mümkün. Bu n
tada bir mesele üzerinde bilhassa durmak isterim; sayın arkadaşım,
idari yargıyı ve İdare Hukukunu parçalıyoruz dediler. Biz, kendisi
ay-ni fikirdeyim- on senedir bunun parçalanmaması için mücadele
tik ve bazı eksik gördüğümüz tâvizleri de sırf parçalanmayı önleme
için verdik. Yoksa, bizden evvel iki tasarı Bakanlar Kuruluna sunul
B-irisi İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış bir tasarı idi,
risi de Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmış, yalnızca vergi mah
kemelerine istinadeden bir tasarıdır. Bu işin daha evveliyatı vardı:
Kurucu Meclis zamanında yine Maliye Bakanlığı Kurucu Mecliste Ana
saya bir yüksek vergi mahkemesi koydurmak istedi. Bu da Danıştayın
o zaman gösterdiği idari yargıyı parçalamamak gayreti ile önlenmiş
tir. En son, 961 Anayasasında yapılan son tâdilde yine Maliye Bakan
ğı bu tâdilden istifade ederek Anayasaya tekrar yüksek vergi mahk
m esini ve ayrı bir vergi yargısı manzumesini getirmek istedi. Bu
yine bizim gayretlerimizle önlenmiş oldu. Biz de parçalanmasının a
hindeyiz. Fakat, şu kurduğumuz sistemle parçalanma değil, ihtisas hâl
oldu. Biz burada parçalanmadık, üst kurul müşterek, yalnız görev taks
var ve bakacak mahkemeye, vergi davasına bakacak mahkemede olsun, id
davalara bakacak mahkemede olsun, gümrük vergilerine bakacak mahke
de olsun, kısmen ihtisasa daha önem verdik. Sebebi, bidayet mahkemesi
dir. Nasıl olsa üstte bir temyiz mercii vardır, orası hukuki yönü, b
içtihat muhakemesi olarak hukuki yönü tayin edebilir, yanlışlıklar ol
sa düzeltilir, ama teknik hatalar da ihtisas mahkemesi şeklinde yü
mesi suretiyle önlenmiş olabilir şeklinde düşündük. Bu itibarla, te
kilâtı bu şekilde bir bütün olarak ele aldık. Maliye Bakanlığının, l
disinin, idare mahkemeleri içine dahil olmakla beraber her istediği

yerde idare mahkemesi dışında vergi mahkemesi kurabilmesi yetkisi kanuna konsun dediler.Ona da şiddetle karşı koyduk,bu bölünmeyi önlemek için.

Kanunun ikinci bölümünü yargılama usulü teşkil ediyor.Yargılama usulündeki eleştiriler,daha ziyade Danıştay yargılama usulünün idare mahkemelerinde de tekrar edildiği yolunda oldu,bir.İkinci eleştiri Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun tamamen bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde tamamen idare mahkemeleri,Danıştayda da uygulanması şeklinde eleştiri oldu.Üçüncüsü de,sözlü yargılama usulünün, idari yargıya da getirilmesi şeklinde oldu.Birinci eleştiriye,ben şahsen iştirak edemem,şahsen derken Danıştay olarak iştirak edimiyoruz.Çünkü,önünde yıllardan beri uygulanmış,alışılmış,halkın da alıştığı bir yargılama usulü var.Biz,mümkün olduğu kadar bunda değişiklik yapmamaya,halkı yeni usullerle karşı karşıya getirmemeye çalıştık.Bu itibarla da bölge idare mahkemelerinde aynı usulü takip ettik.Ancak,eksik olan noktaları tamamladık ve bir de tabii ki görevleri göstermek mecburiyetindeydik,gözeve ait hususları gösterdik.İkinci eleştiriye gelince; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu,bütün hükümlerinin idari yargıda uygulanmasına fiilen imkân yok.Çünkü,bugün idari yargıda kabul edilmeyen pek çok müesseseler,Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda vardır,yemin gibi,şahadet gibi,ıslah gibi filan.Bu itibarla,ancak idari yargıda uygulanabilecek olanlara atıfta bulunduk.Nihai gaye tabii ki bölge idare mahkemelerinde kurulup,muayyen sene işledikten sonra tamamen müstakil bir idari yargılama usulü yapmaktır.Bu itibarla,sayın arkadaşımızın o şekildeki eleştirisine iştirak edirim ama,bu biraz daha erken.

Eleştiriler arasında,Danıştay Başkanına bu Kanunda görev verildiği eleştirisi de var.Danıştay Başkanının yargısal fonksiyonu vardır,buna göre kendisi idari işlem yaptığı takdirde bu yargısal

Danıştay Birinci Başkanının yine idari görevleri var ve bundan dolayı Danıştay Başkanlığı aleyhine dava açılıyor, açılmıştır da ve hattı iki tanesi de iptalle neticelenmiştir. Vardık tabii ve olacaktır. Çünkü, idari görevde Danıştayın sevk ve idaresi kendisinde olduğuna göre, bu itibarla verilen görevde bundan bir farklılık arzetmeyecektir. Bizim esas yaptığımız tasarıda, İdare Mahkemeleri Yüksek Kurulu Başkanına verilen görevlerin hepsi Danıştay Başkanında idi. İki başlı bir kuruluş olmasın, idari yargı manzumesi tek olarak kurulsun, yine müstakil merkez kurulu vesaire olsun ama onun Başkanı yine Danıştay Başkanı olsun demiştik. Onu, maliyeci arkadaşlarımıza kabul ettiremedik.

Yönetmeliklerin, İdare Mahkemeleri Yüksek Kurulu tarafından hazırlanıp, niçin Danıştay Başkanı tarafından yayınlandığı soruldu. Bu, bir Anayasa zarureti. Çünkü, Anayasayada, yönetmelikleri yayınlatabilecek müesseseler tasrih edilmiştir. Bunların dışındaki müesseselere yönetmelik yayınlamak mümkün değil. Yönetmeliği, yayınlanmayınca da y-ürürlüğe koymak mümkün değil. Bir çıkmaza giriyoruz. O zaman tabii ki Danıştay Başkanı o yönetmelikleri Danıştay adına yayınlamış olacaktır.

Nitelikler içinde başyardımcılık ve avukatlık alındı da, senenin on seneye indirilmesi teklif edildi. Doğru bir görüşür. Komisyon içinde bu görüş münakaşa edildi fakat ekseriyet sağlamamıştı. Doğrudur. Başyardımcı alınmamıştır dedi sayın Nümer, halbuki başyardımcı var da, o zaman niçin alt derece mahkemesine gidiyorsunuz? Şerhinde bir mütalaa düşünülebilir ikinci derece olunca. O tabii başyardımcının tercih edeceği bir iştir.

Bir ayırma meclisi kurulması daha iyi olur şeklinde bir eleştiri var. İşte merkez kurulu zaten bu görevi yapacak olan kuruldur.

telik te yalnız yüksek hâkimlerden müteşekkildir. Başka yerlerden manın Anayasaya uygun olmayacağı kanısındayız.

En mühim mesele, bölge idare mahkemelerinin görevlerinin tâni idi. Burada iki sistem var. Bir tanesi, bölge idare mahkemelerinin revlerinin, Fransızların yaptığı gibi teker teker sayılması. Bir tasi de, bakamayacağı işleri tasrih etmek suretiyle onların dışındaki- rin idare mahkemelerinin görevi olduğunu kabul etmek. Biz ikinci stemi tercih ettik. Bunun sebebi, çok çeşitli kanunlar var ve bugün arenin yetkileri genişlediği gibi, görev alanı da çok genişlemiş ziyette. Bu kadar çeşitli kanunlar içinde ve idarenin bu kadar geşleyen görevleri arasında, bölge idare mahkemelerinin görevlerini ymak çok zor oldu. Bundan atlama olduğu takdirde, bu görevlerin mü- n bir kısmını, çok basit olmasına rağmen bu görevler, bakarsınız. Da- ştayın ilk derece mahkemesi olarak bakmak mecburiyetinde kalacağı bi birsonuçla karşılaşabilirdik. İdare mahkemelerinin bu şekilde revini tayin ettikten sonra, bir idare mahkemeleri kurulu ki, zanne- yorum Adalet Bakanlığı temsilcisi arkadaşımızın ona itirazı vardı, are mahkemeleri kurulu kuruldu. Bunun sebebi malûn, hiç bir zaman ari yargıyı adli yargı ile mukayese etmemek lâzım. İdari yargıda as, yargılanan idare falan değil, tesis edilmiş olan işlemdir. Bu iş- nin mahiyetine göre mahkemeyi tayin etmek daha doğrudur. Onun için- e ki kanunda tadat ettiğimiz bazı hususları iki mahkemenin bir ara- mütalaa etmesinde fayda gördük. Danıştayda da bu zarureti doğuran tte bir temyiz mercii olmaması değildir. Tasarrufların mahiyetinden şmaktadır. Mesela bir Bakanlar Kurulu kararının tek bir daire göre- içine verilmemesi, Dava Daireleri Kurulunda görülmesi, üstte bir nyiz mercii olmadığından değil, Bakanlar Kurulunun çok geniş düzen- yici tasarruflarda bulunmak yetkisine sahip olmasındandır. Bu kadar

geniş bir tasarrufa ait kararnamenin tek bir daire tarafından iptalinin daha sakıncalı olduğu kanaatindeyiz. Bunun, daha geniş bir kur tarafından mütalaa edilerek iptali veya davanın reddine o kurulun karar vermesi faydalı olur. Bu itibarla, bunu küçük mikyasta bölge : re mahkemelerinde de tekrarladık, tasarrufların mahiyetine göre.

Sahir Dinçman arkadaşım bir nokta üzerinde ısrarla durdu. Vergi davası tâbiri kullanılsın, ve vergi davası da artık klâsik idari dava türlerinden ayrılsın. Ben bundaki esas fikri anlayamadım. Vergi davası diye özel bir dava türü meydana getirmeye de lüzum olmadığı kanısında değiliz. Çünkü, nihayet vergide vergi idaresi tarafından yapılan bir tarh ve tahakkuk işlemidir. Bir idari işlemdir. İstisna itiraz komisyonuna gitsin itiraz, yine neticede iptal edilip edilmemesi mevzuubahistir veya işlemde değişiklik yapılması mevzuubahistir. Bölge idare mahkemesine gitse de aynı şeydir, tipik bir iptal davasıdır, hiç bir zaman tam yargı davası veya tazminat davası sınıfında değildir. Bu itibarla ayrıca bir vergi davası türü koymak lüzum hissetmedik. Danıştay Kanununun 31 inci maddesindeki idari dava türlerinin idare mahkemelerinde de tekrarlanması zaruri idi. Gayet tabii ki oradakiler doğrudan doğruya görev maddesidir. Bir iptal davası bakıp bakamayacağını idare mahkemesine söylemek lâzımdı, bir tam yargı davasına bakıp bakamayacağını söylemek lâzımdı, bir yorum davasına bakıp bakamayacağını söylemek ve idari mukavelelerden doğan davalara bakıp bakamayacağını söylemek lazımdır. Şimdi bunların hepsini bakacak. Yorum davaları üzerinde Sahir Dinçman arkadaşımın verdiği misal, uygulamaya veya getirdiğimiz tasarıdaki metne uymamaktadır. Sebep, idare mahkemesinin bakacağı yorum davası, işlemin esas yorum istenilen işlemin iptali kendi yetkisinde ise, onun yorum davasına bakacak. Yoksa bütün yorum davalarına bakacak değildir. Eğer işlemin

iptali doğrudan doğruya ilk derece olarak Danıştayın yetkisi gö-
ründe zaten idare mahkemesinin buna bakabilmesi mevzu bahis değil.
Yorum davasının temyiz edilmesi sebebiyle işin uzayacağı iddiası,
üzerinde durulabilir. Ancak zaten yorum davaları da tipik davalar.
Üzerinden seneler geçtikten sonra bu işleme dayanılarak özel hukuk
sahasına giren bir durumla karşılaşıldığı takdirde, adliye mahkemesi-
ne açılacak bir davada meydana gelen bir husustur. Danıştayda da şim-
live kadar aşağı yukarı üç beş taneyi geçen bir yorum davası ile
karşılaşmış değiliz.

İdari mukavelelerden doğan davalara gelince, idari mukavele-
nin hududu üzerinde durmak lâzım. Bütün Türkiyeye şâmil idari mukave-
le yapılabilir, büyük bölgelerde imtiyazlar verilebilir, bir de daha
lar, daha mahdut etkili idari mukavele de yapılabilir. Dar ve mahdut
etkili bir idari mukaveleden doğacak ihtilafın, doğrudan doğruya Da-
nıştaya getireceksek, zaten idare mahkemeleri kurmaktan maksadımız
nedir? O itibarla idari mukavelenin mahiyetine ve ağırlığına göre
bir kısmı Danıştaya, bir kısmı da idare mahkemelerine bırakılmış bu-
lunmaktadır.

Sürenin otuz güne indirilmesi ve Danıştayda altmış gün olma-
sı meselesi de üzerinde duruldu. Danıştay yargı yetkisi bütün Türkiye
mahdutları için, halbuki bölge mahkemelerinininki mahdut. Bir de sür'at
istiyoruz, bir de idareye mütemadiyen altmış gün tanıyalım diye müd-
let uzatmak istiyoruz. İdare aslında işlemini tesis ederken, işleminin
bütün dokümanlarını da hazırlamak mecburiyetinde ve savunmasında da
bu dokümanları Danıştaya sunmak mecburiyetinde. Ama bizde idare tabii
ki aksiyor ve bunları her zaman vaktinde veremiyor. Fakat otuz gün-
lük müddet te az bir müddet değildir. Bu itibarla Danıştaydaki bütün
Türkiye için şâmil olan altmış günü o bölge için de kabul etmek bi-

raz idareye fazla zaman vermek idari işlemin de daha fazla askıda kalmasına sebep olmak gibi düşündük.

Eleştiriler arasında yardımcılığın açık olması meselesi Sahir Dinçman arkadaşım bunu söylediler. Şimdi meslek mensuplarını ikiye ayırarak mütalaa etmek lazım. Bir, Başkan ve üyeler, bir de yardımcılar. Bizim kariyer haline getirmek istediğimiz, yardımcılık sınıfıdır. Yoksa üye ve başkanlar için yalnızca içeriye inhisar etme, kapanma bahis konusu değil. Yardımcılıkta Danıştayda biz bu uygulamanın çok büyük-üfkaydasını gördük. Yeni mezun arkadaşları sıkı bir itihana tâbî tutuyorsunuz, alıyorsunuz ve kendiniz yetiştiriyorsunuz. Hakikaten üç dört sene sonra büyük birer kıymet oldular. Yardımcılık bir nevi raportörlük daha doğrusu, uzun çalışmalarından sonra gelip devamlı yazmak ve okumak pek iyi neticeler vermiyor, bunu Danıştayda uzun müddet tecrübe ettik. İkincisi, tamamen hâkim statüsü içinde olan arkadaşlarımız. Ve artık, Devlet Memurları Kanununa da tâbî değil. Devlet Memurları Kanununun 1. maddesi hâkimleri ve hâkim sınıfında olanları kanunun kapsamı dışında bırakmıştır. O itibarla tıpkı adli yargıda olduğu gibi, biz meslek mensuplarını da bir disipline bağlayarak bir kariyer haline getirmeyi daha faydalı gördük.

Sayın Dinçman arkadaşım bir de nakil cezası üzerindedurdular. Devlet Memurları Kanunundaki cezai hükümlerin uygulanmasını söylediler. Demin de arzettim, artık Devlet Memurları Kanununa artık tâbî değil bu mensuplar. Ancak biz burada Hakimler Kanununu örnek aldık. Hâkimler Kanununda da iki türlü nakil vardır. Bir, cezaen nakil, bir de normal nakil vardır. Burada kastedilen cezai nakildir ve hangi valde verileceği de gösterilmiştir. Cezaen naklin tabii ki normal nakilden bir farkı olacak, siciline cezaen nakledildiği işlenmiş olacaktır. Bu, merkez kurulu tarafından da terfi zamanı geldiğinde dil

Bütçenin Başbakanlık eliyle yürütülmesi, eleştirilerden bir tanesi idi. Burada zaten aynı usul takib edilmiştir. Ancak bütçe tekniği bakımından müstakil bir idare mahkemeleri, bu adli yargıda kolay adli yargıda Adalet Bakanlığı bütçeyi yapıyor, Yüksek Hâkimler Kurulu nihayet ona yardımcı oluyor. Adalet Bakanlığı da bütçeyi yürütüyor. Burada böyle bir organa ihtiyaç var. Danıştay, kendi bütçesini hazırlayıp Başbakanlık aracılığı ile yürüttüğü için o bütçenin altına ayrıca yine idare mahkemeleri bütçesi diye müstakilen bütçe konulacak, idare mahkemeleri bütçesi olarak total gösterilecek ve bu bütçe yine Başbakanlık aracılığı ile Danıştay bütçesinin altında geçecektir. Bunun bir zaruri tarafı daha var; kadro meselesinde de biliyorsunuz hâkim sınıfında olanların kadroları torba kadro içine girmemekte ve bütçe kanununda bir maddede yer almaktadır. Böyle hareket ettiğimiz takdirde zaten kadrolarını da Yüksek İdare Mahkemeleri kendileri yapmış ve hazırlamış olacaklar, yani yürütmenin elinden kurtulmuş bulunacaklar. Aksi takdirde yürütme isterse kadroyu verir, isterse kadro vermez şeklinde hareket edebilir.

Kanunun tümü üzerinde sayın arkadaşım konuşurlarken, Fransadan tamamen ayrıdır, bir Türk Hukuku artık yerleşmiştir, Fransa ile mukayese ve taklit etmemek lâzımdır dediler. Kendi fikirlerine ayne iştirak ediyorum. Ve tasarı da zaten Fransa taklidedilerek yapılmamıştır. Biz de bütün gayretimizle artık Türk Danıştayının, daha doğrusu Türk idari yargı manzumesinin kendi idari yargı sistemini de tayin etmesi ve idare Hukukunda kendi öz kaynaklarına dayanması tezindeyiz. Netekim dört yıl önce yayınladığımız 100 Yıl Boyunca Danıştay adlı kitapta, ilk defa kaynak olarak Danıştayın derli toplu bir tarihçesini, bulabildiğimiz kadar belgelerin orijinallerini tetkik etmek suretiyle hazırlamaya çalıştık. Bu yola da yönülmüş bulun-

Sözlü yargılama üzerinde hakikaten münakaşa edilir, doktrin-
de de münakaşalı. Bugüne kadar bizde hâkim olan görüş, idari yargıda
sözlü yargılama usulünün cari olduğu, çünkü zaten yargılananın taraf-
lar değil idari işlem olduğu, idari işlemin kanuna veya hukuka uygun-
luğu veya aykırılığı olduğudur. Bu itibarla, bu fikir üzerinde sayın
arkadaşıma bugünden iştirak edemeyeceğim. Ama, bölge idare mahkemele-
ri kurulduktan sonra acaba iki sistemi meczeden, yoksa her gün duruş-
ma yapsın, gelsin müdür kendini savunsun. Yani bugünkü sözlü yargı-
lama usulünü getireceksek, bunun işlemesi de idari yargıda mümkün
değil. Büyük zaman kaybına sebep olur. Buradaki maksat, hâkimin, idare-
nin zaruretlerine inmesi, idarenin bu işlemi ne maksatla tesis etti-
ğine daha yakından vakıf olması ise, bu, sözlü yargılama usulünden zi-
yade, idarenin savunmalarını daha etraflı ve daha samimi vermesine
bağlıdır. Tehiri icralarımız, savunma alınmadan veriliyor diye tenki-
dediliyor. Biz savunma geldikten sonra gördük ki, işlemi tebliğ edi-
len işlemdeki sebep başka, seni naklettim diye, yetkili idare ajanı
tarafından imzalı tebliğ edilen işlemdeki sebep başka, savunmada ile-
ri sürülen sebep başka. Bu, her zaman karşımıza çıkan husustur. Bu, daha
ziyade idarenin samimi olmasına bağlıdır. Bu da bir zihniyet mesele-
sidir.

Kanun sözcülüğü müessesesinin niçin kaldırıldığını sayın ar-
kadaşımız sordular. Şunu samimi olarak itiraf etmek lâzımdır ki, kanun
sözcülüğü müessesesi bizde, Fransada yaptığı fonksiyonu ifa edememiş-
tir. Ama üst mahkemede buna zaruret var. Ayrı bir hukuki görüşün be-
lirtilmesine ve bu görüşün heyet tarafından göz önüne alınıp kendi
düşünüş tarzı ile bunu karşılaştırdıktan sonra bir karara varmasında
tabii ki büyük fayda var. Bu itibarla Danıştayda muhafaza ettik. Fakat
idare mahkemelerini daha ziyade ihtisas mahkemesi halinde kurduğumuz

nasıl olsa üstte de bir geniş temyiz mercii bulunduğu için burada r'atil önleyeceği ve fazla da fayda sağlayamayacağı endişesiyle nun sözcülüğü müessesesini idare mahkemelerine kadar indiremedik. gulamanın ne netice vereceğini ileride göreceğiz.

63.üncü maddede bir eleştiri oldu.Bu eleştiri son fıkra ile gilidir.Bunun üzerinde bakanın veya valinin veya T.Cumhuriyeti ile şka bir devlet arasındaki münasebetlerin gizliliğini veya onların şterek güvenliğini ortaya koyacak bir mesele varsa,bunu bakan gönrmemekte serbest.Gönderdi.Netekim,bizde açılan biriki tazminat da-sında NATO tarafından Türkiyede inşa edilen ve sadece Genel Kur- yca bilinmesi lâzım gelen belgelere dayanılarak tazminat davası ıldı.Genel Kurmay da bunu gönderdi.Tamam.Ama bu belgeyi niçin nderdi? Yüksek Hâkimlere itimat ederek gönderdi.Bu belgeyi gönder- yelim diyebilir,heyet te bu belgeyi tetkik edemedi karar vermek rumunda kalabilirdi.Şimdi,alt fıkra olmadığı takdirde o zaman ne- secektir idare? Bu tip belgeleri göndermeme yoluna gidecektir. nunda açık hüküm olduğu ve İdare Hukukunda da idari yargıda da ulü hâkim kendi yaratır açık hüküm olmadığı takdirde fikrine da- narak ta göstermedik.Ayrıca bunun dışında,bazen bu iki unsura da- amamakla beraber,yani ne devletin güvenliğini tehlikeye sokacakka- c mühim,ne de iki devlet arasındaki münasebetleri bozacak kadar aim olmayan bir belge olabilir ama bu yine de idareden başkasının rmemesi lâzım gelen belge olabilir.Sicil gizli,memurun sicilinin tkiki lâzım.Bize gönderildiği anda gizli olan sicil aleniyete çı- yor,eğer taraflara bunu göstereceksek.İşte bence idari yargının, li yargıdan bir farkı da bu.İdari yargı hâkimi,karşı taraf kendi- ni savunmasa da orada gördüğü aksaklıkları nazarı itibara alacak. ni savunmasına mutlaka ihtiyaç yok kanısındayız.Bu bir özelliktir.

başka bir sual sorulursa o suallere de cevap vermeye hazırım.

MA LİYE BAKANLIĞI HUKUK MÜŞAVİRİ SAHİR DİNÇMAN-- Orhan Özdeş bey kürsüdeyken iki noktayı aydınlatmasını rica edeceğim.

1- Bu nitelik bahsinde benim kastettiğim bugün vergi idaresinde çalışan, ruhsatname alan avukat değil, halen hazine avukatı olarak çalışan avukatsınıfıdır. Bunların terfileri zamana bağlıdır. Bugün ikinci, üçüncü, dördüncü derecede hazine avukatları vardır. Her halde bunlar düşünülmemiş.

2- Bu vergi davaları türü de, dediler ki, iptal davası konusu olur. Ancak, 45 inci maddede şöyle yazıyor; yargılama usulleri, idari dava açılması, E bendi, tam yargı davalarında gümrük vergisiyle, ithalde alınan vergi, resim ve harçlar. Peki, bu gümrük vergisi de vergidir. Gümrük vergisine karşı bir itiraz tam yargı davası niteliğindedir, öbürleri de aynı olur. Yani ihtilâf şimdiden başlıyor.

3- Bu görevlerden bazılarını mahkemelere vermeyelim derken misaller de verdik. Mesela 34 üncü maddede, götürü matrahlara itiraz, ortalama kâr haddine itiraz. Bunlar, hemen uygulanması icabeden hususlar. Bunu da idari mahkemede dava mevzuu yapıp tekrar Danıştaya gelmesi vakit kaybettirmez mi?

DANIŞTAY 12. DAİRE ÜYESİ ORHAN ÖZDEŞ--E, endim, Sahir beyin sorusunun haklı bir yönü var. Şimdi, oradaki E bendindeki tam yargı davalarının karşısına alınmıştır. Bunlar, iadeden mütevellittir. O zaman eğer vergi ödenmiş te verginin iadesi meselesi haline gelmişse davanın şekli değişiyor. O itibarla tabii ki iade davası olursa harç iade edilmesi istenilen miktar üzerinden ödenecek ve tam yargı davaları içinde yer alacaktır.

Diğer kısmında bizim bir itirazımız yoktur Sahir beyefendi. Biz zaten Maliye Bakanlığında istinak eden iki temsilciye, kimler

İhtelikler içine girebilir dedik,4 üncü dereceye uydurulmak şar-
ıyla.Onlar çok başka şey teklif ettiler,biz onu reddettik.F akat
uların dışında bize bir şey bildirmediler.Hatta Kafaoglu bir lis-
e göndereceğini söyledi,hala o liste de gelmedi.

Ben konuşmamda sadece bizim görüşüm şeklinde olan hususla-
 ifade ettim.Sayın Nomerden de,eleştirilerin bize Barolar Birliği
rafından verilmesini istirham edeceğim.0 ahvalde bunlar üzerinde
alışıp,komisyonunda bunları nazarı itibara alacağız.

Efendim,beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkür
lerim.(Alkışlar)

TBB DISİPLİN KURULU BAŞKANI Av.MEHMET NOMER-Şimdi galiba
şka söz isteyen arkadaş yok.Bu takdirde de görüşmelerimiz nihaye-
ermiş oluyor.

Son konuşmaya başlamadan evvel Orhan beyin düşmüş olduğu kü-
k bir zuhulü tavzih etmek isterim.Dediler ki,idare mahkemeleri ku-
urken bir listeleri yapılmak..Hayır.İdare mahkemeleri kurulması-
n sebebi,zaten doçent arkadaşım da pekâla bilir,gerek bizde gerek
ansada idare mahkemeleri birer selâhiyet mahkemeleri idi.Belli ko-
ları görebilecek hüviyette mahkemeler idi.Danıştay,orada da ve
zde de selâhiyeti,göreceği işler,kanunla tahdidedilmemiş.Bakabile-
ği işlerin bir listesi bulunmamış olan mahkemelerdir.Yani tasarı
tninde de ifade edildiği gibi,Danıştay bugüne kadar genel mahkeme
viyetindeydi,buradan çıkartıp bir Yüksek Derece Mahkeme hüviyetine
rilmek maksadı bu tasarıda takip edilmiştir.Onun için,31 ve 32 in-
maddeler tasarıda ona göre tanzim edilmiştir.Bu nokta üzerinde
rmadı kendileri.31 ve 32 inci maddeler esas itibariyle Danıştayın
idare mahkemelerinin görevlerini belli etmek hususunda,bu tasarı-
n belkemiğini teşkil eder.Doğru dürüst gösterilmek lâzım Danışta-

ın görevleri. Bu takdirde Danıştay, bazı konularda 32 inci maddede elirtilen hususlarda bir ilk derecede ve fakat nihai şekilde karar veren mahkeme hüviyetine bürünmüş olacaktır. Dediler ki biz Fransa- an örnek almadık. Fransada Danıştayın görebileceği davaları göste- en listeler, bugün bu tasarımı hazırlayan arkadaşların keyiflerine öre alınmıştır. Orada avukatlık mesleği münasebetiyle temas ettim, esleki teşekkül mensuplarını vilâyet mahkemelerine, idare mahkemele- ine bırakmamışlardır. İlk derecede ve nihai derecede karar versin iye Danıştaya bırakmışlardır. Bizi o arkadaşlar, tanzim etmiş olduk- arı tasarı ile, evvela idare mahkemesine, sonra Danıştaya götürmek ibi bir durumla karşı karşıya bırakıyorlar. Bu da kaabili tasavvur ir hal değildir bir avukat için ve dünyanın hiç bir yerinde bir esleki teşekkül mensubu, uzun zaman kendi meslek kuruluşu ile hali atilafta bırakılmamıştır.

Bunda kamu yararı da yoktur, bilâkis zarar vardır.

Bunu böylece belirttikten sonra, bağlama konuşmasına geleyim.

Zannediyorum ki hepimiz bu idare mahkemelerinin kurulmasında ittefikiz. Ama bu tasarı, layıkı veçhile bu ihtiyaca cevap verebile- ek durumda mıdır, değil midir? Evvela bunu saptamamız lâzım. İstedii- niz kadar teşkilât kurunuz, personel meselesidir. Bu tasarıda sağ- an, soldan, bakanlıklardan bir takım zevatın idare mahkemelerine ta- ini meselesi ile iktifa edilmiştir. Danıştayı ve idare mahkemeleri- i yükseltecek olan şeyler, tabiri mezur görün, dışarıdan aktarılacak raya tayin edilecek adamların sırtında yükselmez. İdare mahkemele- i, onu meslek edinmiş olan yardımcılar ve kanun sözcülerinin gayre- iyle yükselir.

Bu noktaya hiç ehemmiyet verilmemiştir. Bu sözlerimle, bakan- ıklardan ve diğer kuruluşlardan idare mahkemelerine tayin edilecek

zevatın değerini küçümsemiş oluyorum. Ama, hakiki manasıyla idari mahkemeler kurmak ve bir reform yapmak istiyorsak, bu eleman yetiştirmeye de birinci derecede ehemmiyet vermemiz lâzım.

Binaenaleyh eğer bir bildiri yayınlanacaksa, idare mahkemelerinin kurulmasında müttefik olduğumuz fakat, eleman yetiştirilmeyen de ehemmiyet verilmesi lâzım geldiğini barolar olarak belirtmemiz zaruretine inanıyorum.

Üçüncü nokta, bu tasarıнын hepimiz belli başlı bir iki noktaya temas ettik. Madde madde üzerinde durursak, bazı telif zaafalarını da gözler önüne sermek mümkündür. Bu cihetle, tasarıнын yeni baştan üniversitelerde, mesleki kuruluşlarda ele alınıp incelenmesi zarureti doğurmaktadır. Eğer burada belirtilen tenkit ve temennilere muvazi bir çalışma yapılırsa, Büyük Millet Meclisinde de o yönde bir çalışma yapılırsa, tasarıya olabildiği kadar bir mükemmel şekil verilmiş olur ve bu şekilde de memleketimizde idare mahkemeleri konusunda çekilen sıkıntı, duyulan ihtiyaç giderilmiş olur.

Benim maruzatım bu kadardır. Barolar Birliğine de Birlikte vazifeli fakat idari vazife görmeyen bir arkadaş olarak böyle bir toplantıyı tertibetmiş olduğu için ben de arzı şükran eylerim. Saygılarla hepinizi selâmlarım. (Alkışlar)

KAPANMA SAATI; 18.50